

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МІЖНАРОДНИЙ ЕКОНОМІКО-ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ АКАДЕМІКА СТЕПАНА ДЕМ'ЯНЧУКА**

***ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ
ГУМАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО
ПРОЦЕСУ В ШКОЛІ ТА ВНЗ***

Збірник наукових праць

ВИПУСК 2 (24)

Рівне–2020

Психолого-педагогічні основи гуманізації навчально-виховного процесу в школі та ВНЗ: збірник наукових праць. Вип. 2 (24). Рівне: РВЦ МЕНУ імені акад. С. Дем'янчука, 2020. 105 с.

*Свідоцтво про державу реєстрацію друкованого засобу масової інформації
Серія КВ № 20080-9880ПР від 05.07.2013 р.*

ISSN 2919-864X

У збірнику подано наукові статті викладачів Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука, інших закладів вищої освіти та наукових установ з питань місця педагогічної освіти, інформаційних систем та технологій, фізичного виховання, спорту та здорового способу життя у підготовці молодого покоління та формуванні громадянських цінностей як основи демократичного суспільства.

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Міжнародного економіко-гуманітарного університету
імені академіка Степана Дем'янчука
(Протокол № 05 від 24.12.2020 р.)*

Редакційна колегія:

Дем'янчук А. С. – д.пед.н., професор, академік АВШ України, голова редколегії;
Борейко В. І. – д.е.н., професор, заступник голови редколегії; **Груба Т. Л.** – д.пед.н., доцент; **Джунь Й. В.** – д.ф.-м.н., професор; **Дутчак М. В.** – д.фіз.вих., професор;
Калман С. – доктор габілітований, доцент (Угорщина); **Красовська О. О.** – д.пед.н., професор; **Мадзігон В. М.** – д.пед.н., професор, академік НАПН України, Заслужений діяч науки і техніки України; **Малафійк І. В.** – д.пед.н., професор, Заслужений працівник освіти України; **Марчук О. О.** – д.пед.н., доцент; **Мицкан Б. М.** – д.б.н., професор; **Павелків Р. В.** – д.психол.н., професор, академік АВШ України, заслужений працівник освіти України; **Поташнюк І. В.** – д.пед.н., доцент; **Пристигуня Є. Н.** – д.пед.н., професор, Заслужений діяч науки і техніки України; **Семенов О. С.** – д.пед.н., професор; **Тордік Ю.** – доктор габілітований, професор (Угорщина); **Францков'як П.** – д.пед.н. габілітований, професор (Польща); **Цьось А. В.** – д.фіз.вих., професор; **Шкретій Ю. М.** – д.фіз.вих., професор, Заслужений працівник народної освіти України; **Яроменко О. В.** – к.геогр.н., доцент, відповідальний секретар редколегії.

© Міжнародний економіко-гуманітарний університет ім. акад. С. Дем'янчука, 2020

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1. ГУМАНІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНО ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ В ШКОЛІ ТА ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ	4
Борейко В. І. Роль закладів професійно-технічної освіти у підготовці висококваліфікованих кадрів для національної економіки.....	4
Будз І. Ф., Мальований В. В. Вплив комп'ютерних ігор на формування мовної компетенції учнів у процесі вивчення англійської мови.....	12
Дем'янчук А. С., Марчук О. О., Мельничук Л. Б. Естетичний феномен неоромантичної лірики М. Вінграновського та особливості його вивчення.....	22
Кочмар Д. А. Формування полікультурної компетентності майбутніх учителів іноземних мов.....	30
Красовська О. О., Ілюк Л. В., Кирилович О. Ф. Підготовка майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до забезпечення умов наступності в світлі Концепції освіти дітей раннього та дошкільного віку та Концепції Нової української школи.....	40
Мисько І. П. Особливості проєктної діяльності в освітньому процесі Нової української школи.....	50
Міськова Н. М., Хом'як О. А. Організаційно-методичні особливості підготовки майбутніх педагогів до роботи в інклюзивному середовищі закладу дошкільної освіти і Нової українській школі на засадах наступності.....	57
Сойко І. М., Петрук О. М. Вивчення байки молодшими школярами на уроках читання в Новій українській школі.....	67
РОЗДІЛ 2. РОЗВИТОК ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ І СПОРТУ ТА ПРОБЛЕМИ ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ	76
Завацька Л. А., Ільків О. С., Козар О. П. Шляхи співпраці сім'ї та школи у забезпеченні оптимального рівня рухової активності першокласників.....	76
Завацька Л. А., Макареня В. В., Зеленик О. В. Зміцнення соматичного здоров'я студента – пріоритетне завдання фізичного виховання у закладах вищої освіти України.....	87
Ліпський В. В. Розвиток матеріально-технічної бази галузі фізичної культури і спорту у Рівненській області в умовах децентралізації – складова покращення якості освіти та удосконалення навчального процесу.....	96

РОЗДІЛ 1
ГУМАНІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНО ВИХОВНОГО
ПРОЦЕСУ В ШКОЛІ ТА ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

УДК 377.35

DOI 10.5281/zenodo.4395427

Борейко Володимир Іванович, д.е.н., професор, проректор з наукової роботи (Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янука, м. Рівне), Vib28@ukr.net

РОЛЬ ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ У
ПІДГОТОВЦІ ВИСОКОКВАЛІФІКОВАНИХ КАДРІВ ДЛЯ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

***Анотація.** У статті досліджено роль закладів професійно-технічної освіти у підготовці висококваліфікованих робітничих кадрів для економіки країни, проведено аналіз досвіду провідних країн світу та вітчизняного законодавства, яке регламентує організацію професійно-технічної освіти в Україні, обґрунтовано напрями удосконалення вітчизняного законодавства, яке регламентує організацію професійно-технічної освіти, які повинні передбачати створення спеціальних професійно-орієнтованих курсів для учнів старших класів у закладах середньої освіти; забезпечення випускників закладів професійно-технічної освіти першим робочим місцем та місцем для проживання при зміні місця проживання; спрощення процедури вступу випускників закладів професійно-технічної освіти, які відпрацювали на промислових підприємствах, до закладів вищої освіти.*

***Ключові слова:** заклади професійно-технічної освіти, висококваліфіковані робітничі кадри, вітчизняне законодавство, професійно-орієнтовані курси, перше робоче місце, місце для проживання.*

Boreiko Volodymyr Ivanovich, Doctor of Economic Sciences, Professor, Vice-rector for Scientific Work (Academician Stepan Demianchuk International University of Economics and Humanities, Rivne), Vib28@ukr.net

THE ROLE OF VOCATIONAL AND TECHNICAL EDUCATION
INSTITUTIONS IN THE TRAINING OF HIGHLY QUALIFIED
PERSONNEL FOR THE NATIONAL ECONOMY

Abstract.

***Introduction.** The increase, in recent decades, in the technological level of equipment used in various sectors of the Ukrainian economy requires the domestic system of vocational education to train highly qualified workers for its operation and maintenance.*

Purpose. *The purpose of our article is to investigate the role and give the justification of the need to develop a network of vocational institutions in Ukraine and improve educational technologies for training qualified personnel.*

Methods. *The article examined the role of vocational education institutions in training highly qualified workers for the economy of the country; the experience of leading countries and domestic legislation governing the organization of vocational education in Ukraine was analysed.*

Results. *The ability of enterprises and organizations' personnel to master the latest equipment, technologies and ensure the competitiveness of manufactured products in international markets depends on the qualifications of workers, their knowledge, skills, and competencies. Therefore, the Government of Ukraine and the relevant ministry face an important task to create conditions for providing the national economy with qualified workers. However, there is a shortage of skilled workers in the labour market of Ukraine.*

In the domestic labour market, there is a mismatch between the needs of employers and the labour force, which indicates that Ukrainian vocational education institutions do not take into account the demands of enterprises and organizations, and the level of training of vocational education institutions graduates is insufficient to perform high-skilled jobs.

Originality. *The article substantiates, that the legislation governing the process of obtaining professional (vocational) education in Ukraine should be amended to include: the organization of special vocational courses for high school students in secondary schools; providing graduates of vocational education institutions with the first job and a place to live for at least two years; simplification of the procedure for admission the graduates of vocational education institutions, who have worked for at least three years, at industrial enterprises to higher education institutions.*

Conclusion. *The implementation of the proposed measures will help to increase the level of workers' training and the prestige of working professions in Ukraine.*

Key words: *vocational education institutions, highly qualified workers, domestic legislation, vocational courses, first job, place to live.*

Упродовж останніх десятиліть технологічний рівень обладнання, яке використовується у різноманітних галузях економіки України, значно підвищився, що вимагає від вітчизняної системи професійно-технічної освіти підготовки висококваліфікованих кадрів робітничих професій для його експлуатації та обслуговування.

У другій половині ХХ століття мережа професійно-технічних закладів в Україні значно розширилася, здобуття в них навичок робітничих професій вважалося престижним серед молоді, що відіграло вагомий роль у становленні та розвитку високотехнологічних галузей національної економіки та сприяло підвищенню конкурентоспроможності вітчизняної продукції на внутрішньому та зовнішніх ринках. Однак, починаючи з дев'яностих років

XX століття і особливо у XXI столітті престижність робітничих професій в Україні поступово почала знижуватися, що призвело до зменшення кількості професійно-технічних закладів та їхніх випускників. Так, якщо у 2000 році в Україні функціонувало 970 професійно-технічних закладів, то у 2018 році – 736. При цьому їх випускниками у 2000 році стали 266,8 тис. учнів, а у 2018 році – 133,5 тис., або вдвічі менше [1].

Зазначене спричинило ситуацію, коли на підприємствах на робітничих місцях працюють робітники старшого віку, а економіка України відчуває гострий дефіцит кваліфікованих кадрів робітничих професій. Тому, нині перед вітчизняною системою професійно-технічної освіти (ПТО) стоїть завдання удосконалення навчального процесу з використанням сучасних технологій та підвищення престижності робітничих професій.

Питанням організації діяльності професійно-технічних закладів освіти, дослідженню їхньої ролі в підготовці кваліфікованих кадрів для різних галузей економік країн та підвищенню престижності робітничих професій присвятили свої роботи відомі зарубіжні та вітчизняні вчені, серед яких варто виділити публікації таких науковців, на висновки та рекомендації яких спирався автор: А. Л. В. Діасл [2], Г. Х. Л. Гонгалвес [2], Я. Новак [3], О. П. Мульска [4], Д. А. Пералта [2], Л. С. Шевченко [5].

В роботах зазначених відомих науковців розкрито, що без підготовки висококваліфікованих робітничих кадрів забезпечити динамічний розвиток економіки країни неможливо. Проте, вітчизняна система професійно-технічної освіти не забезпечує підготовку таких кадрів. Так, наприклад науковець Л. С. Шевченко наголошує, що масовість професійної освіти за недостатнього рівня її фінансування, а також застарілої матеріальної бази навчального процесу та відставання освітніх програм від потреб ринку праці спричиняє вихід на ринок праці заздалегідь неконкурентоспроможних випускників, молодіжне безробіття та втрату статусу дипломів українських навчальних закладів [5, с. 84].

Дослідження цієї проблеми спонукало народних депутатів Т. І. Бутенка та І. М. Констанкевич запропонувати нову редакцію Закону України «Про професійну (професійно-технічну) освіту» [6]. Проте, як нині чинний Закон, так і запропонований на розгляд Верховній Раді України проєкт Закону, який повинен регламентувати організацію в нашій країні професійно-технічної освіти, не передбачає реальної державної підтримки здобувачів відповідної освіти, що визначило актуальність нашої статті.

Метою нашої статті є дослідження ролі та обґрунтування необхідності розвитку мережі професійно-технічних закладів в Україні та удосконалення навчальних технологій підготовки в них кваліфікованих кадрів.

Відповідно до визначеної мети в статті реалізуються такі завдання:

– дослідження ролі закладів професійно-технічної освіти у підготовці висококваліфікованих робітничих кадрів для економіки країни;

- аналіз досвіду провідних країн світу та вітчизняного законодавства, яке регламентує організацію професійно-технічної освіти в Україні;
- обґрунтування напрямів удосконалення законодавства, яке регламентує організацію професійно-технічної освіти в Україні.

Значне удосконалення обладнання та технологічних процесів, які використовуються в різних галузях економіки країни вимагає від українських освітніх закладів підготовки висококваліфікованих спеціалістів робітничих професій, які повинні набути відповідних знань, умінь, компетентностей та навичок, необхідних для їх обслуговування. В значній мірі від їхньої кваліфікації буде залежати здатність підприємств та організацій освоювати новітнє обладнання, технології та забезпечувати конкурентоспроможність виготовленої продукції на міжнародних ринках.

Відповідно вітчизняна система професійно-технічної освіти повинна забезпечити підготовку кваліфікованих робочих кадрів. На думку відомого польського вченого Януша Новака: «Ключовим завданням навчального процесу є підготовка високоосвічених працівників, які знайдуть роботу на сучасному динамічному та часто непередбачуваному ринку праці. Головна роль у цьому процесі належить професійній освіті» [3, с. 261].

Тому, перед Урядом України та профільним міністерством постає важливе завдання створити умови для забезпечення національної економіки кваліфікованими кадрами робітничих професій. Однак на ринку праці України спостерігається парадоксальна ситуація, з одного боку – на кожне вакантне робоче місце претендують по кілька чоловік, з іншого – відчувається дефіцит кваліфікованих кадрів робітничих професій. При цьому, як зазначає О. П. Мульська: «Структурні невідповідності між попитом на робочу силу та її пропозицією загострюються в розрізі окремих професій і спеціальностей. Найбільш актуальною є проблема незбалансованості за кваліфікаційним рівнем, оскільки значна частина незайнятих громадян не влаштовує роботодавців через особливі вимоги до рівня кваліфікації та досвіду роботи» [4, с. 61].

Як справедливо наголошує Л. С. Шевченко «Конкурентоспроможність працівника на ринку праці, його впевненість у працевлаштуванні та одержанні високої заробітної плати багато в чому залежать від набутої ним професійної освіти. При цьому сфера освітніх послуг має відповідати на виклики ринку праці, а результативність проведення тих чи інших освітніх реформ слід оцінювати, у тому числі, й за показниками стану ринку праці» [5, с. 77].

Отже, якщо на вітчизняному ринку праці існує диспропорція між потребами працевлаштування та пропонованою робочою силою, то це свідчить про те, що українські заклади професійно-технічної освіти не враховують запити підприємств і організацій, а рівень підготовки випускників закладів ПТО недостатній, щоб виконувати висококваліфіковану роботу та отримати високооплачуване робоче місце.

Варто зазначити, що ці ж проблеми є актуальними і для інших країн. Так частка студентів, які навчалися за програмами професійної освіти у Сполученому Королівстві Великобританії та Північній Ірландії постійно зменшується і була нижчою середнього показника в Європейському Союзі (ЄС): 43,8 % у 2013 році проти 48,9 % у ЄС, 42,7 % у 2014 році проти 48 % у ЄС, 40 % у 2015 році проти 47 % у ЄС [7, с. 5].

Тому, з метою підвищення привабливості професійно-технічної освіти Урядом Великобританії розроблені заходи щодо удосконалення політики підготовки професійних робітничих кадрів, які передбачають: розширення переліку навичок, які повинні здобути учні професійно-технічних закладів (ПТЗ), забезпечення їх постійним потоком інформації та налагодження зворотного зв'язку, підвищення якості освіти через використання гнучких формальних та неформальних технологій навчання, створення рівних можливостей для здобуття освіти особам з порушеними можливостями та з неблагополучних сімей, поступове наближення ПТО до вищої, координацію підвищення якості освіти та набутих випускниками знань, після закінчення ними навчання у ПТЗ, забезпечення початкового та постійного професійного розвитку викладачів ПТЗ [7].

Таким чином, заходи Великобританії щодо удосконалення системи підготовки професійних робітничих кадрів для галузей економіки країни та забезпечення постійного професійного розвитку викладачів закладів ПТО, направлені на підвищення престижності професійно-технічної освіти та її поступове наближення до вищої освіти.

Професійна освіти в США організовується Урядами штатів. Проте, з метою підвищення її якості з 2008 року 36 з 50 американських штатів включили в програми середніх шкіл обов'язкові предмети, які визначають перспективу кар'єрного розвитку їхніх випускників. Професійна освіта у середніх школах передбачає відвідування учнями спеціальних курсів, які відповідають вимогам ринку праці впродовж одного або двох років. Під час здобуття середньої освіти студенти мають можливість впродовж перехідного періоду (до двох років) вибрати чотири невиключні шляхи, які можуть бути послідовними або комбінованими: 1) строго академічні курси (чотири роки); 2) дворічні курси професійної освіти; 3) курси, що пропонують лише професійну сертифікацію, отриману за менш ніж два роки; 4) чотирирічні курси професійної освіти [2, с. 972–973]. Це дозволяє після закінчення середніх шкіл сформувати у їхніх випускників уявлення про найважливіші для американської економіки професії та згодом здійснити правильний вибір у своєму житті.

Варто зазначити, що питання підвищення якості професійної освіти в Україні турбує вітчизняних законодавців та профільних спеціалістів з кінця дев'яностих років ХХ століття. Так, у 1998 році був прийнятий Закон України «Про професійну (професійно-технічну освіту)», відповідно до якого: «Професійне (професійно-технічне навчання передбачає формування і

розвиток професійних компетентностей особи, необхідних для професійної діяльності за певною професією у відповідній галузі, забезпечення її конкурентоздатності на ринку праці та мобільності, перспектив її кар'єрного зростання впродовж життя [8, ст. 3].

Отже, ключове завдання, яке ставив перед виконавцями Закон полягало в підготовці конкурентоспроможних на ринку праці робітників. Однак, реалізація положень цього Закону на практиці не сприяла підвищенню престижності робітничих професій, що зумовлено тим, що в багатьох випускників закладів ПТО виникали проблеми з отриманням першого робочого місця та достойного рівня оплати праці.

На жаль в Україні встановлюється та контролюється державою тільки мінімальна заробітна плата, тоді як мінімальний рівень оплати праці кваліфікованих робітників не встановлюється. Це дає підстави частині працедавців встановлювати для випускників ЗПО мінімальну зарплату, чим висококваліфікована праця прирівнюється до некваліфікованої.

В Україні право на особливий соціальний захист в галузі професійної освіти мають тільки особи з інвалідністю, діти-сироти, діти позбавлені батьківського піклування, здобувачі, які постраждали внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС та під час Революції Гідності, учасники бойових дій та їхні діти, а також діти внутрішньо переміщених осіб. При цьому державна цільова підтримка для здобуття професійної освіти надається у вигляді: повної або часткової оплати навчання; пільгових довгострокових кредитів для здобуття освіти; соціальної освіти; безоплатного забезпечення підручниками та доступу до мережі Інтернет; безоплатного проживання в гуртожитку [8, ст. 44-1]

Проте, навіть тим особам, яким держава надасть фінансову допомогу для здобуття професійної освіти, не гарантоване перше робоче місце, що нині є найбільш важливим для переважної більшості молодих людей. Ще більше проблем виникає у випускників закладів ПТО, які в пошуку робочого місця надумали змінити місце проживання, адже ні держава, ні місцеві органи влади, ні працедавці не забезпечують їх місцем в гуртожитках та не надають фінансової допомоги для оплати орендованого життя.

Проблеми також виникають у молодих людей, які здобули професійно-технічну освіту та після кількох років роботи на промислових підприємствах, надумали вступити до закладів вищої освіти, адже їм потрібно надати сертифікати зовнішнього незалежного оцінювання знань.

Зазначене спонукало депутатів Т. І. Батенка та І. М. Констанкевич розробити та винести на розгляд Верховною Радою України проєкт нової редакції Закону України «Про професійну (професійно-технічну) освіту» [6]. Проте, цей проєкт направлений значною мірою на уточнення окремих професійних дефініцій, ніж на створення сприятливого середовища для покращення якості роботи закладів професійно-технічної освіти, здобуття професійної освіти та підвищення престижності робітничих професій.

Так, цей проєкт щодо пільг для здобувачів професійної освіти передбачає тільки забезпечення їх спеціальним одягом та взуттям, а також засобами індивідуального захисту [6, ст. 14], тоді як будь-які зобов'язання щодо забезпечення випускників закладів ПТО робочими місцями не передбачені. Відповідно, якщо цей проєкт Закону прийме Верховна Рада України, то він не сприятиме підвищенню престижності професійно-технічної освіти.

Тому, з метою забезпечення підвищення якості професійної (професійно-технічної) освіти та престижності робітничих професій, Україні необхідно внести такі зміни до чинного законодавства, яке регулює організацію в країні професійної (професійно-технічної) освіти, які б передбачали професійну підготовку учнів загальноосвітніх середніх навчальних закладів, забезпечення випускників професійно-технічних закладів першим робочим місцем на термін не менше двох років та місцем для проживання у випадку його відсутності. Також для випускників закладів професійно-технічної освіти, які відпрацювали на промислових підприємствах не менше ніж три роки, потрібно передбачити пільгові умови вступу до закладів вищої освіти.

Узагальнюючи результати проведеного дослідження і аналізу організації професійно-технічної освіти у провідних країнах світу, слід зазначити, що заклади професійної (професійно-технічної) освіти відіграють ключову роль у підготовці висококваліфікованих робітничих кадрів, які будуть здатні обслуговувати високотехнологічне обладнання та використовувати новітні технології. Тому, сучасні зміни в законодавстві, яке регламентує процес здобуття професійної (професійно-технічної) освіти в Україні, повинні передбачати: організацію спеціальних професійно-орієнтованих курсів для учнів старших класів у закладах середньої освіти; забезпечення випускників закладів професійно-технічної освіти першим робочим місцем та місцем для проживання не менше ніж на два роки; спрощення процедури вступу випускників закладів професійно-технічної освіти, які відпрацювали не менше ніж три роки на промислових підприємствах, до закладів вищої освіти.

Подальші наукові розвідки цієї тематики потрібно направити на дослідження напрямів удосконалення підготовки педагогічних працівників для закладів професійно-технічної освіти.

Список використаних літературних джерел

1. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 25.10.2020).
2. Deise Aparecida Peralta, Ana Lucia Braz Dias, Harryson Junio Lessa Gonçalves. Professional Education in the US: historical, legal and curricular landmarks. 2018. URL: [file:///C:/Users/adm/Downloads/en_2175-6236-edreal-43-03-969%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/adm/Downloads/en_2175-6236-edreal-43-03-969%20(2).pdf) (дата звернення: 25.10.2020).
3. Janusz Novak. Stan i perspektywy rozwoju szkolnictwa zawodowego w Polsce. 2018. URL: file:///C:/Users/adm/Downloads/036%20ETI_nr%20Vol_9_4_Stan%20i%20perspektywy.pdf (дата звернення: 20.10.2020).

4. Мульска О. П. Балансування ринку праці в умовах підвищеної активності населення. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2019. № 1 (135). С. 59–65.

5. Шевченко Л. С. Професійна освіта як чинник конкурентоспроможності робочої сили. *Демографія та соціальна економіка*. 2008. № 2. С. 77–85.

6. Проект Закону України «Про професійну (професійно-технічну освіту)» внесений народними депутатами України І. М. Констанкевич та Т. І. Бутенком. 2020. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JI03403A.html (дата звернення: 28.10.2020).

7. Developments in vocational education and training policy in 2015–17. United Kingdom. European Centre for the Development of Vocational Training (Cedefop). 2018. URL: <http://www.cedefop.europa.eu/en/publications-and-resources/countryreports/vet-policy-developments-united-kingdom-2017> (дата звернення: 15.10.2020).

8. Закон України «Про професійну (професійно-технічну освіту)» № 103/98-ВР від 10 лютого 1998 року, із змінами. URL: https://taxlink.ua/ua/normative_acts/zakon-ukraini-pro-profesiyno-tehnichnu-osvitu/ (дата звернення: 28.10.2020).

References

1. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Last accessed: 25.10.2020) (In Ukrainian).

2. Deise Aparecida Peralta, Ana Lucia Braz Diasl, Harryson Junio Lessa Gonçalves. Professional Education in the US: historical, legal and curricular landmarks. 2018. URL: [file:///C:/Users/adm/Downloads/en_2175-6236-edreal-43-03-969%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/adm/Downloads/en_2175-6236-edreal-43-03-969%20(2).pdf) (Last accessed: 25.10.2020).

3. Janusz Novak. Stan i perspektywy rozwoju szkolnictwa zawodowego w Polsce. 2018. URL: file:///C:/Users/adm/Downloads/036%20ETI_nr%20Vol_9_4_Stan%20i%20perspektywy.pdf (Last accessed: 20.10.2020).

4. Mulska O. P. (2019). Balansuvannia rynku pratsi v umovakh pidvyshchenoi aktyvnosti naselennia. *Sotsialno-ekonomichni problemy suchasnoho periodu Ukrainy (Socio-economic problems of the modern period of Ukraine)*, 1 (135), 59–65 (In Ukrainian).

5. Shevchenko L. S. (2008). Profesiina osvita yak chynnyk konkurentospromozhnosti robochoi syly. *Demohrafiia ta sotsialna ekonomika (Demography and social economy)*, 2, 77–85 (In Ukrainian).

6. Proekt Zakonu Ukrainy (*Law of Ukraine*) «Pro profesiinu (profesiino-tehnichnu osvitu)» vnesenyi narodnymy deputatamy Ukrainy I. M. Konstankevych ta T. I. Butenkom. (2020). URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JI03403A.html (Last accessed: 28.10.2020) (In Ukrainian).

7. Developments in vocational education and training policy in 2015–17. United Kingdom. European Centre for the Development of Vocational Training (Cedefop). (2018). URL: <http://www.cedefop.europa.eu/en/publications-and-resources/countryreports/vet-policy-developments-united-kingdom-2017> (Last accessed: 15.10.2020).

8. Zakon Ukrainy (*Law of Ukraine*) «Pro profesiinu (profesiino-tehnichnu osvitu)» 103/98-VR vid 10 liutoho 1998 roku, iz zminamy. URL: https://taxlink.ua/ua/normative_acts/zakon-ukraini-pro-profesiyno-tehnichnu-osvitu/ (Last accessed: 28.10.2020) (In Ukrainian).

Стаття поступила в редакцію 28.10.2020 р.

Будз Ірина Федорівна, к.пед.н., доцент кафедри романо-германської філології, **Мальований Всеволод Володимирович**, ст. 2 курсу магістратури історико-філологічного факультету (Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука, м. Рівне), ibudz@ukr.net

ВПЛИВ КОМП'ЮТЕРНИХ ІГОР НА ФОРМУВАННЯ МОВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ УЧНІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

***Анотація.** У статті досліджено формування мовної компетенції учнів засобами комп'ютерних відеоігор, проаналізовано особливості різних жанрів ігор та здійснено їхню класифікацію з точки зору формування різних типів мовної компетенції. Окреслено історичне тло виникнення відео ігор, що сприяло розумінню їхньої інтеграції до освітнього процесу як альтернативного засобу вивчення англійської мови у позакласній діяльності. Визначено, що аспект впливу відеоігор на фізичне та ментальне здоров'я має дискурсивний характер; помірковане використання комп'ютерних ігор може мати позитивний навчальний ефект та сприяти зростанню творчого потенціалу учнів.*

***Ключові слова:** мовна компетенція, лінгвістична компетенція, комп'ютерні ігри, відео ігри, браузерні ігри, рольові відео ігри, англійська мова, формування мовної компетенції.*

Budz Iryna Fedorivna, Ph.D in Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Romano-Germanic Philology, **Malovanyi Vsevolod Volodymyrovych**, 2-nd year Master Degree Student of History and Philology Faculty (Academician Stepan Demianchuk International University of Economics and Humanities), ibudz@ukr.net

THE INFLUENCE OF COMPUTER GAMES ON THE FORMATION OF STUDENTS' LANGUAGE COMPETENCE IN THE PROCESS OF ENGLISH LANGUAGE LEARNING

Abstract.

***Introduction.** The prospects of education in digital era highly depend on modern IT provision, as well as alternative sources of learning in extracurricular activities. Computer games gain popularity around the world and can be*

considered as an effective tool in skills development of students, particularly in foreign language learning.

Purpose. *The aim of the article is to analyse the role of computer games in language competence formation in the process of learning English and define the groups of video games that impact on specific language competences.*

Methods. *The research's purpose and object determine the use of the descriptive methods for identification of genre peculiarities of video games, methods for analysing the effective formation of English language learning competences, as well as the method of comparable research in the work.*

Results. *The historical background of the emergence of video games is outlined, which contributed to the understanding of their integration into the educational process as an alternative means of learning English in extracurricular activities. The impact of video games on physical and mental health has been identified as discursive; moderate use of computer games can have a positive educational effect. The extensive positive effects of video games consist in usage of controllers, which involve active motor activity, develops motor skills, increases motivation to exercise and improves socialisation. Video games train children's ability to look for problem solutions, make optimal decisions, facilitate communication with peers, develop teamwork skills, and relieve stress. The influence of computer games on the formation of students' language competence in the process of learning English was examined. The benefits of their use in education process are highlighted and the results of using video games are estimated. In the course of the study, a number of computer video games has been analysed and their classification has been developed.*

Originality. *Video games have been classified according to the language competences they impact, namely: lexical competence formation; grammatical competence formation; orthographic competence formation; phonologic competence formation; semantic competence formation; communicative competence formation. It was realized that classified video games can develop several language competences simultaneously, namely: the set of browser games mainly form lexical and grammatical language competences; role-playing games are responsible for the range of language competences, such as: lexical, grammatical, semantical, communicative and phonological as well; action games contribute to lexical, grammatical and orthographical language competences development.*

Conclusion. *The use of computer games in language learning process boost students' linguistic skills in learning new vocabulary, text comprehension, pronunciation, grammar and communication. In the course of our study, analysis of various video games genres certified that primarily entertaining role of computer games was changed for skills forming. It was defined that non-excessive engagement of students into gaming process can have positive educational effect and facilitate in their creative potential growth.*

Key words: *language competence; linguistic competence; computer games; video games; browser games; role-playing games; the English language; language competence formation.*

The urgency of the problem consists in increasing usage of the latest technology by the new generation. The prospects of education in digital era highly depend on modern IT provision, as well as alternative sources of learning in extra classroom activity. Computer games gain popularity around the world, due to the fact that they can both entertain and teach people new and can be considered as an effective tool in skills development of students, particularly in foreign language learning.

Problem analysis. The problems of students language competence formation and computer games impact in the process of language learning have been studied by domestic and foreign scholars as well, in particular: Y. Apresian, M. Bilohorka, N. Chomsky, J. Green, M. Havrylovska, I. Horiellov, D. Hymes, T. Kovalova, O. Kucheruk, V. Luhovyi, L. Meleshko, T. Moroz, E. Pasov, D. Slobin, A. Tokarieva, M. Viatiutniev, etc.

The analysis of scientific resources shows an increasing interest in the problem of the influence of computer games on the process of English language learning. The efficiency of computer games usage at English lessons is proved by T. Kovalova. In her research reasons of change in the attitude to computer games are enumerated, the benefits of their use in education are highlighted, the results of using games at Foreign Language lessons are analysed; methods of the use of certain computer games at English lessons are described as well [1].

A. Tokarieva analyses the educational potential of computer video games, the advantages, problems and prospects of computer video games introduction in the modern educational process. Based on the theoretical analysis, the scientist gives the definition of «computer video games», «serious video games» and their essential characteristics are outlined [2].

Concepts of language and speech competencies were studied by such scholars as Y. Apresian, I. Gorelov, J. Green, E. Pasov, D. Slobin, M. Viatiutniev and others. The distinction between linguistic competence (knowledge of the system of rules that govern a language) and individual performance as a user of a language is disclosed by N. Chomsky [3].

The purpose of the article is to analyse the role of computer games in language competence formation in the process of learning English and define the groups of video games that impact on specific language competences.

Linguistic competence (from Latin «competens» – appropriate) is the knowledge of norms and rules of modern literary language and their skilful use in the production of utterance. It consists of lexical, grammatical, semantic, phonological, orthographic, orthoepic and punctuation competences. The term

«language competence» was introduced by Noam Chomsky around the middle of XX century and it is semantically opposed to the term «use of language» [3].

N. Chomsky interpreted language competence «as the ideal knowledge of the speaker-listener about his language». According to the researcher, the basis of language competence is the innate knowledge of basic linguistic categories and the child's ability to «construct grammar for themselves» and the rules of describing sentences perceived in the language environment [3]. American scientist D. Hymes denies the opposite statement of N. Chomsky. He states: «There are rules of usability, without them there is no use of grammar rules» [4]. Language competence is a complex psychological system. It includes information about the language studied in the learning process and the language experience of everyday communication, and on its basis, it is the sense of the language. Further projection of the analysed phenomenon not only on the language, but also on a speaker and speech processes led to a distinction between the concepts of language and speech competences and competences in whole. Linguistic competence is considered as a phenomenon of a certain awareness level of a particular subject or subjects with an ideal sign system of a native or foreign language (languages), and speech as a person's ability to practical knowledge of the language in communication. Traditionally linguistic competencies are gained through classroom educational approach. However, nowadays, extra classroom activities play an important role in English language learning. Due to the global digitalization a number of computer programmes, applications as well as computer video games aim at foreign language studying.

A video game is an electronic game in which a user interface is served to obtain feedback from a video device. The advent of video games was preceded by the development of programmable computers and imaging technologies on the screens of electronic devices. Various electronic and mechanical gaming devices existed in the first half of XX century but were not widespread enough. The forerunners of video games are the Cathode ray tube Amusement Device, patented by Thomas Goldsmith Jr. and East Ray Mann on December 14, 1948, and a chess computer program developed in 1947 by Alan Turing. Initially, game programs, such as chess or tic-tac-toe, were developed as a part of the US military program in an effort to create a computer capable of predicting the actions of an enemy [5].

The first successful attempt to create an entertaining device that uses video feedback for a player belongs to William Higginbotham. In 1958, he developed Tennis For Two, but did not consider the game as something important and eventually disassembled the equipment for other scientific projects [5].

In the 1960s, students at the Massachusetts Institute of Technology wrote the game Spacewar!, which in 1966 prompted Sanders Associates to consider creating a gaming device that would be connected to home TV-sets. When computers became relatively cheap and could be used not only by scientific institutions,

Stanford student Bill Pitts, impressed by Spacewar!, decided to create a device specifically for games called Galaxy Game based on the PDP-11 computer. Together with his friend Hugh Tak, he developed a slot machine that gave the opportunity to play a game for coins and thus it would pay off for itself. With the support of Nolan Bushnell of Nutting Associates, this slot machine, Computer Space and the eponymous game in 1971, became the first commercial video game device. In early 1972, the first home gaming console, the Magnavox Odyssey, appeared, which could be connected to a regular TV-set. The impetus for the video game industry was the high popularity of first arcade games (1972) and then home video game Pong (1975), as its commercial success led to the emergence of a large number of clones from other companies [5].

Set of browser games is a type of video games which use a web browser interface. Such games come in a variety of genres and usually do not require the installation of software, besides the browser itself and are free of charge. Due to the availability of browser games, they are played more than traditional computer games. In 1995, FutureWave Software, willing to challenge Macromedia Shockwave, changed its SmartSketch software to add animation tools. The tools were released in FutureSplash Animator for PC and Macintosh. In December 1996, FutureWave acquired Macromedia, and the animation editor was renamed Macromedia Flash. This and the release of the ActionScript programming language were among the first ways for developers to create games for browsers. Sun Microsystems also launched the HotJava website in 1997, which hosted "applets" that users could run in any browser running Java [6]. One of the earliest popular Java-based gaming websites was ClassicGames.com, the largest selection of multiplayer Java games on the Internet, which hosted a variety of games such as chess, checkers, and Freecell. It attracted the attention of companies after the rapid growth of the site, for example, the number of registered users on the site increased from 50,000 to 60,000 in November-December 1997. It was bought by Yahoo! in 1998 and evolved into Yahoo! Games.

The question of the impact of video games on physical and mental health has emerged since the 1980s and is considered mainly in the context of video game addiction. The US Secretary of Health Everett Koop first talked about the harm of video games on a speech on November 9, 1982, where he pointed out the children's dependence on them. Over the years, the research has shown that excessive obsession with video games can turn into a video game addiction, which has both physiological and emotional symptoms. Namely: fatigue, migraine due to eye strain, carpal tunnel syndrome caused by excessive use of gamepads or computer mouse, neglect of personal hygiene, anxiety and irritability outside the game, concern about past and future sessions of the game, deception of loved ones about the time spent for games, self-isolation in order to devote more time to video games. However, the fascination does not arise because of the properties of the video games but is manifested in those people who already suffer

from depression, low self-esteem, have weak social skills and are disorganised [7]. The US Government and the US National Endowment for the Arts officially recognised video games as a form of art in 2011 [8]. However, the worldwide recognition remains a debatable issue.

Contrary to these claims, the extensive positive effects of video games include the use of controllers, which involve active motor activity, develops motor skills, increases motivation to exercise and improves socialisation. Video games train children's ability to look for problem solutions, make optimal decisions, facilitate communication with peers, develop teamwork skills, and relieve stress. Video games improve object recognition and spatial orientation skills, working memory and attention of children, adolescents and adults [9].

In the course of the research, we have studied a number of computer games and their influence on the formation of linguistic competences. We have classified video games according to the language competences they impact, namely:

1. Lexical competence formation (Phasmophobia, Browser games, Civilization, The Witcher, Mass Effect, Undertale, Fallout, The Elder Scrolls, Hand of Fate 2, The Typing of the Living Dead);
2. Grammatical competence formation (Browser games, Civilization, Among us, The Typing of the Living Dead, Hand of Fate 2);
3. Orthographic competence formation (Browser games, The Typing of the Living Dead);
4. Phonologic competence formation (Phasmophobia, Set of Browser, The Witcher, Mass Effect, Fallout, Among us, The Elder Scrolls);
5. Semantic competence formation (Phasmophobia, Set of Browser, Civilization, The Witcher, Mass Effect, Undertale, Fallout, The Elder Scrolls, Hand of Fate 2);
6. Communicative competence formation (Among us, Fallout, The Elder Scrolls).

Video games are subdivided into role-playing games (RPG), action, racing, strategic, simulation, sports, adventure games etc. These genres include a large number of games which requires the English language as a means of play and communication. This circumstance facilitates in learning or improving the foreign language. For example, the game «The Typing of the Living Dead» contributes to development of lexical, grammatical and orthographic competences due to its playing mechanics that is familiar to a «zombie shooter» genre. According to the rules of the video game, a player needs to write a word that is highlighted on the screen in order to overcome a «zombie». In case of a misspelt or omitted word, the game will be over and ought to be started from the beginning. The more a player tries to pass the level, the faster he types. The game also encourages to read jokes and interesting short stories. This video game teaches spelling, as well as fast typing, skills highly demanded in today's globalized world. In addition, the game can be played on different difficulty levels that can be either increased or

decreased. The vocabulary used on each level of difficulty is appropriate to language learning levels (from A 1 to B 2). A common lexicon of A1–2 levels consists of neutral and colloquial vocabulary, namely: *tear, mean, finger, stretch, radioactive, brain, sick, plague, pain, quick, vice, twist, nuance, wide, load, chicken, shark, tooth, mayhem, mate, kitten, change, fear, people, saxophone, mirror, image, warmer, confidence, creative, think, apart, music, dirty, weekend, monster, need, love, weigh, cheese* etc. On the higher levels of difficulty specific vocabulary and terms are used, namely: *viscosity, solar panda, long-distance running, bad investment, asynchronous orbit* etc.

«Hand of Fate 2» is a dark fantasy video game, a live «board game» in digital form, each level of which consists of cards that a player chooses. In order to pass the video game a player needs to defeat an opponent who accidentally gives cards to choose from. The game proposes various plots that requires a lot of reading to understand how to act further. It provides a possibility to learn new vocabulary since the game includes a number of interesting short stories. For example, the beginning of a story encourages a player to search for unknown vocabulary and demands basic knowledge of grammar: *«The shrill voice of the town crier rings out across the market. The emperor himself seeks Adventurer's Guild members. Urgent expedition, vital to the safety of the Empire! You spot a crowd of travellers, weighed down with weapons and tools, lingering nearby. The Empire is offering a reward just to set off on the expedition, even more if we make it back. That's how desperate they are for help»*. Thus, the game facilitates in formation of lexical, semantical and grammatical competences.

Role-playing games (RPG) are entertaining games in which participants take a certain role and collectively create a story or follow an existing one (usually based on works of fiction), acting in accordance with their roles in fictional situations. In particular, a choice to act and interfere as an honest hero or as a thief develops student' creative thinking. We analysed the impact of two video games in this genre «The Elder Scrolls» and «Fallout» on language learning formation. These two role-playing video games are similar in their manner but have different plots and circumstances. These video games require communication between a player and «non-player characters» (NPC – a character controlled by the program). Subtitles are provided in order not only to listen to what the NPC says but also to read for better comprehension. Taking into consideration teaching purposes of such video games the focus is on new vocabulary and pronunciation. RPG aim at interaction and, as a result, at development of communicative skills. A probable conversation between a player and a NPC can be acted out in such way:

The NPC: *Hello warrior. My name is Asteria, a traveling bard on her way to Markath. If you would like to hear a song, do not hesitate to make a request. I require no coin or patronage for my services. All I ask in return is the following*

favour. Should my verse please you, then I would be gracious if you spread word of my song to the citizens of the Reach.

Player: *Another bard. You singers worse than fleas.*

The NPC (laughs): *I'd venture that's true. But how can you blame us? Mages are prestigious. Warriors are romantic. Only the bards lay claim to both. For what is music than a cure for the day.*

Player: *Where have you trained?*

The NPC: *Not at the bard's college, if that's what you're implying. If my skill were lacking, you would discover that soon enough.*

Player: *Education through experience. I follow a similar philosophy.*

The NPC: *There are many roads to wisdom but not all of them are interesting.*

Player: *I'd like to make a request.*

The NPC: *As you wish. What would you like me to play?*

Player: *I want to hear the traditional Nord song «The Dragon Comes».*

The NPC: *Ah, a fine request. I would be honoured to sing this for you.* (The bard starts to play)

«Among us» is a science fiction deductive game about murders, which is designed for many users. There are two teams: a spaceship crew and one or two impostors. The task of the crew is to repair the spaceship and find those who destroy it. The goal of the impostors, on the contrary, is to destroy it and all the crew members. During the game, impostors must act secretly. If a player notices an imposter destroying a ship or destroys his team member, he must report it to others. That is why, the most important game element is so-called «Emergency meeting». In this meeting, a player must prove to everyone that a suspect is an imposter. In addition, the imposter has the right to speak, therefore he can prove his innocence and blame someone else. In this meeting, only one minute is provided to talk that makes this conversation accurate and quick. The game continues until the crew members find an imposter or the impostors defeat. As interactions between the users are carried out via discussions every 10–20 minutes of playing time, communicative skills are highly developed. Thus, «Among us» enables formation of communicative as well as lexical, grammatical and phonological competences. The vocabulary in this game may vary from A 1 to B 2 due to the players' level.

Browser games are widely used for learning language purposes. There are a large number of different exercises such as inserting an omitted word, matching a right object etc. In addition, each word is visualised to make students remember new words faster. The vocabulary in such exercises is basic (A 1–A 2 levels), for instance: *open, put, witch, ball, shut, kick, jump, close, catch, open, push, pull, run, candle, snowman, star, cat, cow, dog, giraffe, rabbit, cake, bacon, coffee, chocolate, fish, grey, black, red* etc. Such exercises aim at learning new vocabulary and improving lexical and grammatical learning competence.

In particular, video games primarily were designed to entertain but nowadays they can be used with training and teaching purposes. Playing a video game in a foreign language contributes to memorising a word in order to play or just complete the game. Moreover, since the game can be played more than once, users will find something new every time.

Conclusion. Thus, we consider video games as an effective teaching tool in extra classroom education that impact on the formation of students' language competence. The use of computer games in language learning process boost students' linguistic skills in learning new vocabulary, text comprehension, pronunciation, grammar and communication.

In the course of our study, analysis of various video games genres certified that primarily entertaining role of computer games was changed for skills forming. It was realized that classified video games can develop several language competences simultaneously, namely:

- the set of browser games mainly form lexical and grammatical language competences;
- role-playing games are responsible for the range of language competences, such as: lexical, grammatical, semantical, communicative and phonological as well;
- action games contribute to lexical, grammatical and orthographical language competences development.

We defined that computer games can be used as alternative source of foreign language learning in extra classroom students' activity.

Taking into account disputable impact aspect of video games on physical and mental health, it is worth mentioning that only non-excessive engagement of students into gaming process can have positive educational effect and facilitate in their creative potential growth.

Therefore, our research contributes to the further scientific discussions about effects of alternative means of students' language competence formation in the process of a foreign language learning beyond the classroom.

Список використаних літературних джерел

1. Ковальова Т. О. Про використання комп'ютерних ігор на заняттях з англійської мови. *Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Педагогіка, Психологія*. 2015. № 7. С. 62–67.
2. Токарева А. В. Використання комп'ютерних відеоігор у сучасному навчальному процесі. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля (Дніпро, Україна). Серія: Педагогіка та психологія*. 2015. № 2 (12), С. 374–378.
3. Chomsky N. *Language and thinking*. New York: Progress, 1972. 164 p.
4. Hymes D. *On Communicative Competence*. New York. Harmondsworth: Penguin, 1972. P. 269–293.
5. Richard S. A. *Brief History of Video Games: From Atari to Virtual Reality*. London: Robinson. 2015. 368 p.

6. Yahoo! Games' Demise Shows What the Death of Flash Could Feel Like. Vice. 2017. URL: <https://www.vice.com/en/article/a33z78/yahoo-games-demise-shows-what-the-death-of-flash-could-feel-like> (дата звернення: 08.10.2020).
7. How video games affect the brain. Medical News Today (en). URL: <https://www.medicalnewstoday.com/articles/318345> (дата звернення: 08.10.2020).
8. Games Now Legally Considered an Art Form (in the USA). URL: <https://v1.escapistmagazine.com/news/view/109835-Games-Now-Legally-Considered-an-Art-Form-in-the-USA> (дата звернення: 08.10.2020).
9. Conrad Dr. Brent. Computer Game Addiction – Symptoms, Treatment, & FAQs – TechAddiction. URL: www.techaddiction.ca (дата звернення: 08.10.2020).

References

1. Kovalova T. O. (2015). Pro vykorystannia kompiuternykh ihor na zaniattiakh z anhliiskoi movy. *Visnyk Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu. Seriya: Pedagogika, Psykholohiia (Bulletin of the National Aviation University. Series: Pedagogy, Psychology)*, 7, 62 – 67 (In Ukrainian).
2. Tokarieva A. V. (2016). Vykorystannia kompiuternykh videoihor u suchasnomu navchalnomu protsesi. *Visnyk universytetu imeni Alfreda Nobelia (Dnipro, Ukraina). Seriya: Pedagogika ta psykholohiia (Bulletin of Alfred Nobel University (Dnipro, Ukraine). Series: Pedagogy and psychology)*, 2 (12), 374–378 (In Ukrainian).
3. Chomsky N. (1972). *Language and thinking*. New York: Progress.
4. Hymes D. *On Communicative Competence*. (1972). New York. Harmondsworth: Penguin, 269–293.
5. Richard S. A. (2015). *Brief History of Video Games: From Atari to Virtual Reality*. London: Robinson.
6. Yahoo! Games' Demise Shows What the Death of Flash Could Feel Like. Vice. (2017). URL: <https://www.vice.com/en/article/a33z78/yahoo-games-demise-shows-what-the-death-of-flash-could-feel-like> (Last accessed: 08.10.2020).
7. How video games affect the brain. Medical News Today (en). URL: <https://www.medicalnewstoday.com/articles/318345> (Last accessed: 08.10.2020).
8. Games Now Legally Considered an Art Form (in the USA). URL: <https://v1.escapistmagazine.com/news/view/109835-Games-Now-Legally-Considered-an-Art-Form-in-the-USA> (Last accessed: 08.10.2020).
9. Conrad Dr. Brent. *Computer Game Addiction – Symptoms, Treatment, & FAQs – TechAddiction*. URL: www.techaddiction.ca (Last accessed: 08.10.2020).

Стаття поступила в редакцію 10.10.2020 р.

Дем'янчук Анатолій Степанович, д.пед.н., професор, президент університету, Марчук Оксана Олександрівна, д.пед.н., доцент, доцент кафедри педагогіки, Мельничук Лілія Борисівна, к.пед.н, доцент, завідувач кафедри педагогіки (Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука, м. Рівне), lilya1154@ukr.net

ФЕНОМЕН НЕОРОМАНТИЧНОЇ ЛІРИКИ М. ВІНГРАНОВСЬКОГО ТА ОСОБЛИВОСТІ ЙОГО ВИВЧЕННЯ

Анотація. У статті досліджено феномен неоромантичної лірики відомого українського поета М. Вінграновського. Обґрунтовано, що національному та естетичному вихованню школярів сприяє літературна творчість М. Вінграновського, що розвивалася в контексті літератури шістдесятництва, для якої був притаманний інтимно-сповідальний стиль, вишуканий естетизм та тонке відчуттям прекрасного. Розроблено рекомендації щодо вивчення лірики поета в сучасній школі під час уроків та виховних заходів.

Ключові слова: естетика, методика, творчість, письменник, лірика.

Demianchuk Anatolii Stepanovych, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Rector, **Marchuk Oksana Oleksandrivna**, Ph.D in Pedagogy, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Pedagogy, **Melnychuk Lilia Borysivna**, Ph.D in Pedagogic Sciences, Associate Professor, Head of the Department of Pedagogy (Academician Stepan Demianchuk International University of Economics and Humanities, Rivne), lilya1154@ukr.net

THE PHENOMENON OF M. VINGRANOVSKY'S NEOROMANTIC LYRICS AND THE SPECIFICS OF ITS STUDYING

Abstract.

Introduction. The fiction literature plays an important role in shaping the worldview of students and pupils. It shapes their intellectual, moral, ethical and aesthetic development. Teachers must use the lyrics of M. Vingranovsky in the educational process.

Purpose. The purpose of the article is to analyze the phenomenon of neoromantic lyrics of the famous Ukrainian poet M. Vingranovsky and to develop recommendations for studying his work in secondary schools.

Methods. The following research methods were used in the analysis: biographical (to characterize the artist's biography in connection with creativity), hermeneutic (to interpret the poetic text), psychological (to identify the mental characteristics of

the artist as a factor influencing the specifics of creativity), creative (to make recommendations for studying the work of the writer in nowadays schools).

Results. *The poetry plays an important role in shaping the worldview and aesthetic development of the young generation. The need to study the best examples of Ukrainian literature is stated in modern education documents. The basis of the «sixties» were talented writers, teachers, philosophers, historians, political scientists. The work of M. Vingranovsky show his love for Ukraine, its the heroic past. The lyrical hero of his works believes in the realization of dreams, the realization of his plans and ideas. The teachers must study in detail his neo-romantic poetry in the classroom and in educational work.*

Originality. *M. Vingranovsky's poetry reflects his attitude to the world around him. The image of space is often used by the author to demonstrate his large-scale «planetary» thinking. In his poetry the universe, the earth, the country, the people, the individual, the steppe, the sea are in romantic unity and kinship. in M. Vingranovsky's poetry the images change like frames of a film.*

The poet developed an original model of perception of his own homeland and people through the prism of the universe and humanity. Teachers should use the project methodology, the visual tours, the lessons-lectures, the lessons-confessions.

Conclusion. *The work of M. Vingranovsky belongs to the best examples of the Ukrainian literature of the second half of the twentieth century. The lyrics truly recreate the life of Ukrainian society, expressing dreams, hopes, fears of man. The understanding the philosophical lyrics of the poet of the sixties has a positive impact on the formation of the worldview of the pupils personality.*

Key words: *aesthetics, methods, creativity, writer, lyrics.*

Важливе значення для формування світогляду та естетичного розвитку молодого покоління мають художні твори. Необхідність вивчення кращих зразків українського письменства зазначена у сучасних документах про освіту, оскільки «засобами мистецтва слова національне письменство допомагає плекати, збагачувати внутрішній світ дитини, позитивно впливати на її свідомість і підсвідомість, спрямовувати морально-етичний потенціал в позитивному річищі, розвивати інтелект, креативні здібності, естетичний смак» [1]. На думку сучасних науковців, нині постала гостра потреба у переосмисленні усталених взірців виховання, що спричинено стрімким занепадом моральних, етичних та естетичних культурних цінностей серед підростаючого покоління. За науковими спостереженнями Є. Жученка, «проблема моральності та естетичної спрямованості освітньо-виховного процесу набула гостроти не тільки в педагогіці, але й в усьому суспільстві і має стратегічне значення вже не тільки для його розвитку і становлення, а й для виживання сучасної людини» [2].

Нині для удосконалення навчального процесу важливим є досвід виховання дітей та молоді, набутий у 60–70 рр. ХХ ст., коли в історії української літератури розпочався новий історичний етап, спричинений політичними та соціально-економічними змінами, що відбувалися в тогочасному суспільстві. Основу шістдесятництва становили талановиті письменники, педагоги, філософи, історики, політологи. Література того часу поповнилася художнім доробком письменників В. Симоненка, І. Драча, В. Дрозда, Є. Гуцала, Л. Костенко, Б. Олійника, В. Шевчука. Як вважають дослідники історії українського письменства: «шістдесятники протиставляли себе офіційному догматизмові, сповідували свободу творчого самовираження, культурний плюралізм, пріоритет загальнолюдських цінностей над класовими» [3]. Значний вплив на розвиток української літератури другої половини ХХ ст. мала творчість відомого митця слова М. Вінграновського, чия поезія піднімала віковічні теми істинної Краси, Віри, Вірності, Кохання, що є важливим для сучасного підрастаючого покоління. Вивчення творчості М. Вінграновського сприяє формуванню національно-патріотичних почуттів старшокласників та виховує в них естетичний смак.

Особливості літературного процесу 60-тих років ХХ ст. вивчали такі науковці, як: О. Бажан, Д. Дроздовський, О. Зарецький, Р. Корогодський, І. Кошелівець, Б. Кравців. Літературознавець В. Слапчук у роботі «Національний образ світу у творчості поетів-шістдесятників М. Вінграновський і А. Вознесенський» [4] дослідив головні тенденції та базові характеристики створення національних образів світу в творчості українських поетів-шістдесятників, проаналізував систему духовних цінностей і способів їх художньо-філософського освоєння у поезії митця. Він розкрив, що: «поет М. Вінграновський прагне виразити у своєму художньому світі всю повноту життя, воліє, щоб духовне багатство людини відповідало моральним критеріям, котрі передаються від покоління до покоління як вічні орієнтири» [4, с. 14]. У науковій розвідці Н. Дзьомби «Національно-світоглядна публіцистика українських шістдесятників (концептуальні засади, проблематика, опінієтворча роль)» [5] досліджено концепції українського національного розвитку у публіцистиці шістдесятників. Автором визначено, що центральне місце в концепції шістдесятництва відведено образу України, сповідуванні історичної пам'яті: «Правда про трагічно-героїчне кристалізується в модель пам'яті про героїчно-трагічне українське минуле, а «напів-історія», як смислова домінанта першої, трансформується в катарсис – історію» [6, с. 4].

Питання національного та естетичного виховання досліджено у працях А. Богущ, Т. Гавлітіної, О. Каплуновської, С. Лавриненко. Під естетичним вихованням сучасні дослідники розуміють «складову частину виховного процесу, що безпосередньо спрямована на формування й виховання естетичних почуттів, смаків, суджень, художніх здібностей особистості, на розвиток її здатності сприймати й перетворювати дійсність за законами краси в усіх

сферах діяльності людини; естетичне виховання спрямоване насамперед на виховання в людини гуманістичних якостей, інтересів і любові до життя в його різноманітних проявах» [7, с. 160].

Необхідність залучення дітей до читання художньої літератури та її позитивний вплив на формування моральних, етичних та естетичних уподобань дитини обґрунтовано у книзі «Чому читання має вплив: вагомість літератури в епоху візуальних технологій» М. Пеннігтона та Р. Вакслера [8]. Інший зарубіжний дослідник Д. Райт у статті «Навіщо читати літературу?» зазначив: «Читання літератури допомагає нам пізнати себе, коротше кажучи, зрозуміти людину, адже предметом літератури є людина» [9].

Метою нашої статті є дослідження феномену неоромантичної лірики відомого українського поета М. Вінграновського та обґрунтування необхідності вивчення його творчості в закладах середньої освіти. Для цього необхідно розв'язати *такі завдання*: а) проаналізувати вірші поета; б) визначити особливості неоромантичної лірики митця та специфіку символізму його неологізмів; в) розробити рекомендації щодо вивчення творчості поета-неоромантика в школах.

Національно-патріотичне та естетичне виховання школярів є одним з найважливіших завдань сучасної української школи. Тому, для його реалізації вчителі середніх шкіл повинні використовувати твори кращих вітчизняних літераторів, серед яких важливе місце займає творчість М. Вінграновського, що розвивалася в контексті літератури шістдесятництва, для якої притаманний інтимно-сповідальним стиль, вишуканий естетизм та тонке відчуття прекрасного. На думку сучасних дослідників, «стиль ранньої творчості поета пов'язується із неоромантичною концепцією, а у другому періоді помітні дедалі виразніші вияви модерністської естетики, яка спрямована на новаторське моделювання метафоричного художнього світу» [6].

Письменник творив в епоху науково-технічного прогресу, коли швидко розвивалася важка промисловість України, людина опановувала космос, відбувалася інтенсивна індустріалізація країни. Ці події мали значний вплив на формування світогляду поета та знайшли відображення у його ліриці. Творчість М. Вінграновського належить до неоромантизму, «визначальною рисою якого на протигагу романтизму з його концептуальним розривом між ідеалом і дійсністю, виявилася конструктивна спроба подолати протистояння цих конфліктно непереможних опозицій, завдяки могутній силі волі зробити сподіване, можливе дійсним, не опускаючи цього можливого до рівня інертного животіння» [10, с. 6].

Ліричний герой його творів – людина світла і чиста, мрійник, закоханий у життя, філософ, який пране злитися із всесвітом і вірить у щасливе майбуття. Віру поета в здійснення задумів людства, його ставлення до ідеалів, до мрій людства описано у вірші «Вогненна людина»:

*І мрію з мрій про велелюдну спільність
На крилах атома несли ми із пітьми
І донесли – в космічну безгомінність
Зірвались ми і Сонцем стали ми!* [1, с. 31].

Іноді героїв ліричних творів поета долають сумніви та страхи за долю людства. Багатьох мучить запитання: людина винайшла атомну бомбу, а чи не загине вона від свого жакливого винаходу? Це відображено у назві його першої збірки «Атомні прелюди». У прелюдях, написаних автором, завжди острах перед майбутнім, М. Вінграновським подано застереження нащадкам не використовувати атомну зброю. Поет у своїх прелюдях вносить ноти «атомного страху»:

*Мені привиділось затемнення Землі,
Водневих бомб чорнолетючі зграї* [1, с. 34].

Однак, окрім природних катаклізмів, поета бентежать моральні катастрофи. Окрім остраху перед можливими атомними (техногенними) аваріями, автор боїться, щоб людство не виродилося – не втратило свою моральну основу, людську подобу, не перетворилося на зграю мавп. Цей мотив є провідним в іншій прелюді – «Прелюд Землі»:

*Із океанами, полями і стодолами,
Із місяцем і сонцем на плечах
Лечу, обліплена народами, як бджолами,
І атомні гриби в моїх очах!* [1, с. 39].

Для лірики поета-шістдесятника характерною є письменницька індивідуальність, типовими рисами якої є виражена стихійність та непередбачуваність. Л. Старовойт дала таку оцінку поетичному стилю М. Вінграновського: «У його поетичних творах переплітається реальність і казка, образи природи часто персоніфіковані, наділені рисами людей, мають певні характери та здійснюють неординарні вчинки» [11]. Прикладом поєднання непередбачуваних образів в одному вірші є «Ворон»:

*Мчить теля від зляканої квочки,
Де трава розхлюпала курчат,
А за ним крізь сині молоточки
Татове і мамине дівча* [1, с. 95].

М. Вінграновський у своїх поетичних пошуках наслідував, поетів-романтиків, відтак центральним образом у його поезії є Україна. Поет виробив оригінальну модель сприймання власної батьківщини та народу крізь призму Всесвіту та людства. Його ліричний герой знайшов відповідь на Шевченкове запитання: «Хто ми?»:

*А ми? Хто ми?
Себе ми знаєм зроду.
Ми знову є. Ми – пізні. Найпізніші.*

*Що нарости з худеньких матерів
В саду порубанім [1, с. 36].*

Автор збагатив поезію неологізмами, у нього широкий спектр епітетів, синонімів, фразеологізмів. М. Вінграновський небо назвав «п'яним», оповив ряди тополь в «зелений дим», а в його поезії сплелися «легка печальність і ясне чекання», «сизий гній», «білих сіл замислені гаї». Характеризуючи поетичну манеру письменника, Л. Старовойт написала: «Надзвичайно багата у віршах М. Вінграновського кольорова гама, на що вже неодноразово звертали увагу дослідники творчості поета. Причому, грою кольорів у природі автор послуговується, як правило, не для створення кольористичних ефектів, а для характеристики змін людських настроїв і почувань» [11].

М. Вінграновський закликав людину замислитися над сенсом свого буття, він робив це естетично, вишукано, з притаманним йому почуттям краси й естетизму: «М. Вінграновський при всій своїй бурхливості і пристрасті, при всьому шаленстві фантазії, при всій «нервовості» поетичних інтонацій та гарячковості поетичної ходи, при гострому відтворенні антагонізмів доби, при всіх сум'яттях і прокляттях – при всьому тому, поверх усього того часто буває якось світло і прозора врівноважений» [10, с. 17].

Отже, з наведеного дослідження можна зробити висновок, що творчість М. Вінграновського належить до вірців української літератури другої половини ХХ ст. У ліриці митця-шістдесятника правдиво відтворено життя українського суспільства, виражено мрії, сподівання, страхи людини, яка не байдужа до долі свого народу, намагається йому допомогти, і робить це майстерно – за допомогою свого творчого Духу, виявленого в слові. Вона допомагає молодому поколінню осмислити своє місце в житті суспільства.

Вчителям середніх шкіл, вивчаючи лірику М. Вінграновського з старшокласниками, доцільно використовувати різноманітні методи, форми та прийоми навчання, які б сприяли не лише глибшому розумінню його творчості, а й формуванню національного, морального та естетичного світогляду молодого покоління, оскільки читання невіддільно пов'язане не лише із інтелектуальним розвитком особистості, а й із вихованням: «Щодо морального виховання, то воно завжди має місце, коли діти читають літературний твір, розмірковують і обговорюють його, коли підлітки виражають своє ставлення до подій, вчинків персонажів, і пояснюють, як вони діяли б у певних ситуаціях, змальованих у творах» [12]. Вчителі повинні використовувати проєктну методіку, візуальні екскурсії, уроки-лекції, уроки-сповіді. Доречним, на нашу думку, є підбір ілюстрацій до творчості М. Вінграновського. Цікавими та змістовними можуть бути комбіновані уроки української літератури, мистецтва, історії України. Для глибшого оволодіння естетичним феноменом поезики М. Вінграновського вчителям необхідно проводити виховні заходи на такі теми: «Себе ми знаєм зроду»,

«Мені привиділось затемнення Землі, водневих бомб чорнолетючі зграї»,
«Цей народ із крові і землі я не віддам нікому і нізачо».

Осмилення філософської лірики поета-шестидесятника буде створювати позитивний вплив на формування світогляду учнівської особистості та сприятиме естетичному, моральному, етичному, екологічному та інтелектуальному розвитку дитини. Подальшого вивчення потребує вплив лірики М. Вінграновського на розвиток української літератури 70–80 рр. ХХ ст., її порівняння із творами інших поетів-неоромантиків та особливості вивчення творчості митця в закладах вищої освіти відповідно до сучасного розуміння феномену української літератури.

Список використаних літературних джерел

1. Інструктивно-методичні рекомендації щодо вивчення шкільних дисциплін. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v-361290-07#Text> (дата звернення: 23.10.2020).
2. Жученко Є. В. Виховання морально-естетичної культури у студентів технічних коледжів. Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису: дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук (доктора філософії) за спеціальністю 13.00.07 «Теорія і методика виховання». Северодонецьк, 2017, 347 с.
3. Шістдесятники. URL: uk.wikipedia.org/wiki/interklasa.pl/portal/d (дата звернення: 12.10.2020).
4. Слапчук В. Національний образ світу у творчості поетів-шістдесятників (М. Вінграновський і А. Вознесенський): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. соц. комун: 10.01.05 «Порівняльне літературознавство». Тернопіль, 2011. 20 с.
5. Дзьомба Н. Національно-світоглядна публіцистика українських шістдесятників (концептуальні засади, проблематика, опінієтворча роль): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. соц. комун: 27.00.04 «Теорія та історія журналістики». Львів, 2016, 20 с.
6. Вінграновський Микола Степанович. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/> (дата звернення: 20.10.2020)
7. Гончаренко С. Український педагогічний енциклопедичний словник. Рівне, 2011, 552 с.
8. Pennington M., Waxler R. Why reading books still matters? The power of literature in Vigital time. Routlage, 2017, 246 с.
9. Wright D. M. Why Read Literature? URL: <https://www.memoriapress.com/articles/why-read-literature/> (дата звернення: 20.10.2020)
10. Дзюба І. Духовна міра таланту. М. Вінграновський. Вибрані твори. К., 1986, 463 с.
11. Старовойт Л. Поетика лірики Миколи Вінграновського. URL: www.interklasa.pl/portal/d (дата звернення: 12.10.2020).
12. Peculiarities eculiarities of the Impact of Fiction on the Upbringing of Students (or Teenagers). URL: <http://www.interklasa.pl/portal> (дата звернення: 28.09.2020).

References

1. Instruktyvno-metodychni rekomendatsii shchodo vyvchennia shkilnykh dystsyplin. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v-361290-07#Text> (Last accessed: 23.10.2020) (In Ukrainian).

2. Zhuchenko Ye. V. (2017). Vychovannia moralno-estetychnoi kultury u studentiv tekhnichnykh koledzhiv. Kvalifikatsiina naukova pratsia na pravakh rukopysu: dysertatsiia na zdobuttia naukovoho stupenia kandydata pedahohichnykh nauk (doktora filosofii) za spetsialnistiu 13.00.07 «Teoriia i metodyka vykhovannia». Sievierodonetsk (In Ukrainian).
3. Shistdesiatnyky. URL: uk.wikipedia.org/wiki/interklasa.pl/portal/d (Last accessed: 12.10.2020) (In Ukrainian).
4. Slapchuk V. (2011). Natsionalnyi obraz svitu u tvorchosti poetiv-shistdesiatnykiv (M. Vinhranovskyyi i A. Voznesenskyi): avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. sots. komun: 10.01.05 «Porivnialne literaturoznavstvo». Ternopil (In Ukrainian).
5. Dzomba N. (2016). Natsionalno-svitohliadna publitsystyka ukrainskykh shistdesiatnykiv (kontseptualni zasady, problematyka, opiniivtorcha rol): avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. sots. komun: 27.00.04 «Teoriia ta istoriia zhurnalistyky». Lviv (In Ukrainian).
6. Vinhranovskyyi Mykola Stepanovych. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/> (Last accessed: 20.10.2020) (In Ukrainian).
7. Honcharenko S. (2011). Ukrainskyi pedahohichni entsyklopedychnyi slovnyk. Rivne (In Ukrainian).
8. Pennington M., Waxler R. (2017). Why reading books still matters? The power of literature in Vigital time. Routlage.
9. Wright D. M. Why Read Literature? URL: <https://www.memoriapress.com/articles/why-read-literature/> (Last accessed: 20.10.2020).
10. Dziuba I. (1986). Dukhovna mira talantu. M. Vinhranovskyyi. Vybrani tvory. K. (In Ukrainian).
11. Starovoit L. Poetyka liryky Mykoly Vinhranovskoho (Last accessed: 12.10.2020) (In Ukrainian).
12. Peculiarities ecularities of the Impact of Fiction on the Upbringing of Students (or Teenagers). URL: [http://: www.interklasa.pl/portal](http://www.interklasa.pl/portal) (Last accessed: 28.09.2020).

Стаття поступила в редакцію 24.10.2020 р.

Кочмар Діана Анатоліївна, к.пед.н., доцент, завідувач кафедри іноземних мов (Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука, м. Рівне), trial2008@ukr.net

ФОРМУВАННЯ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ

***Анотація.** У статті досліджено педагогічну і лінгводидактичну проблеми вивчення особливості полікультурної компетентності майбутніх учителів іноземних мов у контексті євроінтеграційних процесів. Визначено структурні й змістові особливості полікультурної компетентності, яка розуміється автором як важливий складник професійної компетентності, що формується у студентів у процесі вивчення фахових предметів; має інтегративний характер та містить усі компоненти, які притаманні компетентності: мотиваційний, емоційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісно-поведінковий, а також досвід взаємодії у полікультурному середовищі, що сприяє позитивному сприйняттю суб'єктами освітнього процесу, які належать до різних культур.*

***Ключові слова:** полікультурна компетентність, структура, зміст, професійна компетентність учителя іноземної мови, статус полікультурної компетентності.*

Kochmar Diana Anatoliivna, Ph.D. in Pedagogical Sciences, Associate Professor, Head of the Department of Foreign Languages (Academician Stepan Demianchuk International University of Economics and Humanities, Rivne), trial2008@ukr.net

FUTURE FOREIGN LANGUAGES TEACHERS' MULTICULTURAL COMPETENCE FORMATION

Abstract.

***Introduction.** The article is devoted to the actual pedagogical and linguo-didactical problem of studying the peculiarities of future foreign language teachers' multicultural competence in the context of European integration processes.*

***Purpose.** The purpose of the scientific research is to determine the essence of the concept of «multicultural competence of the future foreign language teacher», the status and structural features of this interdisciplinary concept, the relationship with professional competence based on the analysis of normative, recommendatory documents and scientific literature.*

Methods. *The methods used in the research process are conditioned by the specifics of the analysed problem: analysis and generalization of theoretical-methodological, scientific-pedagogical and linguodidactical literature; elements of comparative and systematic analysis in order to compare different views on the problem. The descriptive method was leading at this stage of the study.*

Results. *Based on the analysis of domestic and foreign scientists' works there were identified structural and semantic features of multicultural competence, which is understood by the author as a type of competence, an important component of professional competence, which is formed in the learning process during mastering professional subjects; has an integrative nature, contains all the components inherent in the competencies: motivational, emotional-value, cognitive, activity-behavioural, experience of interaction in a multicultural environment, which promotes positive interaction with subjects of educational process belonging to different cultures in all spheres of life .*

Originality. *The introduction of the competence approach led to the reformulation of the purpose of philological foreign language education, the creation of a new paradigm of learning outcomes.*

Conclusion. *Conclusions on the status of multicultural competence and its role in the professional training of future philologists were made.*

Key words: *multicultural competence, professional competence of a foreign language teacher, structure, content, status of multicultural competence.*

Євроінтеграційні процеси, що відбуваються в Україні, суттєво впливають на освіту, ставлять нові завдання, окреслюють перспективи побудови єдиного освітнього простору. Упровадження компетентнісного підходу зумовило переформулювання мети філологічної іншомовної освіти, створення нової парадигми результатів навчання. Проблема формування полікультурної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови як складника професійної компетентності є актуальною з огляду на внутрішню й зовнішню освітню політику України: з одного боку – полікультурний склад суб'єктів освітнього процесу в багатонаціональній країні, а з іншого – глобалізація світу та наявність міжнародних освітніх програм створює передумови для долучення нашої країни до світової культури. Крім того, полікультурна компетентність майбутніх вчителів іноземних мов має свої особливості, що потребує додаткового дослідження.

Проблеми полікультурної освіти в Україні та зарубіжжі досліджували В. Васютенкова, О. Гукаленко, Л. Данилова, С. Сисоєва; структуру і змістове наповнення поняття «полікультурна компетентність» висвітлили в своїй праці вчені С. Авхутська, О. Березюк, Л. Воротняк, М. Сімоненко, І. Соколова, Л. Чередниченко); зв'язок між професійною та полікультурною компетентностями окреслили науковці Л. Гончаренко, О. Кондратьєва, В. Кузьменко та ін.).

Однак, дослідження наукових джерел засвідчило існування різних підходів до визначення терміну «полікультурна компетентність», розмитість статусу цього поняття, неоднотайність у виокремленні його структурних елементів, що визначило актуальність обраної проблематики.

Мета наукової розвідки – визначити сутність поняття «полікультурна компетентність майбутнього вчителя іноземної мови», статус та структурні особливості цього міжпредметного поняття, взаємозв'язок із професійною компетентністю.

Вибір використовуваних в дослідженні методів зумовлений специфікою аналізованої проблеми: аналіз та узагальнення теоретико-методологічної, науково-педагогічної та лінгводидактичної літератури; елементи порівняльного та системного аналізу.

Поняття «полікультурна компетентність» не є новим в українському освітньому просторі, воно активно функціонує в наукових дослідженнях з кінця ХХ – початку ХХІ століття, але трактується авторами по-різному, залежно від того, на якому аспекті цього складного й міждисциплінарного поняття акцентується увага дослідників. Найбільш поширені підходи до розуміння полікультурної компетентності в хронологічній послідовності узагальнено у табл. 1.

Як свідчать дані, наведені у таблиці, науковці підкреслюють інтегративний, цілісний характер, комплексність, багаторівневість і системність полікультурної компетентності, яка ґрунтується на теоретичних знаннях про індивідуальність, унікальність національної культури України й країн, мова яких вивчається, що забезпечує толерантне ставлення до представників інших соціальних груп, національностей, релігійних конфесій під час міжкультурної комунікації.

Більшість науковців у визначенні полікультурної компетентності (ПК) використовують такі лексеми: «якість», «здатність», «характеристика». «особистісне утворення», «система якостей» для передачі сутності ПК. Педагогічні словники й європейські рекомендаційні матеріали пояснюють сутність будь-якої компетентності як здатність до чогось.

Найбільші відмінності у тлумаченні сутності ПК, на нашу думку, обумовлюються метою і сферою застосування сформованої ПК. Так, взаємозв'язок з площиною професійної діяльності знаходиться в центрі уваги визначень С. Авхутської, О. Березюк, Н. Величко, О. Кондратьєвої, М. Сімоненко, І. Соколової та Л. Чередниченко, які акцентують увагу на тому, що ПК є результатом професійної підготовки у вищому навчальному закладі [1–7]. Н. Величко вважає, що професійна та полікультурна компетентності разом із іншими компетентностями... включені до структури загальножиттєвої компетентності особистості, що формується протягом усього життєвого досвіду людини [3, с. 164].

Таблиця 1

Визначення сутності поняття «полікультурна компетентність» у сучасній педагогіці

Автор	Поняття «полікультурна компетентність»	Ключові слова
1	2	3
І. Васютенкова, 2006	інтегративна характеристика, що відображає здатність здійснювати політику полілінгвізму в полікультурному просторі; система якостей, що допомагає орієнтуватися в культурних відносинах рідної та іншомовної країни, забезпечує досягнення мети виховання культурної людини.	інтегративна характеристика, здатність, полікультурний простір, система якостей
Л. Гончаренко, В. Кузьменко, 2006	... не лише здатність до життєдіяльності та практична готовність до здійснення професійної діяльності в такому суспільстві, яка ґрунтується на поєднанні синтезованих знань з полікультурності, умінь використовувати свої знання на практиці та професійно знаходити чужих особистісних якостях	здатність, якість, багатокультурне середовище, готовність, професійна діяльність, полікультурність
Л. Воротняк, 2008	здатність людини інтегруватися в іншу культуру при збереженні взаємозв'язку з рідною мовою, культурою, яка ґрунтується на поєднанні особистісних якостей, синтезованих знаннях, умінях і навичках позитивної міжетнічної й міжкультурної взаємодії, що в результаті сприяє інтеграції в полікультурний світовий простір	здатність, особистісні якості, багатокультурне суспільство, інтеграція в полікультурний світовий простір
Н. Величко, 2010	професійна та полікультурна компетентності складними особистісними утвореннями, які разом з іншими компетентностями ... включені до структури загальножиттєвої компетентності особистості, що формується протягом усього життєвого досвіду людини	складне особистісне утворення
І. Соколова, 2010	цілісне, інтегративне, багаторівневе, особистісне новоутворення, що є результатом професійної підготовки особи у вищому навчальному закладі та в процесі неперервної педагогічної освіти	цілісне, інтегративне, новоутворення, професійна підготовка
М. Сімоненко, 2012	цілісне, багаторівневе, особистісне новоутворення, що є результатом професійної підготовки особи у ЗВО та в процесі неперервної освіти, сприяє формуванню майстерності, визначає успішність професійної діяльності, здатність до самореалізації, розвитку та самовдосконалення впродовж життя	особистісне новоутворення, здатність, професійна підготовка, самореалізація, самовдосконалення

1	2	3
С. Авхутська, 2013	професійно значуща інтегративна якість особистості, системне новоутворення, що забезпечує мотиви пізнання і прийняття загального і специфічного в кожній із культур як цінності, знання законів та способів життєдіяльності в полікультурному середовищі, вміння їх використовувати у практиці виховання особистості як людини культури	інтегративна якість особистості, полікультурне середовище, загальне і специфічне в кожній із культур як цінність
Л. Чердніченко, 2013	інтегроване професійно-особистісне утворення, результативний компонент професійної підготовки, обумовлює готовність майбутнього вчителя до ефективного здійснення педагогічної діяльності в багатонаціональному середовищі.	професійно-особистісне утворення, компонент професійної підготовки
О. Березюк, 2015	інтегративна якість особистості, що формується в процесі навчання, включає систему полікультурних знань, умінь, навичок, інтересів, потреб, мотивів, цінностей, полікультурних якостей, досвіду, соціальних норм і правил поведінки, необхідних для життя й діяльності в сучасному полікультурному суспільстві	інтегративна якість особистості; полікультурне суспільство; здатність
О. Кондратьєва, 2017	багатокомпонентне особистісне утворення, професійно значуща якість особистості, що формується у процесі професійно-педагогічної підготовки на базі засвоєння теоретичних знань щодо своєрідності національної культури власної та іншої країн, трансформацію ціннісних орієнтацій, інтегрованих полікультурних умінь та навичок, які забезпечують толерантне ставлення до представників інших соціальних груп, національностей, релігійних конфесій під час міжкультурної комунікації та здатність вирішувати професійні завдання в умовах глобалізації мультикультурного соціуму	професійно значуща якість особистості; професійно-педагогічна підготовка; міжкультурна комунікація

Л. Чердніченко звертає увагу на професійну підготовку майбутнього вчителя. На думку науковця, ПК обумовлює готовність майбутнього вчителя

до ефективного здійснення педагогічної діяльності в багатонаціональному освітньому середовищі [7, с. 2–36]. Вважаємо, що розбіжності у підходах обумовлені подвійним статусом полікультурної компетентності. У визначеннях інших учених (І. Васютенкової, Л. Воротняк, Л. Гончаренко, В. Кузьменко та ін. ПК розглядається в загальному значенні, як здатність, притаманна будь-якій особі [8–10]. Отже, перша група дослідників визначає ПК майбутнього вчителя, педагога (Н. Величко, Л. Чередниченко), вчителя історії, іноземної мови, початкової школи (С. Авхутська, О. Кондратьєва), тобто полікультурну компетентність як складник професійної, що впливає на визначення, зміст, структуру та функції цього виду спеціальної компетентності [1; 4]. Інші вчені розглядають ПК як ключову.

Слід зазначити, що ключові компетентності – універсальні, застосовуються в різноманітних життєвих ситуаціях і є необхідними для успішної реалізації людиною всіх основних життєвих ролей; вони за своєю суттю соціальні. Призначення ключових компетентностей – сприяти розв'язанню життєво важливих завдань, соціалізації людини, зміцненню власних життєвих позицій, розвитку міжособистісних стосунків. Отже, ПК (ключову) можна розглядати як особистий досвід взаємодії з людьми, які є носіями різних мов, культур, релігій в полікультурному суспільстві, здатність ефективно взаємодіяти з представниками різних народів на основі толерантного ставлення до них, що сприяє гармонізації відносин різних культур, соціалізації й життєвим успіхам особистості.

Отже, ПК як вид спеціальної компетентності в межах професійної можна визначити як важливий складник професійної компетентності, що формується у процесі навчання під час оволодіння фаховими предметами; має інтегративний характер, містить усі компоненти компетентності: мотиваційний, емоційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісно-поведінковий, досвід взаємодії у полікультурному середовищі, що сприяє позитивній взаємодії із суб'єктами освітнього процесу, які належать до різних культур, у всіх сферах життя, забезпечує успішну професійну діяльність в умовах полікультурного освітнього простору й удосконалюється впродовж життя.

Щодо статусу аналізованого поняття, то полікультурна компетентність особистості в широкому розумінні (учня, студента, будь-якої особи безвідносно до професії належить до ключових оскільки є необхідною для будь-якого роду діяльності, забезпечує взаємодію з іншими людьми, полегшує спілкування між європейцями з різними мовами заради взаєморозуміння й співпраці в різних галузях науки й техніки. Полікультурна компетентність майбутнього вчителя іноземної мови має свої особливості, взаємодіє з полілінгвальною та комунікативною, формується у процесі вивчення предметів гуманітарного циклу, спрямована на успішну професійну діяльність в багатонаціональному освітньому просторі, сприяє інтеграції в світове полікультурне товариство.

Як складне багаторівневе утворення полікультурна компетентність має структурні особливості, які розуміються науковцями по-різному. У складі ПК виокремлюють від 3 до 5 компонентів, що відображає різні підходи до розуміння цього інтегративного поняття. Перший підхід (О. Щеглова, Л. Данилова) ґрунтується на загальній структурі компетентності. Так, О. Щеглова в ПК виокремлює когнітивний, ціннісно-мотиваційний та діяльнісно-поведінковий компоненти. Вони є базовими в структурі будь-якої компетентності незалежно від типу й статусу. Специфіку полікультурності О. Щеглова розкриває в описі змісту цих компонентів: когнітивний – це наявність знань, засвоєння образів і цінностей світової культури, культурно-історичного й соціального досвіду різних країн і народів; ціннісно-мотиваційний компонент спрямований на формування ціннісно-орієнтованої й соціально-настановної готовності особистості до міжкультурної комунікації й обміну, розвиток толерантності стосовно представників інших культурних груп; а діяльнісно-поведінковий спрямований на розвиток здатності до розв'язання професійних завдань під час взаємодії із представниками різних культурних груп [11, с. 94].

Подібний підхід до визначення структури ПК знаходимо в роботах Л. Данилової, яка виокремлює мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльний і емоційний складники. Емоційний компонент, на думку вченого, обумовлює позитивне оцінювання педагогічних явищ із опорою на соціальні та особистісно значущі цінності, здатність сприймати внутрішній світ іншої особи й ототожнювати себе з ним [12, с. 10]. Наведена засвідчує, що структура ПК відрізняється лише одним компонентом, який, на наш погляд, є важливим щодо рефлексії своїх дій і поведінки.

Інший підхід до визначення структури ПК використовує І. Васютенкова. Він ґрунтується на взаємозв'язку професійної та полікультурної компетентностей. Учений структурує ПК таким чином: 1) професійний складник (культура спілкування, методична, інформаційна, рефлексивна культури); 2) культурологічний складник (знання, розуміння рідної, світової, іншомовної культури, культури міжкультурного спілкування); 3) особистісний (сукупність якісних характеристик, що відображають моральну позицію, яка пронизує всі складники полікультурної компетентності [8, с. 19].

Нам імпонує виокремлення культурологічного компонента, що відображає сутність ПК, але, на наш погляд, у запропонованій структурі порушена ієрархія компетентностей, оскільки ПК є складником професійної компетентності, а не навпаки. Саме про такі взаємозв'язок і взаємообумовленість цих типів компетентностей ідеться в працях більшості вчених, які досліджують ПК (С. Авхуська, О. Березюк, Н. Величко, В. Кузьменко, О. Кондратьєва, М. Сімоненко, Л. Чередниченко та ін). Тому вважаємо, що найбільш прийнятним для визначення структури ПК є компетентнісний підхід і структура компетентності, а специфіка ПК має бути описана в змістовому наповненні

кожного із структурних компонентів. Акцентуємо увагу на важливості лінгвістичного й комунікативного складників професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови, що впливає на зміст ПК, оскільки від рівня володіння мовою, що вивчається, її соціолінгвістичними маркерами, уміннями добирати мовні засоби, адекватні ситуації спілкування, здатності побудови стратегії поведінки в професійній діяльності залежить успішність міжкультурного спілкування, взаєморозуміння між людьми, інтеграція у світовий полікультурний простір.

Таким чином, аналіз літератури з проблеми дослідження, спостереження за навчально-виховним процесом у базових ЗВО, власний педагогічний досвід дозволив нам дати своє визначення полікультурній компетентності, яка розуміється нами як вид компетентності, важливий складник професійної компетентності, що формується у процесі навчання під час оволодіння фаховими предметами; має інтегративний характер, містить усі компоненти компетентності: мотиваційний, емоційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісно-поведінковий, досвід взаємодії у полікультурному середовищі, що сприяє позитивній взаємодії із суб'єктами освітнього процесу, які належать до різних культур, у всіх сферах життя, забезпечує успішну професійну діяльність в умовах полікультурного освітнього простору й удосконалюється впродовж життя. У процесі дослідження було встановлено, що ПК має подвійний статус і може розглядатися як базова (ключова) компетентність будь-якої особистості в полікультурному суспільстві та як вимога європейських стандартів освіти. Крім того, полікультурна компетентність майбутнього вчителя іноземної мови має визначатися як складник професійної компетентності, умова реалізації полікультурної освіти й виховання.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в з'ясуванні педагогічних умов формування полікультурної компетентності майбутніх учителів, розробленні технологічного супроводу цього процесу.

Список використаних літературних джерел

1. Авхутська С. О. Формування полікультурної компетентності майбутніх учителів історії у процесі професійної підготовки: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Суми, 2013. 224 с.
2. Березюк О. С. Системний підхід до формування полікультурної компетентності майбутніх фахівців в сучасному освітньому просторі. Професійна педагогічна освіта: системні дослідження: монографія. За ред. О. А. Дубасенюк. Житомир: В-во ЖДУ ім. І. Франка. 2015. С. 193–209.
3. Величко Н. М. Полікультурна компетентність як складова професійної компетентності педагога. *Вісник Житомирського державного університету ім. І. Франка. Серія: Педагогічні науки*, 2010. Вип. 54. С. 62–165.
4. Кондратьєва О. Формування полікультурної компетентності майбутніх учителів початкової школи (на засадах лінгвокраїнознавчого підходу): дис. канд. пед. наук: 13.00.04; НПУ ім. М. П. Драгоманова. К., 2016. 265 с.

5. Сімоненко М. В. Полікультурна компетентність майбутнього вчителя як стандарт освіти європейського виміру. URL: [http://www.rusnauka.com/ 6_NITSB_2010/Pedagogica/ 58322.doc.htm](http://www.rusnauka.com/6_NITSB_2010/Pedagogica/58322.doc.htm) (дата звернення: 05.09.2020).

6. Соколова І. В. Формування полікультурної компетентності у майбутніх учителів-філологів. URL: http://www.nbuv.gov.ua/Portal/soc_gum/ (дата звернення: 05.09.2020).

7. Чередниченко Л. А. Формування полікультурної компетентності майбутнього вчителя у процесі професійної підготовки: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди. Харків, 2012. 265 с.

8. Васютенкова И. В. Развитие поликультурной компетентности учителя в условиях последилового образования: автореф. дисс. ... канд. пед. наук: 13.00.01. СПб, 2006. 27 с.

9. Воротняк Л. І. Особливості формування полікультурної компетенції магістрів у вищих педагогічних навчальних закладах. *Вісник Житомирського державного університету ім. І. Франка. Серія: Педагогічні науки*. 2008. № 39. С. 105–109.

10. Кузьменко В. В., Гончаренко Л. А. Формування полікультурної компетентності вчителів загальноосвітньої школи: Навчальний посібник для студентів. Херсон: РІПО, 2006. 92 с.

11. Щеглова Е. М. Развитие поликультурной компетентности будущих специалистов: дис. канд. пед. наук: 13.00.08. Омск, 2005. 164 с.

12. Данилова Л. Ю. Формирование поликультурной компетентности студентов. *Учитель*. 2007. № 3. С. 12–15.

References

1. Avkhutska S. O. (2013) Formuvannya polikulturnoi kompetentnosti maibutnix uchyteliv istorii u protsesi profesiinnoi pidhotovky: dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.04. Sumy (In Ukrainian).

2. Bereziuk O. S. (2015) Systemnyi pidkhid do formuvannya polikulturnoi kompetentnosti maibutnix fakhivtsiv v suchasnomu osvithnomu prostori . Profesiina pedahohichna osvita: systemni doslidzhennia monohrafiia. Za red. O. A. Dubaseniuk. Zhytomyr: Vyd-vo ZhDU im. I. Franka, pp. 193–209 (In Ukrainian).

3. Velychko N. M. (2010) Polikulturna kompetentnist yak skladova profesiinnoi kompetentnosti pedahoha. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu im. I. Franka. Serii: Pedahohichni nauky (Bulletin of Zhytomyr State University named after I. Franko). Series: Pedagogical sciences*, 54, 62–165 (In Ukrainian).

4. Kondratieva O. (2016) Formuvannya polikulturnoi kompetentnosti maibutnix uchyteliv pochatkovoii shkoly (na zasadakh linhvokrainoznavchoho pidkhodu): dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.04; NPU im. M. P. Drahomanova, K. (In Ukrainian).

5. Simonenko M. V. Polikulturna kompetentnist maibutnoho vchytelia yak standart osvity yevropeiskoho vymiru. URL: [http://www.rusnauka.com/ 6_NITSB_2010/Pedagogica/58322.doc.htm](http://www.rusnauka.com/6_NITSB_2010/Pedagogica/58322.doc.htm) (Last accessed: 05.09.2020) (In Ukrainian).

6. Sokolova I. V. Formuvannya polikulturnoi kompetentnosti u maibutnix uchyteliv-filolohiv. URL: http://www.nbuv.gov.ua/Portal/soc_gum/ (Last accessed: 05.09.2020) (In Ukrainian).

7. Cherednychenko L. A. (2012) Formuvannya polikulturnoi kompetentnosti maibutnoho vchytelia u protsesi profesiinnoi pidhotovky: dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.04

. Kharkivskiy natsionalnyi pedahohichnyi universytet imeni H. S. Skovorody. Kharkiv (In Ukrainian).

8. Vasyutenkova I. V. (2006). *Razvitie polikulturnoy kompetentnosti uchitelya v usloviyah poslediplomnogo obrazovaniya: avtoref. diss. ... kand. ped. nauk: 13.00.01. SPb* (In Russian).

9. Vorotniak L. I. (2008) *Osoblyvosti formuvannya polikulturnoi kompetentsii mahistriv u vyshchykh pedahohichnykh navchalnykh zakladakh. Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu im. I. Franka. Seriya: Pedahohichni nauky (Bulletin of Zhytomyr State University named after I. Franko). Series: Pedagogical sciences*, 39, 105–109 (In Ukrainian).

10. Kuzmenko V. V., Honcharenko L. A. (2006) *Formuvannya polikulturnoi kompetentnosti vchyteliv zahalnoosvitnoi shkoly: Navchalnyi posibnyk dlia studentiv. Kherson: RIPO* (In Ukrainian).

11. Scheglova E. M. (2005). *Razvitie polikulturnoy kompetentnosti buduschih spetsialistov: dis. ... kand. ped. nauk: 13.00.08. Omsk* (In Russian).

12. Danilova L. Yu. (2007). *Formirovanie polikulturnoy kompetentnosti studentov. Uchitel (Teacher)*, 3, 12–15 (In Russian).

Стаття поступила в редакцію 10.09.2020 р.

Красовська Ольга Олександрівна, д.пед.н., професор, завідувач, krasovskaoo@i.ua, **Ілюк Лариса Володимирівна**, старший викладач, navch_1601@ukr.net, **Кирилович Олена Феліксівна**, старший викладач кафедри початкової та дошкільної освіти (Міжнародний університет імені академіка Степана Дем'янчука, м. Рівне), o.kyrylovyuch@gmail.com

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УМОВ НАСТУПНОСТІ В СВІТЛІ КОНЦЕПЦІЇ ОСВІТИ ДІТЕЙ РАНЬОГО ТА ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ТА КОНЦЕПЦІЇ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

***Анотація.** У статті розкрито особливості підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до забезпечення умов наступності в освітньому процесі дітей дошкільного віку та учнів початкової школи. Визначено, що наступність є дидактичним принципом, що передбачає взаємозв'язки змістового та процесуального аспектів дошкільного та початкового навчання. Окреслено нові підходи та шляхи підготовки працівників галузі дошкільної освіти, залучення школи до співпраці із закладами дошкільної освіти.*

***Ключові слова:** умови наступності, вихователі, заклади дошкільної освіти, нова українська школа, діти раннього та дошкільного віку, учні початкової школи.*

Krasovska Olha Oleksandrivna, Doctor of Pedagogical Sciences, Profesor, Head, krasovskaoo@i.ua, **Iliuk Larysa Volodymyrivna**, Senior Lecturer, navch_1601@ukr.net, **Kyrylovyuch Olena Feliksivna**, Senior Lecturer of the Department of the Primary and Pre-school Education (Academician Stepan Demianchuk International University of Economics and Humanities, Rivne), o.kyrylovyuch@gmail.com

PREPARATION OF FUTURE EDUCATORS OF PRESCHOOL EDUCATION ESTABLISHMENTS TO ENSURING CONDITIONS OF THE CONTINUITY IN THE LIGHT OF CONCEPTION OF EARLY AND PRESCHOOL CHILDREN EDUCATION AND CONCEPTION OF NEW UKRAINIAN SCHOOL

Abstract

***Introduction.** With the transition of general secondary education to new terms, structure and content of education, the question of finding ways to ensure*

the holistic development of an individual at different levels of education is relevant. Continuity of human education is possible if the principles of perspective and continuity between adjacent levels of education are implemented. The psychologically balanced and successful transition for a child from preschool to primary education will be facilitated by the combined efforts of a teaching staff of preschool and general secondary education institutions and the parent community. Ensuring the continuity of the content and methods of preschool and primary education, compliance of the Basic component of preschool education with the age characteristics of older preschool children and the requirements of the conceptual foundations of early and preschool education and reform of the New Ukrainian school, the feasibility of teachers during the first (adaptation) education of experience of teachers of preschool education institutions with senior preschoolers are necessary.

Purpose. *The purpose of the study is to identify ways to improve the training of future educators of preschool education to ensure continuity in the context of the Concept of education of children of early and preschool age and the Concept of the New Ukrainian School.*

Methods. *To solve this goal, the following research methods were used: theoretical – scientific analysis and synthesis of psychological, pedagogical sources, Internet resources, as well as legal documents in the field of education, study and generalization of practice of preschool and general secondary education.*

Results. *We have determined that the Concept of the New Ukrainian School puts before preschool education the priorities of forming personal and social competencies of a child, and also determines the special importance of forming the cognitive interests of preschoolers, a holistic picture of the world and motivation for school life. Emphasis is also placed on the development of imagination, intellectual readiness of a child to form a conceptual, verbal-logical thinking. The content of the current Basic component of preschool education defines the educational lines that form the necessary competencies to ensure the continuity of the educational process in the institution of preschool education and the New Ukrainian school. The invariant part of the content of preschool education is systematized by educational lines «Child's personality», «Child in society», «Child in the natural environment», «Child in the world of culture», «Child's game», «Child in sensory-cognitive space», «Speech child», which provides the formation of a number of competencies: health, personal-assessment, family-household, social-communicative, natural-ecological, subject-practical, artistic-productive, sensory-cognitive, mathematical, speech. Exclusion from the invariant part of any of the educational lines violates the integrity of a child's development at the level of preschool education and its continuity in primary school.*

Originality. *To achieve the desired results of solving the problem of continuity between preschool and primary education, we have identified the following ways: implementation of the basic provisions of humanistic, cultural, axiological,*

systemic, interdisciplinary, personality-oriented, technological, activity, competence approaches to training and retraining education competence, acmeological, activity; reducing the number of children in groups, organizing the effectiveness of educational activities of preschool children's parents, school involvement in real cooperation with preschool institutions. In our opinion, the implementation of the above should coordinate, balance the impact and determine the common direction of preparation of pre-schoolers for school by parents, teachers of preschool education and primary school.

Conclusion. *The implementation of context technologies in the process of professional training of 012 «Preschool education» students lead to the increase in qualitative indicators of the subject competence of future preschool educators in the artistic and aesthetic education of children. According to the results of the experimental activities that we have carried out on the formation stage, a considerable part of the future preschool educators from the experimental group demonstrated a constructive, productive, and creative level of the subject artistic competences, striving for the quality fulfilment of the professional tasks, orientation for pedagogical cooperation, ability to argue their own opinions with the aim of achieving the goals of the artistic and aesthetic activities. With such a level of diligence and motivation, a person possesses already defined artistic interests, is oriented on cultural values, and perseveres in achieving the goals of the pedagogical activities.*

Keywords: *continuity conditions, educators, preschool institutions, the new Ukrainian school, children of early and preschool age, primary school students.*

З переходом загальної середньої освіти на нові терміни, структуру та зміст навчання актуалізується питання пошуку шляхів забезпечення цілісного розвитку особистості на різних рівнях освіти. Неперервність здобуття людиною освіти є можливою за умови реалізації принципів перспективності і наступності між суміжними рівнями освіти.

Психологічно виваженому та успішному для дитини переходу від дошкільної до початкової освіти сприятимуть об'єднані зусилля педагогічних колективів закладів дошкільної і загальної середньої освіти та батьківської громадськості. Забезпечення наступності змісту та методики дошкільної та початкової освіти, відповідність Базового компонента дошкільної освіти віковим особливостям дітей старшого дошкільного віку та вимогам концептуальних засад освіти дітей раннього та дошкільного віку і реформування Нової української школи, доцільність використання учителями під час першого (адаптаційно-ігрового) циклу початкової освіти досвіду роботи педагогів закладів дошкільної освіти зі старшими дошкільниками.

У нормативних документах освітньої галузі акцентується увага на необхідності формування нової генерації педагогічних кадрів, підготовленої до якісного забезпечення освітніх потреб особистості дитини, розвитку її

інтелектуального, культурного та комунікативного потенціалу. Розв'язання цієї проблеми в сучасних умовах вимагає від педагога глибокого усвідомлення переваг особистісно орієнтованої, компетентнісної парадигми освіти, творчого підходу до організації освітнього процесу в закладі дошкільної освіти, здатності забезпечення умов наступності між змістовою та процесуальною складовою дошкільної та початкової ланками освіти.

У контексті нашого дослідження особливого значення набувають питання забезпечення умов наступності освіти дітей дошкільного й молодшого шкільного віку, які набули всебічного вивчення вітчизняними вченими А. Богуш [1], Л. Калмиковою [2], О. Ковшар [3], О. Савченко [4], Т. Степановою [5]. Українські науковці у своїх працях розкрили особливості процесу моделювання організаційно-педагогічних умов забезпечення наступності між дошкільною й початковою освітою в контексті психологічної підготовки, активізації особистісних ресурсів і сприяння адаптації дітей до школи, підготовки педагогічних кадрів до забезпечення цього процесу, формування готовності педагогів до реалізації зв'язків між закладами дошкільної освіти і початковою школою, інтеграції професійної підготовки вихователів і вчителів. Особливості компетентнісного підходу до професійної підготовки педагогічних кадрів досліджені зарубіжним вченими D. Mc. Clelland, B. Mansfield [6], D. Raven, T. Hoffman, M. Linard [7], H. Silver [8], R. E. Slavin [9]. Проте, попри таке наукове розмаїття, впровадження сучасних наукових підходів вимагає пошуку нових шляхів забезпечення умов наступності між дошкільною та початковою ланками освіти, що актуалізує проблему дослідження.

Метою дослідження є виявлення шляхів удосконалення підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до забезпечення умов наступності у контексті реалізації Концепції освіти дітей раннього та дошкільного віку [10] та Концепції Нової української школи [11].

Відповідно до визначеної мети в статті реалізуються такі завдання:

- аналіз публікацій вітчизняних та зарубіжних вчених, присвячених питанням організації освітнього процесу у закладах дошкільної освіти на засадах наступності і перспективності;
- репрезентування ключових засадничих положень концепції освіти дітей раннього та дошкільного віку та концепції Нової української школи, які забезпечують наступність змісту дошкільної та початкової освіти;
- обґрунтування нових шляхів підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до забезпечення умов наступності в світлі Концепції освіти дітей раннього та дошкільного віку та концепції Нової української школи, які становитимуть новизну нашого дослідження.

Наступність і перспективність розуміємо як необхідну умову безперервності розвивального навчання на дошкільній та шкільній ланках освіти, що забезпечується взаємозв'язком усіх компонентів дидактичної системи:

мети, змісту, методів, засобів, форм. Саме наступність і перспективність дозволяють уникнути кризових явищ у психічному розвитку дитини під час зміни її життєвого простору. А. Богуш окреслює розуміння неперервності як обізнаності класоводів з програмами і методиками навчання та виховання дітей у дошкільному навчальному закладі, результатами розвиненості, навченості й вихованості дітей за всіма розділами програми, Базового компонента дошкільної освіти та їх врахування у подальшій роботі початкової школи [1, с. 46]. «Наступність – це врахування того рівня розвитку дитини, з яким вона прийшла до школи, опора на нього. Вона забезпечує органічне, природне продовження розвитку, виховання та навчання, започаткованих у дошкільному віці, створює умови для успішного переходу молодшого школяра в основну школу», – відзначає Л. Калмикова [2, с. 12]. Погоджуємося з думкою О. Савченко про те, що наступність та перспективність навчання є основними дидактичними принципами, що передбачають тісні взаємозв'язки змістового та процесуального аспектів дошкільного та початкового навчання [4, с. 4]. О. Ковшар [3, с. 12] і Т. Степанова [5, с. 46] вбачають розв'язання проблеми наступності в організації системи якісної передшкільної освіти.

Концепція освіти дітей раннього та дошкільного віку – система науково-обґрунтованих положень, що визначають стратегічні напрями освітнього розвитку дітей від народження до шкільного віку відповідно до викликів глобалізованого світу, цифрового суспільства, очікувань громадян України щодо державницької позиції підтримки дошкільного дитинства. Метою Концепції є визначення провідних ідей і принципів щодо забезпечення на засадах дитиноцентризму системних змін в освіті дітей раннього та дошкільного віку, управлінні системою дошкільної освіти на різних її рівнях. Соціальна значущість Концепції полягає в її спрямованості на створення загального соціопростору солідарної відповідальності батьків, педагогів і державних працівників за якість освіти дітей раннього та дошкільного віку як стратегічного ресурсу реалізації цілей сталого розвитку суспільства [10, с. 2].

Як зазначають автори-розробники, місія освіти дітей раннього та дошкільного віку: забезпечення умов для всебічного та гармонійного розвитку дітей раннього та дошкільного віку, їх соціалізації на основі консолідації зусиль усіх соціальних інститутів. Візія освіти дітей раннього та дошкільного віку: дошкільна освіта є стартовою платформою для подальшої освіти упродовж життя, першою обов'язковою сходинкою в системі неперервної освіти, фундаментом формування людського капіталу суспільства [10, с. 5].

У Концепції визначено цінності освіти дітей раннього та дошкільного віку. Найважливіші з них: повага до дитини та особливостей її розвитку; фізичне, психічне, соціальне та моральне здоров'я дитини; визнання самоцінності дошкільного дитинства, його особливої ролі в розвитку особистості; щасливе проживання дитиною дошкільного дитинства як передумова її

повноцінного подальшого розвитку; надбання національного досвіду суспільного та сімейного виховання для збагачення людського потенціалу суспільства [10, с. 6].

Формула Нової української школи складається з дев'яти ключових компонентів: нового змісту освіти, заснованого на формуванні компетентностей, потрібних для успішної самореалізації в суспільстві; педагогіці, що ґрунтується на партнерстві між учнем, учителем і батьками; умотивованому учителеві, який має свободу творчості й розвивається професійно; орієнтації на потреби учня в освітньому процесі, дитиноцентризмі; наскрізному процесі виховання, який формує цінності; новій структурі школи, яка дає змогу добре засвоїти новий зміст і набути компетентності для життя [12, с. 2].

Знання та вміння, взаємопов'язані з ціннісними орієнтирами учня, формують його життєві компетентності, потрібні для успішної самореалізації у житті, навчанні та праці. Визначаємо, що компетентність – динамічна комбінація знань, способів мислення, поглядів, цінностей, навичок, умінь, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно провадити професійну або подальшу навчальну діяльність. Перелік ключових компетентностей Нової української школи: спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами; основні компетентності у природничих науках і технологіях; інформаційно-цифрова компетентність; вміння вчитися впродовж життя; спілкування іноземними мовами; математична компетентність; ініціативність і підприємливість; екологічна грамотність і здорове життя; обізнаність та самовираження у сфері культури [12, с. 5].

Концепція Нової української школи ставить перед дошкільною освітою пріоритети формування особистісної та соціальної компетентностей дитини, а також визначає особливу важливість формування пізнавальних інтересів дошкільника, цілісної картини оточуючого світу та мотивації до шкільного життя. Також акцент ставиться на розвитку уваги, інтелектуальної готовності дитини до становлення понятійного, вербально-логічного мислення. Змістом нині діючого Базового компонента дошкільної освіти визначено освітні лінії, що формують необхідні компетентності для забезпечення наступності освітнього процесу в закладі дошкільної освіти та Нової української школи. Інваріантну частину змісту дошкільної освіти систематизовано за освітніми лініями «Особистість дитини», «Дитина в соціумі», «Дитина в природному довкіллі», «Дитина у світі культури», «Гра дитини», «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі», «Мовлення дитини», що забезпечує формування ряду компетентностей: здоров'язбережувальну, особистісно-оцінну, родинно-побутову, соціально-комунікативну, природничо-екологічну, предметно-практичну, художньо-продуктивну, сенсорно-пізнавальну, математичну, мовленнєву. Виключення з інваріантної частини будь-якої з освітніх ліній порушує цілісність розвитку дитини на рівні дошкільної освіти і наступність її в початковій школі [13, с. 2].

Для досягнення зазначених результатів необхідно передбачити нові шляхи підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до забезпечення умов наступності в світлі концепції освіти дітей раннього та дошкільного віку та Концепції Нової української школи, які становлять новизну нашого дослідження:

- упровадження вихідних положень гуманістичного, аксіологічного, міждисциплінарного, особистісно орієнтованого, технологічного, діяльнісного, компетентнісного підходів до процесу підготовки та підвищення кваліфікації працівників галузі дошкільної освіти;

- створення інноваційного середовища професійної підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до забезпечення умов наступності;

- впровадження організаційно-методичного забезпечення, що сприятиме розвитку компонентів професійної готовності студентів спеціальності 012 Дошкільна освіта до забезпечення умов наступності (інноваційно-педагогічне спрямування змісту професійно-педагогічних дисциплін у вищій школі, включення інноваційних педагогічних технологій, розроблення й упровадження спеціальних навчальних курсів «Наступність в освітньому процесі закладів дошкільної освіти та Нової української школи» та «Інтегроване навчання в закладах дошкільної освіти», оптимізацію самостійної, позааудиторної та науково-дослідницької роботи студентів тощо);

- опанування зарубіжного педагогічного досвіду;

- опанування форм, методів і технологій організації ефективної просвітницької діяльності батьків дітей дошкільного віку, залучення школи до реальної співпраці з закладами дошкільної освіти.

Методологічною основою підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до забезпечення умов наступності в світлі Концепції освіти дітей раннього та дошкільного віку та концепції Нової української школи визначено положення таких підходів: гуманістичного (підготовка майбутніх вихователів на ідеях гуманізму, забезпечення потреби особистості майбутнього педагога у постійному й різнобічному самовдосконаленні); аксіологічного (полягає у формуванні ціннісного ставлення до професійно-педагогічної діяльності вихователя, яке синтезує сукупність орієнтацій на базові цінності педагогічної професії); міждисциплінарного (забезпечує інтегрування психолого-педагогічних і спеціальних методичних знань у процесі вивчення циклу нормативних дисциплін та спеціальних курсів); особистісно орієнтованого (забезпечує врахування індивідуальних особливостей студентів та характеризує рівень професійної готовності майбутнього фахівця спеціальності 012 Дошкільна освіта до забезпечення умов наступності); технологічного (передбачає реалізацію процесу професійної підготовки майбутнього вихователя як сукупності мети, змісту, методів, технологій, гарантованого досягнення результатів); діяльнісного (має на меті формування готовності до професійно-педагогічної діяльності через

динамічну взаємодію суб'єктів педагогічного процесу в умовах інноваційного навчального середовища); компетентнісного (визначає спрямованість професійної підготовки на формування загальних, професійних і предметних компетентностей та розвиток здатності практично діяти і творчо застосовувати набуті знання і досвід у ситуаціях професійно-педагогічної діяльності у середовищі дошкільної освіти).

Інноваційне середовище професійної підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до забезпечення умов наступності в світлі концепції освіти дітей раннього та дошкільного віку та Концепції Нової української школи охарактеризуємо рядом умов: наявністю емоційно-сприятливого клімату та взаємостосунків співпраці і співтворчості між викладачами і студентами; створенням атмосфери, наповненої професійно-орієнтованим змістом; формуванням індивідуально-творчого стилю майбутньої професійної діяльності; запровадженням широкого спектру організаційних форм у поєднанні з інноваційними освітніми технологіями; підвищенням рівня професійної компетентності вихователя до забезпечення наступності змістової та процесуальної складових підготовки; оновленням матеріально-технічної бази та навчально-методичного забезпечення.

Необхідним чинником набуття майбутніми вихователями здатності забезпечувати умови наступності між дошкільною та початковою освітою визначено належний рівень розвитку в них загальних та професійно-предметних компетентностей (мовно-мовленнєвої, математичної, науково-природознавчої, технологічної, мистецької), які створюють підґрунтя для розуміння теоретичних засад освітніх ліній Базового компоненту дошкільної освіти та освітніх галузей, визначених Державним стандартом початкової освіти і слугують базисом для оволодіння ними відповідними видами методичної компетентності. Доведено, що означені компетентності здатні формуватися за умови використання інноваційних технологій у процесі професійної підготовки вихователя: інтенсивних технологій навчання (проблемних навчальних лекцій, семінарів, практичних та лабораторних занять у формі дискусій, ігрового проектування, майстер-класів та творчих майстерень), технологій духовно-світоглядної, комплексної інтеграції; технологій діалогової взаємодії, продуктивно-творчих освітніх технологій; технологій контекстного навчання (операційно-рольових, навчально-ділових, проблемно-орієнтованих, навчально-рольових та навчально-педагогічних ігор, імітаційного моделювання, аналізу ситуацій професійної діяльності), інформаційно-комунікаційних технологій.

На нашу думку, нова генерація педагогів дошкільної освіти має бути готовою до побудови освітнього простору в закладі дошкільної освіти, співзвучного з цінностями гуманістичної філософії, психології та педагогіки. Заявлені гуманістичні цінності освіти, ідеї особистісно зорієнтованої педагогіки, практики психолого-педагогічної підтримки, гуманної педагогіки,

педагогіки розуміння та партнерства мають складати підґрунтя професійної підготовки майбутніх педагогічних працівників закладів дошкільної освіти.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у розробленні нових педагогічних підходів, форм і методів, освітніх технологій підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до забезпечення умов наступності в світлі Концепції освіти дітей раннього та дошкільного віку та Концепції Нової української школи та вивченні і запровадженні можливості використання в Україні досвіду роботи дошкільних закладів зарубіжних країн.

Список використаних літературних джерел

1. Богуш А. М. Вектор наступності державних стандартів дошкільної і початкової ланок освіти. *Науковий вісник МНУ ім. В. Сухомлинського*. Миколаїв, 2012. Вип. 37. Т. 1. С. 46–49.
2. Калмикова Л. О. Перспективність і наступність у навчанні мови й розвитку мовлення дітей дошкільного й молодшого шкільного віку: психолінгвістичний і лінгвометодичний виміри. Київ: ВД «Слово», 2017. С. 10–15.
3. Ковшар О. В. Теоретико-методичні засади організації передшкільної освіти дітей п'яти років: монографія. Кривий Ріг, 2015. 460 с.
4. Савченко О. Я. Наступність і перспектива в роботі двох перших ланок освіти *Дошкільне виховання*. 2000. № 11. С. 4–5.
5. Степанова Т. М. Трансформація змісту передшкільної освіти в історії розвитку вітчизняної дошкільної педагогіки (кінець XIX–XX століття): монографія. Київ: ВД «Слово», 2011. 480 с.
6. Clelland D. M., Mansfield B. Testing for competence rather than for «intelligence». *American psychologist*. San Francisco, 1973.
7. Raven D., Hoffman T, Linard M. Education, values and society: the objectives of education end the nature and development of competence. London, New York: The psychological corporation, 1977.
8. Silver H. Innovations in Teaching and Learning in Higher Education. URL: <http://www.edu.plymouth.ac.uk/itlhe/itlhe/conf2> (дата звернення: 29.10.2020).
9. Slavin R. E. Research On Cooperative Learning: an international perspective. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 1989. № 4. P. 476–484.
10. Концепція освіти дітей раннього та дошкільного віку. Національна академія педагогічних наук України. Київ: ФОП Ференець В. Б., 2020. 44 с.
11. Концепція Нової української школи. URL: <https://drive.google.com/file/d/0BzKkv8gxSZUkMzZMbWtPYU9IWXM/view/> 27.10.2016 р. 40 с. (дата звернення: 29.10.2020).
12. Державний стандарт початкової освіти: затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87. Урядовий кур'єр. 2018. № 38. 43 с.
13. Базовий компонент дошкільної освіти України: Науковий керівник: А. М. Богуш. Київ, 2012. 26 с.

References

1. Bohush A. M. (2012). Vektor nastupnosti derzhavnykh standartiv doshkilnoi i pochatkovoї lanok osvity. *Naukovyi visnyk MNU im. V. Sukhomlynskoho (Scientific*

Bulletin of V. Sukhomlynsky Mykolayiv National University). Mykolaiv, 37, 46–49 (In Ukrainian).

2. Kalmykova L. O. (2017). Perspektyvnist i nastupnist u navchanni movy y rozvytku movlennia ditei doshkilnogo i molodshoho shkilnogo viku: psykholinhvistychnyi i linhvometodychnyi vymiry. Kyiv: VD «Slovo» (In Ukrainian).

3. Kovshar O. V. (2015). Teoretyko-metodychni zasady orhanizatsii peredshkilnoi osvity ditei piaty rokiv: monohrafiya. Kryvyi Rih (In Ukrainian).

4. Savchenko O. Ya. (2000). Nastupnist i perspektyvnist v roboti pershykh dvokh lanok osvity. *Doshkilne vykhovannia (Preschool education)*, 11, 4–5 (In Ukrainian).

5. Stepanova T. M. (2011). Transformatsiia zmistu peredshkilnoi osvity v istorii rozvytku vitchyznianoï doshkilnoi pedahohiky (kinets XIX–XX stolittia): monohrafiya. Kyiv: VD «Slovo» (In Ukrainian).

6. Clelland D. Mc., Mansfield B. (1973). Testing for competence rather than for «intelligence». American psicologist. San Francisco.

7. Raven D., Hoffman T., Linard M. (1977). Education, values and society: the objectives of education end the nature and development of competence. London, New York: The psychological corporation.

8. Silver H. Innovations in Teaching and Learning in Higher Education. URL: <http://www.edu.plymouth.ac.uk/itlthe/itlthe/conf2> (Last accessed: 29.10.2020).

9. Slavin, R. E. (1989). Research On Cooperative Learning: an international perspective. *Scandinavian Journal of Educationale Research*, 4, 476–484.

10. Kontsepsiia osvity ditey ranyogo ta doshkilnogo viku. (2020). Nacionalna akademiya osvity i nauky Ukrainy. Kyiv: FOP Ferenets V. B. (In Ukrainian).

11. Kontsepsiia novoi ukrainiskoi shkoly. (2016). URL: https://drive.google.com/file/d/0BzKkv8gxSZUkMzZMbWtPYU9IWX_M/view/ (Last accessed: 29.10.2020) (In Ukrainian).

12. Derzhavnyi standard pochatkovoï osvity. (2018). Zatverdzhenyi Postanovoïu Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 21 liutoho 2018 r., 87. Uriadovyi kurier (Governmental Courier), 38 (In Ukrainian).

13. Bazovyi komponent doshkilnoi osvity Ukrainy. (2012). Naukovyi kerivnyk: A. M. Bohush. Kyiv (In Ukrainian).

Стаття поступила в редакцію 30.10.2020 р.

Мисько Ірина Петрівна, викладач кафедри початкової та дошкільної освіти (Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука, м. Рівне), iren.mysko@gmail.com

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЄКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Анотація. В статті досліджено особливості проєктної діяльності в освітньому процесі Нової української школи. Визначено сутність поняття «проєктна діяльність» та охарактеризовано основні вимоги до проєктної діяльності. Акцентовано увагу на проєктній технології, як одній із ключових інноваційних технологій навчання. Виокремлено етапи роботи над проєктами та особливості залучення учнів початкової школи до їх виконання. Окреслено фактори успішного впровадження проєктної діяльності в освітньому процесі Нової української школи.

Ключові слова: проєкт, діяльність, метод проєктів, проєктні технології навчання, освітній процес, учні початкової школи, Нова українська школа.

Mysko Iryna Petrivna, Lecturer of the Primary and Preschool Education Department (Academician Stepan Demianchuk International University of Economics and Humanities, Rivne), iren.mysko@gmail.com

PECULIARITIES OF PROJECT ACTIVITY IN THE EDUCATIONAL PROCESS OF THE NEW UKRAINIAN SCHOOL

Abstract

Introduction. At the present stage of education reform, the issue of the application of project-based learning technologies in the educational process of the New Ukrainian School is especially relevant. One of the effective conditions for achieving the goal of modern education is the use of project activities that promote the development of a competitive, creative personality, capable to self-expression, self-realization and self-improvement. Project technologies are aimed not only at active stimulating the cognitive interest of primary school students, but also at solving problem situations and using the acquired knowledge in everyday life.

Purpose. The purpose of the study is to determine the features of project activities in the educational process of the New Ukrainian School and to identify the stages of work on projects and the features of involving primary school students in their implementation.

Methods. To address this goal, the following research methods were used: theoretical, methodological and scientific analysis of psychological and

pedagogical literature and Internet resources, regulations, study and generalization of the general secondary education practice.

Results. *We determined that the New Ukrainian School aims to form a number of personal and social competencies in primary school students, and also identifies a special need to form the cognitive interests of primary school children, a holistic picture of the world and motivation to learn through project activities. Emphasis is placed on the use of project methods that contribute to the implementation of personality-activity and personality-oriented approaches in the educational process of the New Ukrainian School. The factors of successful implementation of project activities in the educational process of the New Ukrainian School are outlined.*

Originality. *The analysis of psychological and pedagogical literature showed that project activities today are one of the most common activities of primary school children and are considered as an alternative substitute for classroom teaching system, as well as increases the motivation to learn primary school children. Taking into account the analysis of literature sources, we have identified a classification of projects. In our opinion, the implementation of the above should have a balanced and clear impact on the performance of all participants in the educational process of the New Ukrainian School.*

Conclusion. *The introduction of project activities in the educational process of the New Ukrainian School will contribute to the formation in primary school students a number of personal and social competencies, the development of cognitive interests, building a holistic picture of the world and motivation to learn.*

Key words: *project, activity, project method, project learning technologies, educational process, primary school students, New Ukrainian school.*

На сучасному етапі реформування освіти особливо актуальним є питання застосування проєктних технологій навчання в освітньому процесі Нової української школи. Однією з ефективних умов досягнення мети сучасної освіти є використання проєктної діяльності, що сприяє розвитку конкурентоздатної, творчої особистості, здатної до самовираження, самореалізації та самовдосконалення. Проєктні технології спрямовані не лише на активне стимулювання пізнавального інтересу учнів початкової школи, а й на вирішення проблемних ситуацій та використання набутих знань у повсякденному житті.

Проєктна діяльність як важлива умова становлення особистості є чинником розвитку в учнів початкової школи творчого мислення, формування самостійності, креативності та комунікабельності.

Теоретичні засади проєктної діяльності розкрито у дослідженнях О. Коберника [1], С. Сисової [2] та ін. Значення та зміст проєктної діяльності розглянуто в наукових публікаціях В. Сидоренка [3], А.Терашука [4] та ін.

Метою нашої статті є дослідження особливостей проектної діяльності в освітньому процесі Нової української школи, акцентування уваги на проектних технологіях навчання, висвітлення основних етапів роботи над проектом та особливостей залучення до участі в них учнів початкової школи.

Для реалізації поставленої мети нами визначено такі завдання:

- аналіз психолого-педагогічної літератури, присвяченої питанню проектної діяльності в освітньому процесі Нової української школи;
- класифікація проектів в освітньому процесі Нової української школи та виокремлення етапів роботи над проектами;
- обґрунтування особливостей застосування проектної діяльності в освітньому процесі Нової української школи.

Метою Нової української школи є виховання висококультурної, творчої та розвиненої особистості, яка здатна до саморозвитку та самоосвітньої діяльності. Поняття «діяльність» як свідомий процес визначається у науковій літературі як:

- діяльність – активна взаємодія людини з навколишньою дійсністю, у ході якої людина є суб'єктом, цілеспрямовано впливаючи на об'єкт і задовольняючи таким способом свої потреби [5, с. 59].
- діяльність – спосіб буття людини у світі, здатність її вносити в дійсність зміни. Основні компоненти діяльності: суб'єкт із його потребами; мета, відповідно до якої перетворюється предмет в об'єкт, на який спрямовано діяльність; засіб реалізації мети [6, с. 96].

Використання проектних методів сприяє реалізації особистісно-діяльнісного та особистісно-орієнтованого підходів в освітньому процесі Нової української школи. Ці підходи базуються на поєднанні декількох навчальних дисциплін, які інтегруються в процесі роботи над проектом.

У науковій літературі поняття «проект» трактується як:

- сукупність концептуальної і формальної моделі, пакет документів, який подає опис на предметній мові того, що і як повинно бути зроблено [7, с. 137].
- план, задум реалізації майбутньої діяльності [8, с. 36].
- комплекс взаємозалежних одномоментних заходів, спрямованих на досягнення поставлених цілей при обмежених часових, бюджетних, кадрових та інших ресурсах.

З урахуванням зазначених вище трактувань виділяємо таку класифікацію проектів:

- дослідницькі, мета яких полягає у дослідженні певних явищ та процесів;
- творчі, мета яких полягає у розвитку інтересів учасників проекту;
- рольові або ігрові, мета яких полягає у виконанні ігрових ролей, які об'єднані спільною ідеєю;
- інформаційні, мета яких полягає у зборі даних про певні об'єкти та явища, їх аналіз та узагальнення фактів;

– практичні, мета яких полягає у визначенні чітких результатів діяльності всіх учасників освітнього процесу.

Проектна діяльність – це такий вид діяльності особистості, яка спрямована на розв’язання поставлених проблем та досягнення цілей у результаті планування та виконання поставлених завдань проекту. Процес проєктування є цікавим, творчим та інноваційним, він спрямований на створення об’єктивної та суб’єктивної оцінки.

На думку Л. Лук’янової, участь у проєктній діяльності надає можливість учням початкової школи самовдосконалюватися, а також відкриває можливості вибору особистої ролі в системі відносин колективу учасників проєкту (автор ідей, виконавець, учасник, організатор) або залишає право вибору на індивідуальну роботу, і в цьому випадку виконавець проєкту поєднує усі ролі в одній особі [9, с. 17].

Проектна діяльність включає в себе низку етапів, а саме:

– пошуковий – полягає у визначенні теми, мети проєкту та аналіз проблеми;

– аналітичний – полягає у зібранні та вивченні інформації, аналізі отриманої інформації, створення плану та алгоритму дій для досягнення мети проєкту;

– практичний – полягає у виконанні запланованих завдань та внесення змін та корективів під час практичної діяльності;

– презентаційний – полягає у підготовці до показу отриманих матеріалів та презентації проєкту, аналіз можливості застосування проєктних результатів в повсякденному житті;

– контрольний – аналіз результатів виконаного проєкту та оцінка якості виконання проєкту.

На нашу думку, метод проєктів – це технологія організації освітніх ситуацій, у яких учні вчать вирішувати поставлені проблеми.

У проєктному навчанні відбувається поєднання теоретичних знань і практичних дій під час вирішення поставленої проблеми, шляхом застосування проблемних, дослідницьких та творчих методів роботи.

В результаті аналізу літературних джерел, нами виділено такі вимоги до проєктної діяльності:

– наявність проблеми та чітке формулювання її мети та планування дій;

– дослідницький характер поставленої проблеми;

– покрокове виконання проєктної роботи;

– виявлення та моделювання поставленої проблеми.

Проектна діяльність дозволяє формувати й розвивати специфічні навички проєктування, а саме:

– проблематизації (розгляд та виявлення проблемних ситуацій, формулювання головної проблеми та задачі, яка впливає з цієї проблеми);

– цілепокладання та планування діяльності;

- самоаналізу та рефлексії (самоаналіз успішності та результативності вирішення проблеми проєкту);
- презентації своєї діяльності та результатів;
- вміння підбирати матеріал для проведення презентації в наочній формі, використовуючи для цього спеціально підготовлений продукт проєктування;
- пошуку потрібної інформації, виокремлення та засвоєння необхідного знання з інформаційного поля;
- практичному застосуванню знань, умінь, навичок у різноманітних, нетипових ситуаціях;
- вибору, освоєння та використання адекватної технології створення продукту проєктування;
- проведення дослідження (аналіз, синтез, висуванню гіпотези, деталізації та узагальнення) [10, с. 12].

Проєктна діяльність – це спосіб розвитку творчості, самостійності, прагнення до ідеально-перспективного перетворення світу за допомогою креативних ідей і операцій у процесі створення конкретного продукту – проєкту ідеального і реального [11, с. 13].

До факторів успішного впровадження результатів проєктної діяльності можна віднести:

- облаштоване середовище для самостійної творчої діяльності дітей, яке створює педагог;
- співпраця та співтворчість всіх учасників навчально-виховного процесу;
- психолого-педагогічні умови, які є основою для співробітництва між педагогом і дитиною;
- застосування проблемних запитань, які викликають у дитини необхідність шукати відповідь, рішення задачі, загадки і обов'язково відповідають життєвому досвіду і рівню її розвитку;
- освітній процес будується не стільки на логіці навчального предмета, скільки на логіці діяльності дитини;
- кожен із учасників проєкту має отримати задоволення від почуття впевненості в собі, від спілкування одне з одним і від спільного виконання проєктного завдання;
- відсутність змагання задля збереження пізнавальної активності, саморозвитку, виконання змістовної мети діяльності;
- урахування в організації проєктної діяльності вікових особливостей мислення дітей, образного та чуттєвого сприймання [11, с. 14].

Проєктна діяльність заохочує та підсилює мотивацію до навчання учнів початкової школи, оскільки вона є особистісно орієнтованою, поєднує низку дидактичних підходів (мозковий штурм, ролі та сюжетні ігри, круглі столи, проблемне навчання, дискусії, колективне, групове та навчання в парах тощо), підтримує зворотній зв'язок між усіма учасниками освітнього процесу.

Отже, аналіз психолого-педагогічної літератури дозволив нам визначити сутність понять «проект» та «проектна діяльність». У процесі роботи над проектом в учнів початкової школи формується низка компетентностей: уміння самостійно вчитися, критично мислити, працювати в колективі, самостійно приймати рішення, аналізувати результати власної діяльності, аргументувати свої думки та погляди щодо опрацьованої інформації, ставити мету та шукати шляхи її досягнення, вміння об'єктивно оцінювати себе та оточуючих, вміння висловлювати гіпотези та робити висновки, розвивати свої комунікативні навички, відповідально ставитися до поставлених завдань, навчатися на власному досвіді, бути конкурентоздатним на європейському, світовому освітніх просторах та на ринку праці.

На нашу думку, проектна діяльність є однією з найбільш розповсюджених видів діяльності молодших школярів. Вона розглядається як альтернативний заміник класно-урочної системи навчання.

Проектна діяльність стимулює та підвищує мотивацію молодших школярів до навчання, тому що вона є:

- особистісно-орієнтованою;
- активізує навчально-пізнавальний процес, шляхом застосування низки дидактичних підходів (мозковий штурм, рольові та сюжетні ігри, круглі столи, проблемне навчання, дискусії, колективне, групове та навчання в парах тощо);
- дозволяє навчатись на власних помилках та досвіді.

Подальші розвідки окресленої проблеми потрібно направити на дослідження можливості запозичення Новою українською школою досвіду організації проектної діяльності у школах зарубіжних країн.

Список використаних літературних джерел

1. Коберник О. Підготовка майбутніх учителів до застосування проектної технології у професійній діяльності. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2012. № 6 (3). С. 98. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pps/v_2012_6%283%29__16 (Дата звернення: 06.11.2020)
2. Сисоева С. Особистісно орієнтовані педагогічні технології: метод проектів. URL: http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/1617/1/S_Sysoyeva_NPO/_1_GL.pdf (Дата звернення: 06.11.2020)
3. Сидоренко В. Проектна діяльність як складова професійно-педагогічної культури. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. 2012. № 15 (3). С. 102–110. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vlur_2012_15%283%29__16 (Дата звернення: 06.11.2020)
4. Терещук А. Навчання учнів основних етапів проектно-технологічної діяльності. *Трудова підготовка в закладах освіти*. 2004. № 4. С. 10–13.
5. Гитман Е. Проект в образовательной области «Технология». *Школьные технологии*. 2002. № 6. С. 136–137.
6. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 376 с.
7. Енциклопедія освіти. Гол. ред. Кремень В. Г. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.

8. Лук'янова Л. Технологія організації проектної діяльності. *Імідж сучасного педагога*. 2009. № 10. С. 16–21.
9. Психологический словарь. Под ред. Зинченко В. П. Москва: Педагогика-Пресс, 1996. 440 с.
10. Хоружа Л. Проектна культура вчителя: етичний компонент. *Шлях освіти*. 2006. № 4. С. 11–15.
11. Шмальгаузен И. Пути и закономерности эволюционного процесса. Избранные труды. Москва: Наука, 1983. 360 с.

References

1. Kobernyk O. (2012). Pidhotovka maibutnikh uchyteliv do zastosuvannia proiektnoi tekhnolohii u profesiinii diialnosti. *Problemy pidhotovky suchasnoho vchyteliv (Problems of preparation of modern teacher)*, 6 (3), 98. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ppsv_2012_6%283%29_16 (Last accessed: 06.11.2020) (In Ukrainian).
2. Sysoyeva S. Osobystisno oriientovani pedahohichni tekhnolohii: metod proektiv. URL: http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/1617/1/S_Sysoyeva_NPO/_1_GL.pdf (Last accessed: 06.11.2020) (In Ukrainian).
3. Sydorenko V. (2012). Proektna diialnist yak skladova profesiino-pedahohichnoi kultury. *Visnyk Luhanskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Pedahohichni nauky (Visnyk Luhanskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Pedahohichni nauky)*. 15 (3), 102–110. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vlp_2012_15%283%29_16 (Last accessed: 06.11.2020) (In Ukrainian).
4. Tereshchuk A. (2004). Navchannia uchniv osnovnykh etapiv proektno-tekhnolohichnoi diialnosti. *Trudova pidhotovka v zakladakh osvity (Labor training in educational institutions)*, 4, 10–13 (In Ukrainian).
5. Gitman E. (2002). Proekt v obrazovatelnoy oblasti «Tehnologiya». *Shkolnyie tekhnologii (School technology)*, 6, 136–137 (In Russian).
6. Honcharenko S. (1997). Ukrainskyi pedahohichnyi slovnyk. Kyiv: Lybid (In Ukrainian).
7. Entsyklopediia osvity. (2008). Hol. red. Kremin V. H. Kyiv: Yurinkom Inter (In Ukrainian).
8. Lukianova L. (2009). Tekhnolohiia orhanizatsii proektnoi diialnosti. *Imidzh suchasnoho pedahoha (The image of a modern teacher)*, 10, 16–21 (In Ukrainian).
9. Psihologicheskii slovar. (1996). Pod red. Zinchenko V. P. Moskva: Pedagogika-Press (In Russian).
10. Horuzha L. (2006). Proektna kultura vchytelya: etichniiy komponent (In Russian). *Shliakh osvity (The path of education)*, 4, 11–15 (In Ukrainian).
11. Shmalgauzen I. (1983). Puti i zakonomernosti evolyutsionnogo protsessa. Izbrannyie trudi. Moskva: Nauka (In Russian).

Стаття поступила в редакцію 08.11.2020 р.

Міськова Наталія Миколаївна, к.пед.н., доцент, доцент кафедри початкової та дошкільної освіти, n.miskova@i.ua, **Хом'як Ольга Анатоліївна**, к.пед.н., доцент, доцент кафедри початкової та дошкільної освіти (Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука, м. Рівне), olya.homyak@gmail.com

ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДО РОБОТИ В ІНКЛЮЗИВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ І НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ НА ЗАСАДАХ НАСТУПНОСТІ

***Анотація.** У статті досліджено питання забезпечення наступності в роботі педагогів у інклюзивному середовищі закладу дошкільної освіти та Новій українській школі. Визначено, що інтенсивно реалізуючи на практиці основні засади і підходи, інклюзія ставить перед середовищем закладу дошкільної освіти та Новою українською школою багато складних питань і нових завдань, а саме важливість забезпечення наступності в реалізації інклюзивної освіти двох суміжних освітніх ланок, яка повинна зберігатися для забезпечення неперервності здобуття людиною освіти.*

***Ключові слова:** інклюзивна освіта, наступність, заклад дошкільної освіти, нова українська школа, педагоги, діти з особливими освітніми потребами.*

Miskova Nataliia Mykolaivna, Ph.D in Pedagogic Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Primary and Pre-school Education, n.miskova@i.ua, **Khomiak Olha Anatoliivna**, Ph.D in Pedagogic Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Primary and Pre-school Education (Academician Stepan Demianchuk International University of Economics and Humanities, Rivne), olya.homyak@gmail.com

ORGANIZATIONAL AND METHODOLOGICAL FEATURES OF FUTURE TEACHERS' PREPARATION FOR ASSISTANCE IN THE INCLUSIVE ENVIRONMENT OF A PRESCHOOL INSTITUTION AND NEW UKRAINIAN SCHOOL ON THE BASIS OF CONTINUITY

Abstract

***Introduction.** The article presents an analysis of the issue ensuring continuity in the work of teachers in the inclusive environment of preschool institution and New Ukrainian school. It is noted that in the modern world the right to education is one of the fundamental rights enshrined in the Universal Declaration of Human*

Rights, as well as in various international and national conventions and legislation, and most highly developed countries provide access to education for children with mental and physical disabilities on equal terms. Ukraine has also chosen a vector to solve this problem and is actively implementing inclusive education at all educational levels. It is determined that intensively implementing the basic principles and approaches in practice, inclusion poses many complex issues and new challenges to the environment of preschool institution and New Ukrainian school, namely the importance of ensuring continuity in the implementation inclusive education of two related educational units, which should be maintained to ensure continuity of education.

Purpose. *The purpose of this article is to study the issue of ensuring continuity in the implementation of inclusive education by teachers of preschool institution and New Ukrainian school.*

Methods. *In the course of research we used such methods as analysis and synthesis of psychological, pedagogical and mathematical sources, study and generalization of the current state in future primary school teachers' and educators' professional training; analysis, comparison and classification in order to determine the essential characteristics, criteria of organizational and methodological features in training future teachers to assist in an inclusive environment preschool institution and New Ukrainian school on the basis of continuity.*

Results. *Continuity in education is necessary to create a united educational process that logically continues from kindergarten to school. This process helps to achieve holistic personality development. It was found that during learning all children form basic competencies - skills, knowledge and abilities that are necessary for further learning and life in general. At the preschool age, educators of preschool institution and New Ukrainian school develop children's curiosity, initiative, responsibility, creativity, communication skills. These skills are especially important for children with ASD and primary education builds on them and deepens them. Ensuring continuity and prospects between preschool and school education in today's realities is very important, especially for children with the need of additional educational support.*

Originality. *The scientific novelty and theoretical significance of the research results is that for the first time in this article it is proved that the activities of educational institutions to ensure continuity in the education of children with special educational needs should be carried out by pedagogical teams of preschool institution and New Ukrainian school jointly systematically. The combined efforts of the teaching staff of preschool and general secondary education institutions and the parent community will ensure a psychologically balanced and successful transition for a child from the previous level – preschool education, to the next – primary education.*

Conclusion. *Continuity of preschool and primary education is ensured by the unity of approaches to the life organization of the sixth and seventh (eighth) years*

old child, regardless socio-pedagogical conditions of education: preschool, first grade, primary school group, family education and more. The work of teachers with children with special educational needs requires not only knowledge and experience, but also patience and love for them. Inclusive education is the only support of such a child, it is designed to help children with special educational needs to adapt to the environment and prepare for life in society. Therefore, the coordinated activities of preschool institution and New Ukrainian school teachers should ensure the continuity of psychological and pedagogical support of such children, which involves the creation of a universal educational environment in which each child feels safe and creative, the implementation of correctional and educational classes, occupational, game therapy, individual and group psychotherapy. It is important to help the child with special educational needs adapt to the team, emphasizing and encouraging any of its achievements; give accessible tasks; support and help if difficulties arise; develop the ability to withstand and overcome failures, not to despair.

Key words: *inclusive education, continuity, preschool education institution, new Ukrainian school, teachers, children with special educational needs.*

Право на освіту є одним з фундаментальних прав людини. При цьому право на освіту мають всі діти. У більшості високорозвинених країн світу сьогодні немає відмінності в забезпеченні доступу до освіти дітям з особливостями психофізичного розвитку і здоровим дітям. Україна також обрала вектор вирішення цієї проблеми і активно впроваджує інклюзивну освіту на всіх освітніх рівнях.

У низці нормативних документів (Законі України «Про освіту» [1], Базовому компоненті дошкільної освіти України [2], Державному стандарті початкової освіти України [3], Концепції Нової української школи [4] та ін.), що закріплюють право дітей з відхиленнями в розвитку на рівний доступ до якісної освіти визначено принципи, освітні орієнтири, завдання щодо створення умов для особистісного розвитку, творчої самореалізації дітей, що потребують освітньої підтримки в інклюзивному середовищі закладу дошкільної освіти (ЗДО) і Нової української школи (НУШ).

У статті 20 Закону України «Про освіту» зазначено, що інклюзивне навчання здобувачів освіти базується на принципах недискримінації, врахування багатоманітності людини, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників [1].

Базовий компонент дошкільної освіти України спрямовує зусилля батьків, педагогів, психологів на розвиток творчого потенціалу дитини, що має свої особливості у дошкільному дитинстві, на своєчасне підтримання досягнень індивідуальної своєрідності неповторного життєвого шляху дитини, забезпечення психолого-педагогічного супроводу розвитку дитини у дошкільні роки [2].

Наступною освітньою ланкою системи освіти, яка продовжує упровадження інклюзивних принципів, є початкова школа. Її метою, відповідно до Державного стандарту початкової освіти, є всебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб, формування цінностей, розвиток самостійності, творчості та допитливості [3].

У Базовому компоненті дошкільної освіти [2] та Державному стандарті початкової загальної освіти [3], визнається пріоритетність компетентнісного підходу до організації дошкільної та початкової ланок освіти.

Розуміння важливості побудови інклюзивного освітнього середовища продемонстрували розробники Концепції НУШ, визначивши одним із дев'яти компонентів формули нової школи орієнтацію на потреби учня в освітньому процесі, максимально враховуючи його права, здібності та інтереси, на практиці реалізуючи принцип дитиноцентризму [4].

Таким чином, значущість цієї проблеми, її недостатній рівень дослідження, потреба в обґрунтуванні забезпечення наступності в реалізації інклюзивної освіти двох суміжних освітніх ланок, спонукає детальніше її вивчити.

Питання реалізації інклюзивного підходу до організації освіти дітей розглянуто у наукових працях А. Богуш [5], О. Будник [6], А. Колупасової [7], Г. Кравченко [8], Л. Миськів [9], З. Шевців [10] та ін. Вчені обґрунтували, що процес інтеграції дошкільнят з особливими потребами в освітнє середовище, сприяє нормалізації їхнього життєвого циклу і гармонізації розвитку відповідно до індивідуальних можливостей кожної дитини.

В контексті досліджуваної проблеми, слід виділити питання готовності майбутнього педагога до роботи з дітьми в умовах інклюзивного середовища. Це питання досліджено російськими і українськими вченими: Ю. Бойчук [11], І. Грушевською [12], О. Мартинчук [13], Н. Назаровою [14], Я. Пилипенко [15], І. Хафізуліною [16] та ін. На думку науковців, питання підготовки фахівців початкової та дошкільної освіти до професійної діяльності в інклюзивному середовищі сьогодні ще розробляються і апробуються, описується науково-методичне забезпечення, укомплектовується методичний інструментарій для роботи педагогічного працівника.

Метою нашої статті є дослідження організаційно-методичних засад забезпечення наступності в реалізації інклюзивної освіти педагогами закладів дошкільної освіти та Нової української школи

Система освіти, через інклюзивну освіту покликана забезпечити право всіх дітей, в тому числі дітей з порушеннями психічного та (або) фізичного розвитку, на рівний доступ до якісної освіти за місцем проживання в закладах дошкільної та загальної середньої освіти. Інтенсивно реалізуючи на практиці основні засади і підходи, інклюзія ставить перед середовищем ЗДО і НУШ багато складних питань і нових завдань, насамперед, перед педагогами, які є провідниками дітей з особливими освітніми потребами

(ООП) в освітньому процесі. Окрім проблем психологічної та професійної готовності педагогів ЗДО і НУШ до роботи з дітьми з особливостями психофізичного розвитку, слід розглянути і питання забезпечення наступності в реалізації інклюзивної освіти двох суміжних освітніх ланок, яка повинна зберігатися для забезпечення неперервності здобуття людиною освіти. Наступність в освіті необхідна для створення єдиного освітнього процесу, що логічно продовжується від дитячого садка до школи. Цей процес допомагає досягти цілісного розвитку особистості.

Під час навчання у всіх дітей формуються базові компетентності – вміння, знання та навички, які необхідні для подальшого навчання та життя загалом. Володіння українською та іншими мовами, математичні навички, знання в галузі природничих наук, техніки або культури – цьому дитина навчається в молодшій школі завдяки тим компетентностям, що сформувались у неї в дитячому садку. У дошкільному віці вихователі ЗДО починають розвивати у дітей допитливість, ініціативність, відповідальність, креативність, навички комунікації. Ці навички є особливо важливими для дітей з ООП і початкова освіта спирається на них і поглиблює.

Педагоги дошкільної освіти, які працюють в інклюзивній групі, мають бути ознайомлені з програмою початкової школи та вводити у свої заняття навчальні елементи, які підготують дітей з ООП до 1-го класу. Вчителі початкових класів також мають знати дошкільну навчальну програму, щоб використовувати її складові в адаптаційний період.

Перехід дитини-дошкільника з ООП до школи є важливим етапом її життя, який пов'язаний не лише зі зміною середовища її розвитку, а й із відповідними процесами самоусвідомлення. Забезпечення наступності і перспективності між дошкільною і шкільною ланками освіти в умовах сучасних реалій є дуже важливим, особливо для дітей, що потребують додаткової освітньої підтримки. Варто продумати і комплексно здійснювати заходи, спрямовані на організацію спільних дій педагогів ЗДО та вчителів НУШ, узгоджувати педагогічні зусилля щодо дитини з особливими потребами. Забезпечення наступності і перспективності, подолання недорозвитку, корекція порушень – це процес, у якому задіяні і ЗДО, і школа. Наступність між дошкільною і шкільною ланками освіти не повинна розумітися тільки як підготовка дітей до навчання. У дошкільному віці закладаються найважливіші риси майбутньої особистості. Необхідно прагнути до організації єдиного розвиваючого світу – дошкільної та початкової освіти.

Дошкільна освіта повинна зберегти самоцінність дошкільного дитинства і формувати особистісні якості дошкільника, які є основою для навчання у школі. Проте, дошкільний вік не є підготовчим етапом до навчання у школі, це є період пізнання світу маленькою дитиною, неважливо, здорова вона чи має проблеми розвитку. Школа, як наступник дошкільної освіти, повинна враховувати та розвивати потенціал дитини, розкритий ще у дошкільному

віці. Такий комплексний підхід дозволить визначити освіту як єдину систему на всіх етапах навчання та має на меті забезпечити психологічні умови, які б максимально сприяли всебічному розвитку дитини, збереженню її індивідуальності та реалізації корекційно-розвиткового навчання.

Важливу роль у забезпеченні наступності дошкільної і шкільної освіти відіграє детальне вивчення уявлень батьків і педагогів один про одного, що приведе їх до взаємодії та розробці спільних рекомендацій. «Кожен причетний повинен усвідомлювати своє завдання, специфіку діяльності і повинні бути чітко окреслені межі професійного впливу кожного, в іншому випадку з'являються ризики і проблеми: ресурси не використовуються доцільно, обраний напрямок роботи виявляється неефективним і погіршує розвиток і стан здоров'я дитини» [17, с. 215]. При визначенні пріоритетних ідей в процесі реалізації наступності необхідно виділити пріоритети в змісті освіти на кожному етапі вікового розвитку дитини із особливими потребами з урахуванням сучасної соціальної ситуації, відійти від штучної акселерації в розвитку, не допускати поспіху і дублювання змісту подальшої освіти.

Діяльність ЗДО і НУШ для забезпечення наступності з корекційно-розвитковою роботи передбачає такі напрями:

1. Науково-теоретичний – наукове обґрунтування, розроблення та реалізація концепції інклюзивної освіти, спрямованої на розвиток дитини;
2. Освітній – здійснення ступеневої освіти, забезпечення наступності програм і навчальних планів ЗДО і школи, узгодження їх та оптимізація;
3. Дослідницько-практичний – апробація авторських розробок, нових форм і методів роботи з дітьми з особливими потребами в ЗДО та школі;
4. Організаційно-управлінський – організація і планування навчально-корекційної роботи ЗДО, координація діяльності всіх корекційних служб.

Неабияке значення у забезпеченні наступності дошкільної і шкільної освіти відіграє готовність педагогів до роботи в інклюзивному середовищі ЗДО і НУШ. Варто наголосити, що без позитивного ставлення педагога до дитини з особливими освітніми потребами, будь-які спроби залучення її до освітнього простору, приречені на невдачу. Адже психологічна готовність – це умова ефективної професійної діяльності педагога. Як особливій дитині потрібен процес адаптації до інклюзивного закладу, так і педагогу інклюзивного класу/групи потрібна додаткова підготовка та підтримка.

Процес формування професійної компетентності та психологічної готовності педагогів до реалізації інклюзивного навчання розв'язується за допомогою підтримки закладу освіти, психологічного супроводу та залежить від скоординованих дій педагога та різнопрофільних фахівців. Ще однією перешкодою є наявність стереотипів, які призводять до «ієрархії посад» [18] між виховними і дидактичними постатями [19].

Ми переконані, що для вирішення цієї проблеми необхідні нові підходи до надання методичної допомоги педагогам ЗДО і НУШ, які працюють в

інклюзивну середовищі. До шляхів підвищення рівня професійної, психологічної компетентностей та формування інклюзивної компетентності педагогів, які працюють в інклюзивному середовищі ЗДО і НУШ слід віднести:

1. Організацію заходів, спрямованих на формування колективу односторонців, що дозволить вивчити досвід більш досвідчених колег, отримати відповіді на конкретні запитання, уникнути можливих помилок і труднощів у своїй практичній діяльності;

2. Організацію умов для проходження педагогами курсів підвищення кваліфікації;

3. Проведення системи майстер-класів, тренінгів, семінарів, «круглих столів», психологічних практикумів для всіх учасників освітнього процесу;

4. Організацію тісної взаємодії закладів дошкільної, загальної середньої освіти з фахівцями інклюзивно-ресурсних центрів, спеціальних навчальних закладів та організацій, що належать до сфери охорони здоров'я та соціального захисту населення;

5. Створення творчих груп та мультидисциплінарних команд;

6. Проведення відкритих заходів педагогами інклюзивних класів/груп, що дозволить демонструвати професійний ріст, намітити подальші цілі власної та командної діяльності цих навчальних закладів.

Вважаємо, що така програма підтримки дозволить педагогам ЗДО і НУШ, які працюють з дітьми цієї категорії, долати професійний стрес, отримувати емоційну та професійну допомогу колег та інших фахівців. Адже запорука успіху впровадження інклюзивної освіти – у командній роботі всіх причетних до цієї справи осіб. Побуває думка про те, що школи підтримують інклюзивну освіту через опосередковані моделі надання допомоги учителям, а не учням [20]. Вважається, що саме педагог бере на себе тягар упровадження інклюзії, а робота інших фахівців і консультантів залишається на другому плані. Таким чином, ефективність забезпечення наступності в роботі педагогів в інклюзивному середовищі ЗДО і НУШ диктує необхідність підготовки і перепідготовки та залежить від скоординованих дій усєї мультидисциплінарної команди.

Отже, наступність дошкільної і початкової освіти забезпечується шляхом єдності підходів до організації життєдіяльності дитини шостого та сьомого (восьмого) років життя незалежно від соціально-педагогічних умов здобуття освіти: заклад дошкільної освіти, перший клас початкової школи, група Центру розвитку дитини, сімейне виховання тощо. Діяльність закладів освіти щодо забезпечення наступності в навчання дітей з ООП має здійснюватися педагогічними колективами ЗДО і НУШ спільно і системно. Об'єднані зусилля педагогічних колективів закладів дошкільної і загальної середньої освіти та батьківської громадськості забезпечить психологічно виважений та успішний для дитини перехід з попереднього рівня – дошкільна освіта, на наступний – початкова освіта.

Узгоджена діяльність педагогів ЗДО і НУШ повинна забезпечувати наступність психолого-педагогічного супроводу таких дітей, який передбачає створення універсального освітнього середовища, в якому кожна дитина відчуває себе безпечно. Важливо допомогти дитині з ООП адаптуватися до колективу, підкреслюючи і заохочуючи будь-які її досягнення; давати доступні завдання; підтримувати і допомагати, якщо виникли труднощі; розвивати здатність витримувати і долати невдачі, не впадати у відчай; формувати позитивне ставлення до усього, що оточує, адже усі діти заслуговують навчатися у середовищі, де забезпечуються їхні базові і додаткові потреби.

Подальші дослідження цієї проблеми необхідно направити на вивчення досвіду організації інклюзивної освіти у закладах дошкільної та початкової освіти зарубіжних країн.

Список використаних літературних джерел

1. Закон України «Про освіту» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017. № 38–39. С. 380) URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 25.10.2020).
2. Базовий компонент дошкільної освіти України: Науковий керівник: А. М. Богущ. Київ, 2012. 26 с.
3. Постанова Кабінету Міністрів України № 87 від 21.02.2018 р. «Про затвердження Державного стандарту початкової освіти». URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnogo-standartu-pochatkovoyi-osviti> (дата звернення: 25.10.2020).
4. Концепція Нової української школи. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 25.10.2020).
5. Богущ А. М. Вектор наступності державних стандартів дошкільної і початкової ланок освіти. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. Сухомлинського*. Миколаїв, 2012. Вип. 37. Т. 1. С. 46–49.
6. Будник О. Б. Інклюзивна освіта: навчальний посібник. Івано-Франківськ, 2015. 152 с.
7. Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи: монографія. Київ: Самміт-Книга, 2009. 272 с.
8. Кравченко Г. Ю. Інклюзивна освіта в ДНЗ. Харків: Вид-во «Ранок», 2014. 176 с.
9. Миськів Л. І. Принципи, завдання та функції інклюзивної освіти як світової моделі соціалізації осіб з обмеженими можливостями. *Європейські перспективи*. Київ, 2013. № 10.
10. Шевців З. М. Основи інклюзивної педагогіки: підручник. Київ: «Центр учбової літератури», 2016. 248 с.
11. Бойчук Ю. Д., Бородіна О. С., Микитюк О. М. Інклюзивна компетентність майбутнього вчителя основ здоров'я: монографія. Харків, 2015. 117 с.
12. Грушевська І. В. Формування професійної готовності майбутніх вихователів до інклюзивної освіти. *Формування культури здоров'я дітей різного віку з особливими потребами: матеріали Всеукраїнського науково-практичного семінару*. Лисичанськ: ООО «КИТ-Л», 2014. С. 31–32.

13. Мартинчук О. В. Підготовка майбутніх педагогів до професійної діяльності в умовах інклюзивної освіти. *Вісник психології і педагогіки: збірник наукових праць*. Київ, 2012. Вип. 8. 248 с.

14. Назарова Н. М. Понятие интеграция в специальной педагогике. Понятийный аппарат педагогики и образования. Екатеринбург. 1998. Вып. 3.

15. Пилипенко Я. Р. Формування інклюзивної компетентності в контексті підготовки майбутніх педагогів. *Підготовка педагогічних кадрів до роботи з різними категоріями дітей: виклики та можливості: матеріали міжсвузівської науково-практичної конференції*. Хмельницький: ПП «А. В. Царук», 2018. С. 135–138.

16. Хафизуллина И. Н. Формирование инклюзивной компетентности будущих учителей в процессе профессиональной подготовки: автореф. дис. канд. пед. наук: спец. 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования». Астрахань, 2008. 22 с.

17. Assirelli F., Sandri P., Silimbani R. Le figure a sostegno di un'integrazione di qualità, in CDH Bologna e CDH Modena (a cura di), *Bambini imparare a fare le cose difficili. Alunni disabili e integrazione scolastica di qualità*. Erickson, Trento, 2003. 245 p.

18. Groppo M., *L'educatore professionale oggi. Figura, funzione, formazione, Vita e Pensiero*, Milano 1992. 134 p.

19. Pavone M. La qualità dell'integrazione dal «sostegno» ai «sostegni». URL: http://www.edscuola.it/archivio/handicap/sostegno_sostegni.pdf. (дата звернення: 25.10.2020).

20. Депплер Д., Т. Лорман, Шарма У. Переосмислюючи допоміжні послуги спеціалістів в інклюзивних класах. *Дефектологія*. 2009. № 3. С. 9–14.

References

1. Zakon Ukrainy (*Law of Ukraine*) «Pro osvitu» (Vidomosti Verkhovnoi Rady (VVR), 2017, 38–39, 380). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (Last accessed: 25.10.2020) (In Ukrainian).

2. Bazovyi komponent doshkilnoi osvity Ukrainy. (2012). *Naukovyi kerivnyk*: A. M. Bohush. Kyiv (In Ukrainian).

3. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy. 87 vid 21.02.2018 r. «Pro zatverdzhennia Derzhavnogo standartu pochatkovoї osvity». URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnogo-standartu-pochatkovoyi-osviti> (Last accessed: 25.10.2020) (In Ukrainian).

4. Kontseptsia Novoi ukrainskoi shkoly. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (Last accessed: 25.10.2020) (In Ukrainian).

5. Bohush A. M. (2012). Vektor nastupnosti derzhavnykh standartiv doshkilnoi i pochatkovoї lanok osvity. *Naukovyi visnyk Mykolaivskoho natsionalnogo universytetu imeni V. Sukhomlynskoho (Scientific Bulletin of V. Sukhomlynsky Mykolayiv National University)*. Mykolaiv, 37, 46–49 (In Ukrainian).

6. Budnyk O. B. (2015). *Inklyuzyvna osvita: navchalnyi posibnyk*. Ivano-Frankivsk (In Ukrainian).

7. Kolupaieva A. A. (2009). *Inklyuzyvna osvita: realii ta perspektyvy: monohrafiia*. Kyiv: Sammit-Knyha (In Ukrainian).

8. Kravchenko H. Yu. (2014). *Inklyuzyvna osvita v DNZ*. Kharkiv: Vyd-vo «Ranok» (In Ukrainian).

9. Myskiv L. I. (2013). Pryntsypy, zavdannia ta funktsii inkluzyvnoi osvity yak svitovoi modeli sotsializatsii osib z obmezhenyimi mozhlyvostyamy. *Yevropeiski perspektyvy (European perspectives)*. Kyiv, 10 (In Ukrainian).
10. Shevtsiv Z. M. (2016). Osnovy inkluzyvnoi pedahohiky: pidruchnyk. Kyiv: «Tsentr uchbovoi literatury» (In Ukrainian).
11. Boichuk Yu. D., Borodina O. S., Mykytiuk O. M. (2015). Inkluzyvna kompetentnist maibutnoho vchytelia osnov zdorovia: monohrafiia. Kharkiv (In Ukrainian).
12. Hrushevska I. V. (2014). Formuvannia profesiinoi hotovnosti maibutnikh vykhovateliv do inkluzyvnoi osvity. *Formuvannia kultury zdorovia ditei riznogo viku z osoblyvymi potrebamy: materialy Vseukrainskoho naukovopraktychnoho seminaru*. Lysychansk: OOO «KYT-L», 31–32 (In Ukrainian).
13. Martynchuk O. V. (2012). Pidhotovka maibutnikh pedahohiv do profesiinoi diialnosti v umovakh inkluzyvnoi osvity. *Visnyk psykholohii i pedahohiky: zbirnyk nauk. prats (Bulletin of psychology and pedagogy: a collection of scientific papers)*. Kyiv, 8, 248 (In Ukrainian).
14. Nazarova N. M. (1998). Ponyatie integratsiya v spetsialnoy pedagogike. Ponyatiyniy apparat pedagogiki i obrazovaniya. Ekaterinburg, 3 (In Russian).
15. Pylypenko Ya. R. (2018). Formuvannia inkluzyvnoi kompetentnosti v konteksti pidhotovky maibutnikh pedahohiv. *Pidhotovka pedahohichnykh kadriv do roboty z riznymi katehoriiami ditei: vyklyky ta mozhlyvosti: materialy mizhvuzivskoi naukovopraktychnoi konferentsii*. Khmelnytskyi: PP «A.V. Tsaruk», 135–138 (In Ukrainian).
16. Hafizullina I. N. (2008). Formirovanie inkluzivnoy kompetentnosti buduschih uchiteley v protsesse professionalnoy pidgotovki: avtoref. dis. kand. ped. nauk: spets. 13.00.08 «Teoriya i metodika professionalnogo obrazovaniya». Astrahan (In Ukrainian).
17. Assirelli F., Sandri P., Silimbani R. (2003). Le figure a sostegno di un'integrazione di qualità, in CDH Bologna e CDH Modena (a cura di), Bambini imparare a fare le cose difficili. *Alunni disabili e integrazione scolastica di qualità*. Erickson, Trento.
18. Groppo M. (1992). L'educatore professionale oggi. *Figura, funzione, formazione, Vita e Pensiero*.
19. Pavone M. La qualità dell'integrazione dal «sostegno» ai «sostegni». URL: http://www.edscuola.it/archivio/handicap/sostegno_sostegni.pdf. (Last accessed: 25.10.2020).
20. Depler D., Lorman T., Sharma U. (2009). Pereosmyslyuyuchy dopomozhni poslugy specialistiv v inkluzyvnykh klasax. *Defektolohiia (Defectology)*, 3, 9–14 (In Ukrainian).

Стаття поступила в редакцію 30.10.2020 р.

Сойко Інна Миколаївна, к.пед.н., доцент, декан педагогічного факультету, inna_soyko@ukr.net, **Петрук Олена Митрофанівна**, к.пед.н., доцент, доцент кафедри педагогіки (Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука, м. Рівне) ao_petruku@ukr.net

ВИВЧЕННЯ БАЙКИ МОЛОДШИМИ ШКОЛЯРАМИ НА УРОКАХ ЧИТАННЯ В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ

***Анотація.** У статті досліджено особливості роботи учнів над байками на уроках читання в Новій українській школі. Обґрунтовано актуальність психолого-педагогічних умов опрацювання байки молодшими школярами на уроках читання. З'ясовано теоретичні засади й сучасний стан особливостей опрацювання байки молодшими школярами на уроках читання в Новій українській школі. Обґрунтовано сучасні підходи до опрацювання байки молодшими школярами на уроках читання в Новій українській школі. З'ясовано, що систематична робота над змістом байок та використання різних способів їхнього аналізу, дозволить збагатити мовлення, розвинути мислення учнів та виховати моральні якості в кожній дитині.*

***Ключові слова:** початкова школа, молодші школярі, байка, уроки читання, нова українська школа.*

Soiko Inna Mykolaiivna, PhD in Pedagogic Sciences, Associate Professor, Dean of the Pedagogical Faculty, inna_soyko@ukr.net, **Petruk Olena Mytrofanivna**, Ph.D in Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Pedagogics (Academician Stepan Demianchuk International University of Economics and Humanities, Rivne), ao_petruku@ukr.net

STUDYING FABLES BY JUNIOR SCHOOLCHILDREN IN READING LESSONS IN A NEW UKRAINIAN SCHOOL

Abstract.

***Introduction.** Improving the study of fables by younger students at Reading lessons at the New Ukrainian School depends on both the quality of organization of the training process and the used pedagogical technologies. It is important to note that in order to reveal the methods of work on the fable by younger students, special attention should be paid to study of pedagogical technologies that provide more effective organization of education at primary school.*

***Purpose.** The purpose of our article is studying the peculiarities of students' work on fables at Reading lessons at the New Ukrainian School.*

Methods. *The authors used a set of methods in this work: problem analysis, synthesis, generalization, comparison and systematization of scientific sources to reveal the essence and determinate the basic concepts of the researched problem.*

Results. *The article highlights the features of students' activities on fables at Reading lessons at the New Ukrainian School. The psychological and pedagogical peculiarities of perception of fables by junior schoolchildren in the New Ukrainian School are analyzed; the theoretical principles and the current state of implementation of pedagogical learning technologies in primary school are clarified. Based on the conducted analysis, the approach to study of fables by junior students in the New Ukrainian School is substantiated. The authors found that the usage of various pedagogical technologies in the junior schoolchildren training can influence the traditional learning process, increase efficiency, direct to the student's personality development. Today, it is necessary to use a monographic campaign, which will help revive interest in fables among younger students. That is why systematic work on the content of fairy tales, using different methods of their analysis, will enrich speech, develop students' thinking, and bring up moral qualities of each child.*

Originality. *The article states that studying fables by junior students at reading lessons at the New Ukrainian School has its own specifics. In our opinion, implementation of educational dialogue during the practical development of fables involves compliance with a number of methodological conditions, including: special attention of a teacher to communication of students during discussion of the work; careful selection of fable texts for reading and analysis; making problem situations in the lessons of literary reading and speech development; formation of the ability to express their impressions in words; organization of creative activity both «postreading» and in the position of the author of fables imitation. In the process of work with a fable at Reading lessons one should establish a dialogic relationship between students and teachers (in the initial stages of activity), between students under the guidance of a teacher (at the stage of mastering certain skills of fable analysis) and between students and the author of a literary work (based on acquired skills of the fable analysis).*

Conclusion. *The results of the study gave grounds to conclude that studying such a genre as a fable in primary school involves the ability of students to analyze what they read. It is not easy to teach children to do this, the ability to analyze must be developed systematically. It is difficult for primary school students to motivate their opinions, draw conclusions and generalize. Systematic work on the content of fables, using various methods of their analysis allows developing students' thinking, to bring up moral qualities in each child, to develop and enrich speech. The teacher's task is to help them understand the ideological depth of the work, to fully comprehend its aesthetic value.*

Key words: *primary school, junior schoolchildren, fable, Reading lessons, New Ukrainian School.*

Нині, коли Україною взято курс на відродження й дальший розвиток національної культури, школи, мови всіх народів, які населяють нашу країну, особливої актуальності набуває питання використання традицій народної педагогіки, фольклору. Це знайшло відображення в Законах України «Про освіту» [1], Національній стратегії розвитку освіти України на період до 2021 року [2], Концепції Нової української школи [3], Державному стандарті початкової освіти [4], Типовій освітній програмі початкової школи [5].

Великі можливості для цього закладаються на уроках читання, класного й позакласного. Читання книг відкриває кожному дивовижний, багатоманітний світ людей і природи, всього, що нас оточує. Найбільшою мірою це стосується дітей. Учні початкових класів прилучаються до цього світу саме на уроках читання. На таких уроках в сучасній школі відбувається формування першооснов читацької культури школярів, плекання творчого, національного свідомого покоління молоді засобами художнього слова. Особливо корисною для морального виховання дітей, на наш погляд, є байка, оскільки саме в ній не тільки розкриваються різні людські вади – жадібність, брехливість, лицемірство, лінь тощо, а й показані наслідки тих чи інших вчинків.

Над методикою використання байки в навчальному процесі працювала низка вітчизняних і зарубіжних вчених та педагогів, а саме: В. Белінський [6], М. Гаспаров [7], Л. Глібов [8], Жан де Лафонтен [9], В. Кречетень [10], А. Лисовський [11], А. Щербина [12]. Зокрема, досліджуючи чотири етапи розвитку байки як жанру, М. Гаспаров акцентував увагу на функціональному аспекті та визначив першочергову функцію байки як передачу життєвого досвіду людини у формі конкретної життєвої обставини [7]. Французький байкар Жан де Лафонтен відмовився від традиційного розгляду байки, заявивши, що байка повинна знайомити читача із світом моралі [9]. З-поміж наведеного доробку вчених слід виокремити внесок В. Кречетня, який приділив особливу увагу теоретичній основі еволюції жанру байки в давній українській літературі, позначив вектори перетину античної байки з українською байкарською традицією, відкривши тим самим перспективи подальших літературознавчих студій [10]. Але жоден із вчених не розглядав методiku вивчення байки у Новій українській школі. Саме це і стало предметом нашого дослідження.

Метою нашої статті є дослідження особливостей роботи учнів над байками на уроках читання в Новій українській школі.

Відповідно до мети було визначено такі завдання дослідження:

- розкрити стан досліджуваної проблеми на теоретичному рівні шляхом аналізу психолого-педагогічної та методичної літератури;
- дослідити передовий досвід вчителів початкової школи;
- обґрунтувати необхідність підвищення ефективності використання байки у навчальному процесі початкової школи.

У Новій українській школі метою початкового курсу мовно-літературної освіти є розвиток особистості дитини засобами різних видів мовленнєвої діяльності, формування ключових, комунікативної та читацької компетентностей; розвиток здатності спілкуватися українською мовою для духовного, культурного й національного самовияву, послуговуватися нею в особистому й суспільному житті, у міжкультурному діалозі; збагачення емоційно-чуттєвого досвіду, розвиток мовленнєво-творчих здібностей [5].

Відповідно до мети і завдань курсу «Читання» у структурі Державного стандарту виділено такі змістові лінії: художні твори для читання та їх зміст; розвиток навичок читання; літературознавча пропедевтика, розвиток уміння аналізувати художній твір (практично); розвиток навичок самостійного читання учнів; розвиток творчої діяльності школярів [4].

Однак, Державний стандарт початкової освіти не визначає перелік творів для вивчення на уроках читання в початковій школі, але сам його зміст дав змогу методистам визначити перелік байок, які ввійшли у читанки для початкової школи.

Авторитетний дослідник жанру байки у світовій літературній традиції М. Гаспаров зазначав, що байка користувалася великою популярністю на Близькому Сході, а її тексти можна відшукати ще на шумерських і вавилонських клинописних табличках, у Біблії, творах індійської словесності, але як самостійний жанр байка постала лише в Греції [7, с. 5].

«Байка (від давньоруської баять, баити, тобто говорити, розповідати) – невеликий, частіше віршований алегоричний твір повчально-гумористичного або сатиричного характеру. Життя людини відображається у ньому в образах тварин, рослин чи речей або ж зводиться до умовних стосунків» [13, с. 5].

За визначенням А. Щербини байка – «це коротке оповідання, здебільшого віршоване, гумористичного чи сатиричного характеру з алегоричним змістом; у ній людське життя зображується звичайно в образах тварин, рослин чи речей [12, с. 43]. На думку В. Крекотеня, основною ознакою байки є «лаконізм і точність слова, напружений підтекст... примружене око алегорії, сповнене то злих, то добрих іскор іронії і сарказму». Для байки характерна відверта і разом з тим лукаво прихована умовність самого способу відображення життя [10, с. 65].

Байка – це передусім алегорія, яка викриває щось негативне в житті. Поряд із насмішкою у самій ідейно-образній структурі байки другою жанровою (і композиційною особливістю) є мораль (сентенція, «сила»), яка подається переважно наприкінці твору. У байці «через деяку «зношеність» окремих елементів жанрової форми особливо гостро відчувається необхідність свіжого, оригінального сюжету, дотепного повороту думки, дзвінкої, влучної рими тощо» [4]. Цей жанр передбачає добре знання фольклору, вміння скупою рисочкою передати глибинну суть того чи іншого явища.

Як і всякий розповідний твір, байка має сюжет. Він часто буває драматично напруженим і складається з традиційно усталених компонентів: експозиції, зав'язки, розгортання події, кульмінації й розв'язки. Якийсь із цих компонентів може бути й відсутній, але така загальна схема для класичної байки здебільшого залишається обов'язковою. Вміння вірно розчленувати байку на її складові частини забезпечує композиційну чіткість її виконання.

Розквіт жанру байкарства в українській літературі пов'язують з іменем Л. Глібова. Це ім'я відоме кожному українцеві. Л. Глібов – це неперевершений та неповторний митець української класичної байки. Саме він дав поштовх для розвитку української класичної байки, додав у неї реалізм й використовував засоби народності, проголошуючи дидактичну мету та додаючи у твори сучасні алегоричні образи та деталі [8].

Освоєння авторського відбиття навколишнього світу в байці привчає дитину розрізнити зло, формує в починаючого читача своє особливе відношення до світу зла й переконує його у важливості розуміння того, коли і як може трансформуватися реальний світ у басний.

Деякі критики засуджували байку як повноцінний літературний жанр і пророкували їй швидку загибель. Зокрема, відомий російський критик В. Белінський у рецензії на переклад байок Додстля російською мовою у 1839 році дав різко негативну оцінку, відмовивши байці у праві на «громадянство» [6, с. 239–240].

Інший шлях роботи над байкою описаний А. Лисовським. На думку А. Лисовського, більш доцільно відразу ж після читання байки без якої-небудь попередньої бесіди запропонувати учням питання: «Яка основна думка байки?». Після того як учні висловлюються щодо її головної думки, їм можна поставити друге питання: «Яка мораль байки?». «Уже після того, – пише А. Лисовський, – як з'ясована мораль, дітям можна запропонувати самим прочитати байку. Потім необхідно зробити короткий розбір мовних оборотів, які використовуються в байці [11].

І те й інше стає осмисленим саме після того, як школярами стала зрозуміла мораль байки. Після цього вони дійсно зможуть самостійно розібратися в окремих частинах байки.

Запозичення байкою сюжетних схем, художньо-зображальних засобів, елементів композиційної структури фольклорних жанрів призвело до виникнення таких її різновидів, як байка-казка і байка-приказка.

Як і казка, байка захоплює мальовничим зображенням дійових осіб, зокрема тварин, птахів, риб. У дітей особливе ставлення до них: вони їх люблять у житті, а тому з цікавістю слухають розповіді про них. Цією закоханістю у птахів, звіряток учитель повинен скористатися: перед роботою над байкою розповісти про якусь звірючку, згадати, які повадки птахів і тварин відомі дітям. Мета таких бесід – відповідно налаштувати дітей на слухання тексту з участю звірят, пташок, риб. Інтерес до теми може

підвищуватися повідомленням про те, що крім казок про звірів і птахів, існують й інші твори, у яких діють звірі й птиці.

Від казок байки відрізняються тим, що вони переважно віршовані. І саме французький письменник Жан де Лафонтен в європейській літературі розробив жанр віршованої байки. Байки Жан де Лафонтена надзвичайно різноманітні за тематикою: одні з них порушують найважливіші філософські проблеми («Жолудь і Гарбуз», «Звір на Місяці», «Павич, який скаржитья Юноні»), другі дають картину суспільної моралі, політичного життя сучасного суспільства («Моровиця серед звірів», «Щур і Слон»), треті зображають різні людські слабкості та вади («Кіт і Старий Щур», «Нічого зайвого», «Дуб і Очерет») [9].

Класичну байку як навчальний матеріал у сучасній початковій школі не можна нічим замінити, тому що вона є одним зі способів пізнання життєвих відносин, характеру людини. Методика роботи в школі над байкою обумовлена її специфікою як виду художнього твору. У літературознавстві байка визначається як алегорична розповідь повчального характеру. Таким чином, виділяються такі істотні ознаки байки, як наявність моралі (моралі) і алегорії (іносказання). У байках часто дійовими особами є тварини, але ця ознака не виступає як обов'язкова (персонажами байки можуть бути і люди).

Провідним напрямом у роботі над байками на уроках читання і по традиційній, і по варіативній програмах є робота над сенсом, тобто сприйняттям узагальнено-метафоричного образу, в них ув'язненого, і конкретизація його на основі того, що є у школярів життєвого і читального досвіду. Ця робота повинна будуватися з урахуванням вікових особливостей дітей, з поступовим нарощуванням трудності завдань і частки самостійності в їх рішенні.

Отже, робота над байкою найчастіше включає такі компоненти:

- сприйняття конкретного змісту;
- усвідомлення композиції;
- з'ясування характерних рис дійових осіб, мотивів їх поведінки;
- визначення головної думки байки;
- розкриття алегорії;
- аналіз моралі.

Якщо за основу прийняти тільки що наведено послідовність роботи, то урок, на якому учні читають байку, матиме таку структуру:

I. Підготовча робота:

- 1) Розповідь вчителя про автора байки;
- 2) Вікторина за матеріалом прочитаних байок;
- 3) Бесіда про звички тварин – дійових осіб байки, яку належить читати.

II. Читання байки вчителем (або прослуховування запису фонохрестоматії, або перегляду фільму):

Бесіда емоційно-оцінного плану.

III. Аналіз конкретного змісту байки:

- 1) Уточнення структури і композиції байки. (Читання, складання плану);
- 2) З'ясування мотивів поведінки дійових осіб, їх характерних рис. (Вибіркове читання, словесне і графічне малювання, відповідь на питання);
- 3) Встановлення головної думки конкретного змісту байки.

IV. Розкриття алегорії.

V. Аналіз тієї частини байки, в якій поміщена мораль.

VI. Аналогія з життя.

Важливо в процесі аналізу байки допомогти учневі живо представити розвиток дії, яскраво сприйняти образи. Тому доцільно пропонувати таким, що вчиться словесне малювання, читання в особах на завершальному етапі роботи і тому необхідно розвивати в учнів увагу до кожної деталі обстановки, в якій діють персонажі, до кожного штриха їх зовнішності [14].

Щоб не порушити під час читання байки специфіки її як жанру, слід, по-перше, не забувати, що байка – це так званий вільний вірш, тобто з різною кількістю стоп віршованих рядках і астрофічною будовою, і вимагає дотримання в кінці кожного віршованого рядка відповідних пауз; по-друге, основний тон виконання повинен бути природний, переконливий і не сумний, оскільки зображення в байці подається у формі розповіді з наявністю розгорнутого діалогу. Крім нього, байці властиві ще елементи комізму. Отже, читець повинен виступати перед слухачами як співбесідник, який емоційно розповідає їм про «цікавий повчальний випадок, з якого вони повинні взяти той чи інший урок практичної моралі», по-третє, обов'язково враховувати мову автора і мову алегоричних образів.

Отже, у розглянутому підході аналіз байки йде від головної думки до моралі й до конкретного змісту. Цілком ймовірно, ми не вправі повністю заперечувати можливість такого підходу. Багато чого залежить від того, яка головна думка й мораль байки (можливо, що вони прості й доступні молодшим школярам уже після першого читання). Однак, як показують дослідження психологів і методистів, а також шкільний досвід, учні початкових класів у своєму сприйнятті художнього твору проходять два етапи: безпосереднє сприйняття (емоційно-образне) і опосередковане (узагальнено-оцінне, пов'язане з розкриттям підтексту, з розумінням ідеї). У цьому плані читання байки не представляє виключення. Навпроти, байка, як твір, якому властива високий ступінь узагальненості, укладена в моралі, вимагає чіткого сприйняття конкретно-образного змісту. Від правильного розуміння конкретного змісту й мотивів поведінки діючих осіб байки учні переходять до виділення її головної думки. Процес розкриття моралі байки представляє для учнів абстрагування найбільш істотних положень, які укладені в конкретній частині байки. Головна думка – висновок з конкретної частини байки, а мораль – узагальнене вираження ідеї.

Тому, уся робота під час вивчення байки повинна ґрунтуватися на високій майстерності вчителя та його педагогічному тексті.

Разом з тим, як показує вивчення спеціальних матеріалів, бажання і уміння читати байки для дитини XXI століття в молодшому шкільному віці особово-значущий сенс, але тільки в тому випадку, якщо вчитель і діти сприймають байку як особливий літературний жанр з яскраво вираженою специфікою художнього бачення її автором явищ реальній дійсності і віддзеркалення їх у формі так званого художнього басного світу. Саме освоєння авторського віддзеркалення навколишнього світу в байці привчає дитину розрізняти зло, формує у початкуючого читача своє особливе відношення до світу зла і переконує його у важливості розуміння того, коли і як може трансформуватися реальний світ в басний. А це, у свою чергу, вимагає внесення до прийнятої зараз методики навчання молодших школярів читання байок таких змін, які навчили б дітей 8–9 років умінню вдивлятися в створені байкарем персонажі і картини басного світу.

Узагальнюючи результат проведеного дослідження, потрібно зробити висновок, що вивчення такого жанру як байка у початкових класах Нової української школи передбачає вміння школярів елементарно аналізувати прочитане. Навчити цього дітей не так просто, тому вміння аналізувати необхідно виробляти у них систематично. Учням початкової школи важко вмотивувувати свою думку, робити висновки та узагальнення. Саме тому систематична робота над змістом байок, яка передбачає використання різних способів їхнього аналізу, дозволить збагачувати мовлення та розвивати мислення учнів, виховувати моральні якості в кожній дитині. Завдання вчителя – допомогти їм зрозуміти ідейну глибину твору, якомога повніше досягнути його естетичну цінність.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо у вивченні впливу байки на формування особистості молодшого школяра Нової української школи.

Список використаних літературних джерел

1. Закон України «Про освіту». *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2017. № 38–39, ст. 380). 2018.
2. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року. URL: <https://pon.org.ua/novyny/2446-nacionalna-strategiya-rozvitku-osviti-v-ukrayini.html> (дата звернення: 28.10.2020).
3. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/249613934> (дата звернення: 28.10.2020).
4. Державний стандарт початкової освіти URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF>. (дата звернення: 28.10.2020).
5. Навчальні програми для 1–4 класів <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli> (дата звернення: 29.10.2020).
6. Белинский В. Г. Полное собрание сочинений. М.: Изд-во АН ССР, 1953. Т. 3. 683 с.
7. Гаспаров М. Басни Эзопа. М.: Наука, 1968. 320 с.

8. Глібов Л. І. Твори: у 2 т. Т. 1: Байки. Поезії. Твори для дітей. Російська поезія. Упор ряд. та приміт.: О. В. Мишанича, В. Л.Смілянської, Н. Ф.Клименко. К.: Наукова думка, 1974. 511 с.

9. Жан де Лафонтен. Всемирная история. Мн.: Книга, 1996. Т. 3. С. 247–249.

10. Крекотень В. І. Байки в українській літературі XVII–XVIII ст. К., 1965. С. 5–78.

11. Лисовский А. М. Изучение басни в школе. К.: Рад. школа, 1987. С. 123–190.

12. Щербина А. О. Жанри сатиры і гумору: Нарис. К.: Дніпро, 1977. 136 с.

13. Лесин М. В., Пулинець О. С. Словник літературних термінів. К.: Рад. школа, 1965. 433 с.

14. Глобчак В. Особистісно орієнтоване навчання і виховання молодших школярів на уроках читання у початковій ланці. *Рідна школа*, 2004. № 4. С. 19–20.

References

1. Zakon Ukrainy (*Law of Ukraine*) «Pro osvitu». (2018). *Vidomosti Verkhovnoi Rady (VVR)*. 38–39, 380) (In Ukrainian)

2. Natsionalna stratehiia rozvytku osvity v Ukraini na period do 2021 roku. URL: <https://pon.org.ua/novyny/2446-nacionalna-strategiia-rozvytku-osvity-v-ukraini.html/> (Last accessed: 13.04.2020) (In Ukrainian)

3. Nova ukrainska shkola: kontseptualni zasady reformuvannya serednioi shkoly. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/249613934> (Last accessed: 13.04.2020) (In Ukrainian).

4. Derzhavnyi standart pochatkovoi osvity URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF> (Last accessed: 28.10.2020) (In Ukrainian).

5. Navchalni programy dlia 1–4 klasiv <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlia-pochatkovoyi-shkoly/> (Last accessed: 29.10.2020) (In Ukrainian)

6. Belinskyi V. G. (1953). Complete set of works. M.: Publishing House AN SSR. T. 3 (In Russian)

7. Gasparov M. (1968). Aezop's Fables. M.: Nauka (In Russian)

8. Hlibov L. I. (1974). Works: in 2 volumes. V.1: Fables. Poetry. Works for Children. Russian poetry; compositor of notes: O. V. Myshanycha, V. L. Smilianskoi, N. F. Klymenko. K.: Naukova dumka (In Ukrainian)

9. Jean de La Fontaine (1996). World History. Mн.: Knyha, T. 3, 247–249 (In Russian)

10. Krekoten V. I. (1965). Fables in Ukrainian literature of XVII–XVIII centuries. K., 5–78 (In Ukrainian)

11. Lysovskyi A. M. (1987). Studying fables in school. K.: Rad. Schkola, 123–190. (In Russian).

12. Scherbyna A. O. (1977). Genres of Satire and Humour: Essay. K.: Dnipro (In Ukrainian).

13. Lesyn M. V., Pulynets O. S. (1965). Literary Vocabulary. K.: Rad. shkola (In Ukrainian).

14. Hlobchak V. (2004). Personally-oriented education of junior pupils in reading lessons at primary school. *Ridna shkola (Native school)*, 4, 19–20 (In Ukrainian).

Стаття поступила в редакцію 31.10.2020 р.

РОЗДІЛ 2 РОЗВИТОК ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ І СПОРТУ ТА ПРОБЛЕМИ ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ

УДК 796.011.3-053.5

DOI 10.5281/zenodo.4395526

Завацька Лідія Архипівна, к.пед.н., доцент (Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука, м. Рівне), liz6050@ukr.net, **Ільків Оксана Степанівна**, к.пед.н., доцент (Львівський державний університет фізичної культури імені Івана Боберського), **Козар Орест Петрович**, студент магістратури (Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука, м. Рівне)

ШЛЯХИ СПІВПРАЦІ СІМ'Ї ТА ШКОЛИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ОПТИМАЛЬНОГО РІВНЯ РУХОВОЇ АКТИВНОСТІ ПЕРШОКЛАСНИКІВ

Анотація. В статті розкрито шляхи співпраці школи і батьків дітей у забезпеченні їх оптимальної рухової активності з врахуванням вікових особливостей. Визначено показники оцінки фізичного розвитку хлопчиків і дівчаток віком 6–7 років. Розглянуто підходи до взаємодії сім'ї та школи як важливої педагогічної умови підвищення мотивації дітей до занять фізичною культурою і спортом та ефективності організації роботи з фізичного виховання. Обґрунтовано педагогічні умови залучення батьків як активних учасників освітнього процесу, зокрема, у системі фізичного виховання дітей.

Ключові слова: першокласники, рухова активність, фізичний розвиток, співпраця сім'ї та школи.

Zavatska Lidiia Arkhyipivna, Ph.D in Pedagogical Sciences, Associate Professor, Professor of the Department of Theory and Methodology of Physical Education and Adaptive Physical Culture (Academician Stepan Demyanchuk International University of Economics and Humanities, Rivne), liz6050@ukr.net, **Pliv Oksana Stepanovna**, Ph.D in Pedagogical Sciences, Associate Professor (Lviv Ivan Bobersky State University of Physical Culture), **Kozar Orest Petrovych**, Master's Student (Academician Stepan Demyanchuk International University of Economics and Humanities, Rivne)

WAYS OF FAMILY AND SCHOOL COOPERATION IN ENSURING THE OPTIMAL LEVEL OF MOTOR ACTIVITY OF FIRST GRADERS

Abstract.

Introduction. The issue of cooperation between families and children in physical education and a healthy lifestyle to maintain and promote health, comprehensive

development, improve performance and reduce fatigue, increase the body's resistance to various diseases in first-graders during school is becoming relevant.

Purpose. *The purpose of the article is to determine the pedagogical conditions for effective cooperation, which aims to improve the relationship between school and family in the physical education of first grade children*

Methods. *For the study we used the analysis of scientific and methodological literature, determined the indicators: height, weight, chest circumference, vital capacity of the lungs, dynamometry, heart rate, blood pressure; methods of mathematical statistics. The study was conducted in secondary schools of Stryj district, Lviv region. A total of 75 first-graders took part in the research, including 36 boys and 39 girls.*

Results. *The results of the research show that first-graders have better indicators of harmonious physical development in girls (79.40 %) than in boys (54.20 %). Among students with high growth, the rate of body weight deficit prevails.*

Girls' level of physical development is mostly average and above average (76.19 %). In boys, the average and above average level of physical development was found in 60.66% of subjects, low and below average in 14.75 %.

Success can be achieved through the interaction of three main links: teacher-student-parent. Raising a healthy, harmoniously developed child is the main task of the family and school. It is important to use actively physical education in and out of school, a rational combination of mental activity with exercise during the day. Education should be purposeful, systematic, constant, and in this cooperation with the teacher can help parents.

Originality. *The state of physical development and physical health of first-graders of secondary schools in the Stryi district of the Lviv region has been established. Data on the motivation of first-graders to regular physical education and sports have been supplemented.*

Conclusion. *Successful realization of the set tasks, such as strengthening of health, harmonious development, increase of mental and physical working capacity of pupils of initial classes is possible only through initiative and creative cooperation of a family and school*

Key words: *first-graders, physical activity, physical development, cooperation between family and school.*

Національна стратегія з оздоровчої рухової активності в Україні «Рухова активність – здоровий спосіб життя – здорова нація» ставить перед школою завдання підвищення рівня залучення дітей і молоді до рухової активності, що сприятиме профілактиці захворювань і зміцненню здоров'я, підвищенню функціональних та фізичних показників дітей [1].

В умовах переходу вітчизняної середньої школи до 12-ти річного навчання, особливої актуальності набуває питання співпраці школи та сім'ї

в питанні фізичного виховання та організації здорового способу життя дітей, які можуть бути важливим чинником збереження і зміцнення їхнього здоров'я, всебічного розвитку, покращення працездатності та зниження втомлюваності, підвищення опірності організму до різних захворювань під час навчання.

Одним з пріоритетних напрямів державної політики у сфері фізичної культури і спорту є створення умов для забезпечення оптимальної рухової активності кожної людини впродовж усього життя, досягнення нею достатнього рівня фізичної та функціональної підготовленості, сприяння соціальному, біологічному та психічному благополуччю, поліпшенню стану здоров'я, профілактиці захворювань і фізичній реабілітації [2].

Метою оцінки фізичної підготовленості населення є стимулювання і спрямування подальшого розвитку фізичної культури серед населення для забезпечення здоров'я нації. Оцінка фізичної підготовленості школярів передбачає виконання комплексу рухових дій, що дозволяє визначати та оцінити рівень розвитку основних фізичних якостей – витривалості, сили, спритності, швидкості, гнучкості, які мають суттєве значення для життєдіяльності людини, її фізичного стану і здоров'я.

Наскільки успішно вирішуються питання фізичної підготовленості в ранньому шкільному віці, настільки залежить стан здоров'я, фізичний розвиток, працездатність, успіхи у навчанні та спорті дітей більш старшого шкільного віку [2; 3].

Дослідженнями науковців встановлено, що найчастіше причиною відхилення у фізичному розвитку та стані здоров'я школярів є недостатня рухова активність – гілодинамія [4; 5]. Водночас в учнів початкових класів обсяг рухової активності порівняно з дошкільнятами знижується на 40–50 %. Це пов'язано із збільшенням часу на навчання та сприйняття навчальної інформації. Тому, щоби задовольнити дитину у руховій активності, не загубити її бажання та біологічну потребу рухатись необхідна спільна, чітка, спрямована робота школи і сім'ї. Цю роботу важливо починати з першого класу, коли для батьків і дітей починається новий етап і вони більше часу проводять разом (виконання домашнього завдання, відвідування спортивних секцій, репетицій), мають бажання і налаштовані працювати на майбутнє дітей.

Усвідомлена батьками інформація стає мотивованим спонуканням до виконання фізичних вправ дітьми, використанням ними природних чинників і формування такого способу життя, який сприятиме досягненню особистих і суспільних цілей. Критерієм ефективності цього процесу повинен бути рівень здоров'я дітей, рівень фізичної працездатності і соціальної дієздатності [4; 6].

Пошук шляхів щодо співпраці школи і сім'ї дозволить активізувати залучення дітей до занять фізичною культурою, сформувати у них інтерес

до фізичних вправ, потребу у здоровому способі життя та вдосконалити процес фізичного виховання учнів перших класів.

Зазначене визначило актуальність нашого дослідження.

Метою нашої статті є визначення педагогічних умов ефективної співпраці, яка спрямована на покращення взаємозв'язку школи та сім'ї у фізичному вихованні дітей перших класів.

Відповідно до визначеної мети в статті реалізуються такі завдання:

– визначення стану фізичного розвитку та соматичного здоров'я дітей перших класів;

– дослідження ставлення батьків до систематичних занять фізичною культурою та спортом дітей;

– аналіз думки вчителів фізичної культури щодо співпраці школи та сім'ї у фізичному вихованні дітей перших класів.

Ріст і формування організму, ефективність його взаємодії із зовнішнім середовищем багато в чому залежить від розвитку нервової системи і кори великих півкуль головного мозку.

До 7 років закінчується розвиток кори головного мозку та формуються різноманітні нові поняття і уявлення. Для дітей цього віку характерна нестійкість нервових процесів, підвищена збудливість кори головного мозку, різко виражена недостатність внутрішнього активного гальмування. Цими особливостями обумовлена велика виснаженість нервових клітин кори головного мозку дітей і невисока стійкість їх уваги. Навантаження на мозок дитини, той потік інформації, який на нього обрушується, дуже великі.

У цьому віці обсяг пам'яті зростає, а швидкість запам'ятовування зменшується [7]. У дітей дуже велика потреба в новизні. Задоволення потреб в новизні сприяє позитивним емоціям, тому діти дуже схильні до позитивних емоцій, до заохочень [8]. Отже, під час роботи з молодшими школярами важливо враховувати їх оптимізм, здатність добре бачити в собі передусім високу самооцінку.

При неправильній організації режиму виникає небезпека нервового перенапруження дітей, підвищеної стомлюваності їх нервової системи. Тому, батьки повинні пам'ятати: край важливо враховувати вікові особливості дітей, щадити їх гідність і самолюбність, бути строгими, але справедливими. Ніщо так не ранив дитячу душу, як несправедливе відношення, неправота дорослих, усвідомлена дитиною [9].

Основними чинниками формування здоров'я людини є: спосіб життя – 50 %; генетична компонента – 20 %; фактори довкілля – 20 %; медична допомога – 10 % [10]. Здоров'я дорослої людини формується з дитинства і значною мірою залежить від способу життя, що включає обсяг рухової активності відповідно до її психофізичних особливостей.

За даними Міністерства охорони здоров'я України більшість дітей має значні відхилення в стані здоров'я, близько половини – незадовільну фізичну підготовку. За останнє десятиріччя істотно (в 1,5–3 рази) зросла

частота хронічних захворювань, які призводять до інвалідності. Це хвороби нервової, ендокринної, серцево-судинної, дихальної, шлунково-кишкової, кістково-м'язової систем. В останні роки в 1,7 рази збільшилися захворювання нервової системи серед учнів. Із загального числа першокласників здоровими є 68 % дітей шестирічного і 77 % дітей – семирічного віку. Кількість хронічно хворих збільшується за роки навчання в 2,5 рази. На тисячу дітей та підлітків припадає 23 дитини з вадами розвитку. Україна за станом здоров'я населення знаходиться на 100 місці у світі [11; 12].

Серйозне занепокоєння викликає рівень здоров'я і фізичного розвитку дітей внаслідок зниження їхньої рухової активності при зростаючому (до 72 % навчального часу) психоемоційному напруженні, впровадженні комп'ютерних технологій та несприятливих екологічних умовах [4].

М'язове голодування є небезпечнішим, ніж кисневе або харчове, розпізнати його і тим більше скорегувати набагато складніше, ніж задовольнити потребу в повітрі та в їжі [5; 7].

Найбільш відчутний дефіцит рухової активності у школярів, коли вона обмежується трьома уроками фізичної культури на тиждень і не забезпечує біологічної потреби у рухах. Шести-семирічна дитина проводить 3–4 години за партою в школі, потім ще 1–1,5 години готує уроки вдома і стільки ж просиджує біля телевізора. Тому як показують дослідження, у більшості дітей рухова активність нижче гігієнічних норм на 35–45%. Доведено, що для компенсації природної потреби у рухах добова норма активних рухів повинна дорівнювати не менше ніж дві години.

Вчені відзначають, що фізичне виховання школярів може бути ефективним лише за умов співпраці сім'ї та школи [4; 13–16]. Сім'ї належить особлива роль, оскільки значну частину часу дитина перебуває під наглядом батьків, тому вони повинні брати найактивнішу участь у фізичному вихованні дітей. Однак, нелегко прищепити дитині любов до фізичної культури, якщо її цілощуду силу не відчують в першу чергу на собі батьки. Успіх зазвичай приходить тільки тоді, коли фізичні вправи, спортивні захоплення стають справою сімейною. І це залучення дітей до системи рухів здійснюється набагато легше, якщо підкріплюється особистим прикладом батьків. Першими і найкращими вчителями стають батьки.

З метою формування здорового способу життя, підвищення соціальної активності та зміцнення здоров'я школярів на традиціях українського народу можна використовували фізкультурно-оздоровчий патріотичний комплекс «Козацький гарт». Основними завданнями комплексу є:

- відродження національних традицій вітчизняної фізичної культури;
- збільшення рухової активності школярів;
- визначення і створення системи моніторингу фізичної підготовленості школярів;
- створення умов для об'єктивної самооцінки і вдосконалення [17].

Цей документ розроблено для активізації позаурочної і позашкільної роботи з фізичного виховання, відповідно до їх функцій у системі загальної середньої освіти.

У своїй практичній діяльності ми намагалися зробити батьків активними учасниками освітнього процесу, зокрема, в системі фізичного виховання. Для цього батькам читалися лекції, з ними проводилися дискусії, їх залучали до участі у спортивно-оздоровчій роботі в позаурочний час. Зокрема, батькам обґрунтовували, що фактором розвитку особистості молодшого школяра є не стільки навчальна діяльність, скільки ставлення дорослих до успішності, дисциплінованості, старанності дитини.

Тому, в організації навчально-виховного процесу та сімейного виховання слід враховувати те, що позитивні емоції підвищують загальний рівень функціонування нервових структур в забезпеченні їх мобілізаційної готовності до сприйняття інформації із зовнішнього світу. Підбір цікавих для дитини засобів та їх емоційний виклад загострює увагу і підвищує інтерес до навчання та рухової активності.

Дослідження проводилося в загальноосвітніх школах Стрийського району Львівської області. У дослідженнях брали участь учні 1-х класів у кількості 75 осіб, з них 36 хлопчиків і 39 дівчат. Під час дослідження обстежувалися такі показники: зріст, вага, окружність грудної клітки, життєва ємність легень, динамометрія, частота серцевих скорочень, артеріальний тиск.

Для визначення рівня фізичного розвитку дітей 6–7 років враховувався вік кожної дитини на момент дослідження. Проводилися антропометричні вимірювання (довжина тіла, маса тіла і обхват грудної клітки). Рівень кожного отриманого показника оцінювався за методикою С. Б. Тихвинського та і С. В. Хрущева порівнянням фактичної величини з нормою відповідного стандарту оціночних таблиць центильного типу [8]. Загальний рівень фізичного розвитку визначався за методикою А. Д. Дубогай [15].

На підставі отриманих під час дослідження даних визначався рівень фізичного розвитку дітей, його гармонійність, дисгармонійність та різка дисгармонійність. Результати дослідження опрацьовувалися із застосуванням методів математичної статистики.

Гармонійний розвиток був зафіксований у 50 дітей, що складає 66,93 % загальної кількості обстежених; дисгармонійний – у 11 дітей (14,52 %); дисгармонійний розвиток – у 14 дітей (18,55 %). При цьому, гармонійний розвиток було зафіксовано у 79,40 % дівчаток та 54,20 % хлопчиків; дисгармонійний розвиток – у 9,50 % дівчаток, та 19,60 % хлопчиків; різко дисгармонійний розвиток – у 11,10 % дівчат та 26,20 % хлопців (рис.1).

У дівчаток 6–7 років було виявлено більшу кількість випадків з високим рівнем гармонійності (79,40 %), у зв'язку з цим можна констатувати, що дівчата випереджують у фізичному розвитку хлопчиків.

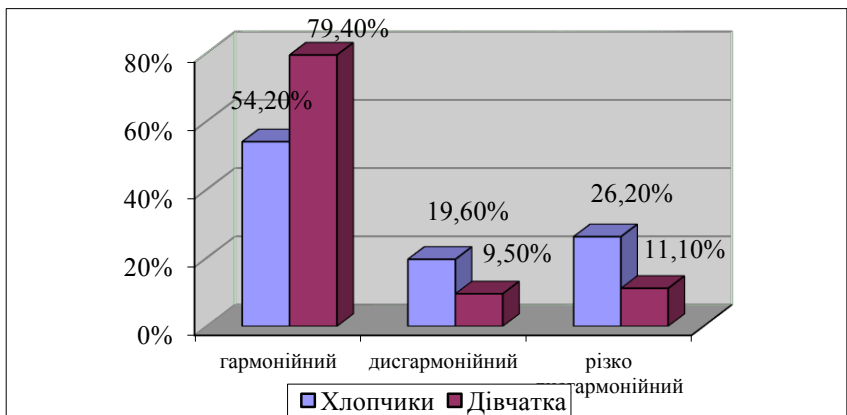

Рис. 1. Оцінка гармонійності фізичного розвитку дітей перших класів (n=75)

Нами було зафіксовано кращі показники гармонійності розвитку у віковій групі дітей 6 років, особливо у хлопчиків, що можна вважати у них першим періодом «витягування». Такої закономірності не спостерігалось у віковій групі дітей 7 років.

Група дітей з показниками дисгармонійного та різко дисгармонійного розвитку становила 33,07 % від загальної кількості. При цьому, при високому показнику довжини тіла, переважали діти з недостатньою масою (68,29 %). Водночас, було виявлено незначний відсоток дітей високого росту з надмірною масою (19,52 %). Для виконання поставленого завдання дослідження нами було визначено загальний рівень фізичного розвитку дітей перших класів. Отримані результати подано на (рис. 2).

У хлопців високий рівень було виявлено у 24,59 % обстежених, вище середнього – у 32,79 %, середній – у 27,87 %, нижче середнього – у 9,84 %, низький – у 4,91%. Серед дівчат високий рівень мали 15,87 %, вище середнього – 34,92 %, середній – 41,27 %, нижче середнього – 7,94 %. Дівчат із низьким рівнем фізичного розвитку в ході дослідження не було виявлено.

Після аналізу отриманих даних рівня фізичного розвитку дітей можна констатувати, що 76,19 % дівчат мали більш стабільні показники (середній і вище середнього рівні фізичного розвитку). Аналогічні показники були виявлено у 60,66 % хлопців. Відповідно нижчі показники (низький, нижче середнього і високий рівні фізичного розвитку) мали: 23,9 % дівчаток і 39,2 % хлопчиків.

Результати проведених досліджень свідчать, що у дітей цієї вікової групи кращі показники гармонійного фізичного розвитку виявлено у дівчаток – 79,40 %. Аналогічний показник у хлопчиків становив 54,20 %.

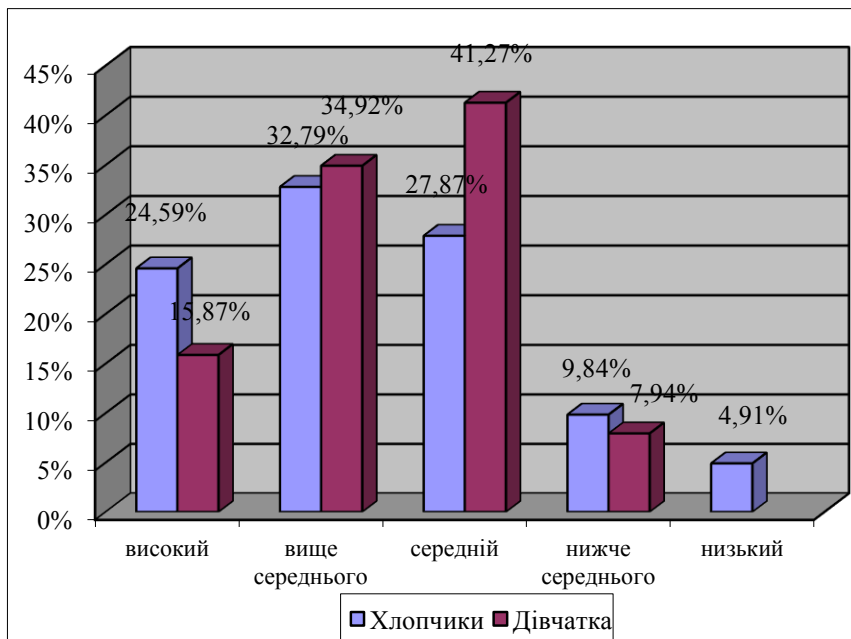

Рис. 2. Розподіл дітей перших класів на групи за рівнем фізичного розвитку (n=75)

Аналізуючи показники дітей з дисгармонійним та різко дисгармонійним розвитком, було виявлено, що серед учнів з високим зростом переважав показник дефіциту маси тіла. Визначено, що у дівчат рівень фізичного розвитку (РФР) був переважно середній та вище середнього (76,19 %). У той же час у хлопчиків ці показники більш різняться: середній та вищий середнього РФР виявлено у 60,66 % досліджуваних, низький та нижчий середнього РФР у 14,75 %, що свідчить про нестабільність розвитку та неврівноваженість фізіологічних процесів у хлопчиків цього віку.

Отримані результати порівнювалися із даними рівня фізичного розвитку та показниками гармонійності учнів перших класів на кінець завершення навчального року. На основі цього аналізу було розроблено методичні рекомендації для батьків щодо покращення здоров'я та рухового режиму дітей перших класів.

Сучасна робота сім'ї і школи може здійснюватися у формі проведення тематичних батьківських зборів, індивідуальних бесід, відкритих уроків, фізкультурно-оздоровчих заходів. Взаємодія сім'ї і школи – це найважливіша умова підвищення мотивації дітей до занять фізичною культурою, підвищення ефективності організації роботи з фізичного виховання.

Більшість учителів серед ефективних форм співпраці сім'ї та школи у фізичному вихованні молодших школярів виділяють такі форми:

- індивідуальні консультації батьків з учителем фізичної культури, лікарями, психологами школи;
- тематичні батьківські збори з проблеми збереження і зміцнення здоров'я засобами фізичної культури;
- фізкультурно-оздоровчі заходи, спортивні свята, туристичні походи, спортивні змагання.

Майже всі вчителі фізичної культури підтримують думку вчених, які вважають, що фізичне виховання передбачає вирішення таких завдань:

- збереження і зміцнення здоров'я;
- підвищення фізичної та розумової працездатності;
- загартування організму, підвищення його опірності та адаптаційних можливостей;
- всебічний фізичний розвиток, що є критерієм якості і ефективності системи фізичного виховання дітей загалом;
- розвиток у дітей рухових якостей за рахунок систематичного виконання фізичних вправ;
- озброєння дітей теоретичними знаннями з валеології, гігієни, фізичної культури й спорту;
- виховання у дітей стійкого інтересу та потреби у систематичних заняттях фізичними вправами;
- можливе усунення недоліків та вад фізичного розвитку (порушення постави, плоскостопості тощо).

На думку опитаних вчителів, винятково важливу роль у формуванні основ особистої фізичної культури першокласників відіграє сім'я. Виховання, яке пройняте батьківською турботою йде до серця дитини, проникає в її душу і свідомість. Зрозуміло, що виховання в сім'ї повинно бути цілеспрямованим, систематичним і постійним. Лише тоді можна говорити про формування особистої фізичної культури. І в цьому батькам може допомогти співпраця з вчителями фізичної культури.

Таким чином, успішна робота над фізичним розвитком і удосконаленням фізичних якостей дітей можлива лише за умови взаємодії трьох основних ланок: вчитель-учень-батьки. Якщо одна з них випадає або працює не на належному рівні, ефективність подальшого фізичного розвитку молодшого школяра буде значно нижчою. Оскільки, виховання здорової та гармонійно розвиненої дитини є основним завданням сім'ї та школи, то дуже важливо забезпечити активне використання засобів фізичного виховання в школі та в позашкільний час, раціональне поєднання розумової діяльності із фізичним навантаженням у режимі дня. При цьому, виховання дітей повинно бути цілеспрямованим, систематичним. Тому, взаємодія сім'ї та школи є найважливішою умовою підвищення мотивації дітей до занять фізичною

культурою та ефективності організації роботи з фізичного виховання. Успішна реалізація поставлених завдань, таких як зміцнення здоров'я, гармонійного розвитку, підвищення розумової й фізичної працездатності учнів початкових класів можлива лише через ініціативність та творчу співпрацю сім'ї та школи.

Список використаних літературних джерел

1. Національна стратегія з оздоровчої рухової активності в Україні до 2025 року «Рухова активність – здоровий спосіб життя – здорова нація». Указ Президента України від 09.02.2016. № 42/2016.
2. Завацький В. І. Фізіологічна характеристика розвитку організму школярів. Луцьк: Надстир'я, 1994. 146 с.
3. Куц А. С. Организационно-методические основы физкультурно-оздоровительной работы со школьниками, проживающими в условиях повышенной радиоактивности: автореф. дис.д.пед. наук. Киев, 1997. 24 с.
4. Круцевич Т. Ю. Методичні рекомендації з комплексного тестування фізичного стану школярів в умовах фізичного виховання загальноосвітньої школи. Київ: Науковий світ, 2006. 24 с.
5. Бальсевич В. К., Запорожанов В. А. Физическая активность человека. Киев: Здоровья, 1987. 233 с.
6. Круцевич Т. Ю. Методы исследования индивидуального здоровья детей и подростков в процессе физического воспитания. Киев. Олимпийская литература, 1999. 240 с.
7. Хрипкова А. Г., Антропова М. В., Фербер Д. А. Возрастная физиология и школьная гигиена. М.: Просвещение, 1990. 320 с.
8. Тихвинский С. Б. Детская спортивная медицина. М.: Медицина, 1991. 560 с.
9. Жуковский М. А. Пока организм формируется. М.: Педагогика, 1985. 96 с.
10. Тимченко О. І., Карташова С. С., Линчак О. В. Генетична складова як чинник формування здоров'я населення. *Екологія довкілля та безпека життєдіяльності*. 2005. № 1. С. 5–12
11. Зубалій М., Леонов О., Василишина Н. Здоров'я дітей – у небезпеці. *Фізичне виховання в школі*. 2006. № 4. С. 6–8.
12. Николаенко С. Поліпшення здоров'я дітей – запорука здоров'я нації. *Фізичне виховання в школі*. 2006. № 5. С. 2–7.
13. Вільчковський Е. С., Курок О. І. Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку. Суми: ВДТ «Університетська книга», 2004. 428 с.
14. Апанасенко Г. Л., Попова Л. А. Медицинская валеология. Киев: Здоровья, 1998. 248 с.
15. Дубогай А. Д., Мовчан Л. М. Физкультура: мы и дети. Киев: Здоровья, 1989. 144 с.
16. Шиян Б. М. Методика фізичного виховання школярів. Ч. 2. Тернопіль: Богдан, 2002. 248 с.
17. Про впровадження фізкультурно-оздоровчого патріотичного комплексу школярів України «Козацький гарт». Наказ МОН України від 17.08.2005. № 479/1656.

References

1. Natsionalna strategiiia z ozdorochoi rukhovoï aktyvnosti v Ukraini do 2025 roku «Rukhova aktyvnist – zdorovii sposib zhittia – zdorova natsiia». Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 09.02.2016. № 42/2016 (In Ukrainian).
2. Zavatskyi V. I. (1994). Fiziolohichna kharakterystyka rozvytku organizmu shkoliariv. Lutsk: Nadstyria (In Ukrainian).
3. Kuts A. S. (1997). Organizatsionno-metodicheskie osnovy fizkulturno-ozdorovitelnoy raboty so shkolnikami, prozhivayuschimi v usloviyah povyishennoy radioaktivnosti: avtoref. dis.d.ped. nauk. Kiev (In Russian).
4. Krutsevych T. Yu. (2006). Metodychni rekomendatsii z kompleksnoho testuvannia fizychnoho stanu shkoliariv v umovakh fizychnoho vikhovannia zayalnoosvitnoï shkoly. Kyiv: Naukovii svit (In Ukrainian).
5. Balsevich V. K., Zaporozhanov V. A. (1987). Fizicheskaya aktivnost cheloveka. Kiev: Zdorovyie (In Russian).
6. Krutsevich T. Yu. (1999). Metodyi issledovaniya individualnogo zdorovya detey i podrostkov v protsesse fizicheskogo vospitaniya. Kiev. Olimpiyskaya literature (In Russian).
7. Hripkova A. G., Antropova M. V., Ferber D. A. (1990). Vozrastnaya fiziologiya i shkólnaya gigiena. M.: Prosveschenie (In Russian).
8. Tihvinskiy S. B. (1991). Detskaya sportivnaya meditsina. M.: Meditsina (In Russian).
9. Zhukovskiy M. A. (1985). Poka organizm formiruetsya. M.: Pedagogika (In Russian).
10. Tymchenko O. I., Kartashova S. S., Lynchak O. V. (2005). Henetychna skladova yak chynnyk formuvannia zdorov`ia naseleння. *Ekolohiia dovkillia ta bezpeka zhyttiediiialnosti (Environmental ecology and life safety)*, 1, 5–12 (In Ukrainian).
11. Zubalii M., Leonov O., Vasylyshyna N. (2006). Zdorovia ditei – u nebezpeti. *Fizychno vikhovannia v shkoli (Physical education at school)*, 4, 6–8 (In Ukrainian).
12. Nykolaienko S. (2006). Polipshennia zdorovia ditei – zaporuka zdorovia natsii. *Fizychno vykhovannia v shkoli (Physical education at school)*, 5, 2–7 (In Ukrainian).
13. Vilchkovskiy E. S., Kurok O. I. (2004). Teoriiia i metodyka fizychnoho vikhovannia ditei doshkilnoho viku. Sumy: VDT «Universytetska knyha» (In Ukrainian).
14. Apanasenko G. L., Popova L. A. (1998). Meditsinskaya valeologiya. Kiev: Zdorovyie (In Russian).
15. Dubogay A. D., Movchan L. M. (1989). Fizkultura: myi i deti. Kiev: Zdorovya (In Russian).
16. Shyian B. M. (2002). Metodyka fizychnoho vykhovannia shkoliariv. Ch. 2. Ternopil: Bohdan (In Ukrainian).
17. Pro vprovadzhennia fizkulturno-ozdorovchoho patriotychnoho kompleksu shkoliariv Ukrainy «Kozatskyi hart». Nakaz MON Ukrainy vid 17.08.2005. 479/1656 (In Ukrainian).

Стаття поступила в редакцію 30.10.2020 р.

Завацька Лідія Архипівна к.пед.н., доцент, професор кафедри теорії і методики фізичного виховання та адаптивної фізичної культури, **Макареня Володимир Вікторович**, к.м.н., доцент кафедри здоров'я людини та фізичної терапії (Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука, м. Рівне), **Зелениук Оксана Володимирівна**, к.фіз.вих., доцент кафедри фізичного виховання, спорту та здоров'я людини (Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського, м. Київ), ov.zeleniuk@ukr.net

ЗМІЦНЕННЯ СОМАТИЧНОГО ЗДОРОВ'Я СТУДЕНТА – ПРІОРИТЕТНЕ ЗАВДАННЯ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

***Анотація.** У статті здійснено ретроспективний аналіз стану викладання навчальної дисципліни «Фізичне виховання» у закладах вищої освіти України. Показано, що навчання в університеті пов'язане зі значними інтелектуальними, емоційними та фізичними навантаженнями, що потребує від студентів високого рівня тілесного й психічного здоров'я. Встановлено значне погіршення стану соматичного здоров'я студентської молоді із вираженою тенденцією до щорічного зростання цього показника. Визначено практичні засади організаційно-методичного забезпечення навчального процесу фізичного виховання студентів в умовах дистанційного і змішаної форм навчання у новітніх реаліях глобальної пандемії коронавірусу.*

***Ключові слова:** вища освіта України, здоров'я студентів, фізичне виховання, здоровий спосіб життя, мотивації, дистанційне навчання, пандемія COVID-19.*

Zavatska Lidiia Arkhyivna, Ph.D in Pedagogical Sciences, Associate Professor, Professor of the Department of Theory and Methodology of Physical Education and Adaptive Physical Culture, **Makarenia Volodymyr Viktorovych**, Ph.D in of Medical Sciences, Associate Professor of the Department of Human Health and Physical Therapy (Academician Stepan Demianchuk International University of Economics and Humanities, Rivne), **Zeleniuk Oksana Volodymyrivna**, PhD in Physical Sciences, Associate Professor of the Department of Physical Education, Sports and Health (V. I. Vernadsky Taurida National University, Kyiv), ov.zeleniuk@ukr.net

STRENGTHENING THE STUDENT'S SOMATIC HEALTH AS THE PRIORITY TASK OF PHYSICAL EDUCATION IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS OF UKRAINE

Abstract.

Introduction. Studying in a university entails great intellectual, emotional and physical pressure which requires a high level of physical and psychic health from the students. Realizing one's personal responsibility for the state of one's health becomes a priority life principle for students as well as one of the main methodological concepts of a subject «Physical Education» in a university.

Purpose. The purpose of the article lays in a retrospective overview of the state of teaching a subject «Physical Education» in Ukrainian universities and justifying the method of its realization based on the priority of strengthening health during a pandemic of COVID-19.

Methods. Theoretical analysis of the materials of specialized literature, pedagogical observation and experiment.

Results. The harmony of physical and spiritual development of a person was always considered a prerequisite of biological and social wellbeing of a personality, a marker of his or her main character traits as well as a stage of development of moving abilities and physical strengths as important components for a healthy lifestyle.

Humanistic content of students' physical education as a component of a general educational culture and sphere of improving the state of health and improving physical abilities of a personality foresees the forming of aware responsibility for one's state of health considering own needs, personal motivations and society's challenges.

The problem of preserving and strengthening the health of student youth gained a new sense in Ukrainian universities with the beginning of a new school year (2020/21). The deficit of moving activity caused by a quarantine regime has a negative impact on psychological and emotional state, mind work ability and in general on the students' life quality. So regular muscular activity in the format of regimented performance of dosed physical exercises at home under professional supervision of physical education department's staff has really become a working non-medical natural way to strengthen the students' health and engage them into regular moving activity.

The introduced personalized methodology of physical exercises included mandatory evaluation by students of their own anthropometric and functional parameters and defining risk factors that can be eliminated or modified through engaging a student into a healthy lifestyle.

Originality. The need to change the existing educational paradigm of realizing the educational process of physical education during quarantine has led to a need for rapid transition to new formats of student education.

We have developed a method of practical engagement into physical education of students within distance and blended formats of organizing educational process that is caused by COVID-19 pandemic.

The development of motivational needs to strengthen the students' own health through regular muscular activity in the format of regimented performance of

dosed physical exercises at home under professional supervision of physical education department's staff has become an effective means to prevent the deficit of moving activity during quarantine.

The tested by us personalized method of performing physical exercises allowed to reach complex preventive and health-inducing impact on the activity of main systems for life-enablement and general psychological and emotional state of the student.

Conclusion.

1. Regular regimented moving activity of students in the format of mandatory classes under the teacher's supervision as well as independent work following an individual program should become main components for improving and strengthening physical health and improvement in mind and physical performance.

2. Forming in students an individual motivational need to increase regular moving activity through the means of physical culture and sports is an effective way of physical self-improvement and becomes an imperative challenge during COVID-19 pandemic.

3. The developed technology of teaching an educational discipline «Physical Education» during distance and blended formats of learning has served as a complex means of improving the general psychological and emotional state of the students.

Further research is planned to continue through searching for effective forms of organization and methodic of physical exercise classes for improving and strengthening student health as a priority task of physical education in universities of Ukraine.

***Key words:** Ukrainian higher education, student health, physical education, healthy lifestyle, motivation, distance learning, COVID-19 pandemic.*

У Законі України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р. її пріоритетом визнано підготовку конкурентоспроможного людського капіталу для інноваційного і високотехнологічного розвитку країни, самореалізації особистості, забезпечення потреб соціуму, ринку праці та держави у кваліфікованих спеціалістах [1]. Стратегічна концепція національної системи вищої освіти в Україні передбачає підготовку всебічно освічених фахівців, які мають ґрунтовні сучасні загальноосвітні знання, спроможні швидко адаптуватися до вимог життєдіяльності в умовах новітніх соціо-економіко-екологічних викликів і бути конкурентоздатними та затребуваними на ринку праці глобалізованого суспільства [2].

Навчання у закладах вищої освіти (ЗВО) у сучасних соціально-економічних умовах пов'язане зі значними інтелектуальними, емоційними та фізичними навантаженнями переважно статичного характеру, що у сукупності потребує від студентів високого рівня соматичного й психічного здоров'я [1–7]. Тому, поряд із фундаментальними знаннями у галузі обраної спеціальності та вміннями успішно пристосовуватися до зміни фаху й умов

праці, – студенту потрібно мати міцне здоров'я та володіти методикою його збереження і зміцнення.

У зв'язку з цим, постійна турбота студента про своє здоров'я має стати найвищим мотиваційним стимулом задля професійного та особистісного самовдосконалення, покращення якості життя й самореалізації, досягнення вершин кар'єрного росту. При цьому наголосимо, що усвідомлення особистої відповідальності за стан здоров'я та постійне прагнення підвищувати рівень адаптаційних можливостей організму до дії несприятливих факторів довкілля і стресових ситуацій саме у сучасних умовах життя – набуває для студентів пріоритетного життєвого принципу та стає одним із головних методологічних концептів навчальної дисципліни «Фізичне виховання» у закладах вищої освіти.

Упродовж останніх років чисельні наукові публікації фахівців, які присвячені оцінці сучасного стану здоров'я студентської молоді, засвідчують значне його погіршення та збільшення співвідношення осіб із порушеннями стану соматичного здоров'я у загальній когорті першокурсників поряд із вираженою тенденцією до щорічного її зростання [3; 5–7].

Найрозповсюднішими серед студентів неінфекційними соматичними захворюваннями є так звані «рукотворні» хвороби або аутопатогенні стани, що пов'язані зі шкідливою для здоров'я життєвою поведінкою. До таких хвороб належать: тютюнопаління (включно із вейпінгом), зловживання алкоголем (у тому числі й пивом і слабоалкогольними напоями), нарко- і токсикоманія, переїдання, гіподинамія, а також надмірні та нереалізовані стресові ситуації й неадекватні реакції на них, ігроманія та самолікування.

Дослідження науковців у сфері фізичної культури і спорту та її медико-педагогічного забезпечення дають аргументований привід стверджувати, що стан соматичного здоров'я як найважливішого показника соціо-біологічного добробуту особистості, у значної частини студентів знаходиться на низькому рівні. Ця ситуація значним чином пов'язана з недостатньою руховою активністю, хронічними соматичними захворюваннями, нехтуванням вимогами здорового способу життя (ЗСЖ) та небажанням молоді займатися нецікавою, шаблонною, формалізованою фізичною підготовкою.

Існуючі реалії студентського життя засвідчують, що пересічний студент недооцінює важливість профілактики соматичних захворювань, у якій головну роль відіграє особиста життєва поведінка без шкідливих звичок, тобто раціональний режим роботи, відпочинку, харчування, фізичних навантажень тощо [5–7].

Нагадаємо, що «Фізичне виховання» – єдина у ЗВО навчальна дисципліна, що передбачає формування у студентів засад здорового способу життя та розуміння особистої відповідальності за реалізацію цього вибору [4–7].

Аналіз публікацій попередніх років свідчить, що фізичне виховання у ЗВО України не відповідає сучасним вимогам українського суспільства щодо виховання нового покоління національно свідомих спеціалістів, які є

носіями загальнолюдської культури, високої професійної компетентності та мають високий рівень фізичного здоров'я [5–7].

Науковці наголошують, що за роки незалежності України у ЗВО у реформаторському вирі ця навчальна дисципліна зазнала руйнівних змін і втратила колишній важливий статус обов'язкової для студентів усіх навчальних закладів України, але наразі, у новітніх реаліях глобальної пандемії коронавірусу, стала знову актуальною як ніколи. Тому у статті висвітлено проблему фізичного виховання студентської молоді та визначено практичні засади організаційно-методичного забезпечення навчального процесу в умовах дистанційної та змішаної форм навчання.

Мета нашого дослідження полягає у ретроспективному висвітленні стану викладання навчальної дисципліни «Фізичне виховання» у закладах вищої освіти України та обґрунтуванні методики її реалізації на засадах пріоритету зміцнення здоров'я в умовах пандемії COVID-19.

Загальновідомо, що здоров'я є важливим біологічним компонентом соціального добробуту людини та гарантованою умовою її успішної багаторічної життєдіяльності. Гуманістичний зміст фізичного виховання студентів як складової загальної освітньої культури та сфери покращення стану здоров'я і вдосконалення фізичних якостей особистості передбачає формування свідомої відповідальності за стан здоров'я з врахуванням власних потреб, персональних мотивацій та замовлень і викликів соціуму.

Гармонія фізичного (тілесного) і духовного розвитку людини завжди вважалася підґрунтям біологічного та соціального добробуту особистості, маркером її основних характерологічних рис, а також ступеня розвитку рухових якостей і фізичної дієздатності як важливих складових здорового способу життя (ЗСЖ) [2].

У зв'язку з цим, доречним буде навести думки першого декларатора ідей і форм українського символізму Миколи Кіндратовича Вороного (1871–1938 рр.), який у поезії «Чорний сон» наголосив на важливості тілесного та духовного розвитку у житті людини: *«Красу життя дає свободний рух, свідомо праця, творче діло. В здоровім тілі є здоровий дух; шануйте ж дух, шануйте тіло!»* [8].

Проблема збереження і зміцнення здоров'я студентської молоді з початком 2020–2021 навчального року у ЗВО України набула нового сенсу. Адже весною 2020 року людство зустрілося із несподіваними викликами, пов'язаними з глобальним розповсюдженням COVID-19, введенням карантинних обмежень і заходів, що суттєво змінили звичні умови життєдіяльності населення практично усіх країн світу.

Для педагогічної спільноти України виникла нагальна потреба зміни існуючої освітньої парадигми реалізації навчально-виховного процесу у ЗВО з метою її адаптації до діяльності в умовах карантину та необхідності швидкого переходу на дистанційний і змішані формати навчання студентів. Перехід на альтернативні організаційні формати викладання навчальних дисциплін у ЗВО України вимагав від науково-педагогічних працівників

значного переосмислення існуючого змісту викладання теоретичного і практичного програмного матеріалу.

Це повною мірою стосувалося й діяльності кафедр фізичного виховання, фахівці яких, як ніхто інший, розуміли, що раптовий дефіцит рухової активності (гіпокінезія), пов'язаний із режимом суворого карантину, безумовно підсилює негативний вплив на психоемоційний стан, розумову працездатність та якість життя студентів. Логічним та ефективним засобом попередження цих негараздів стало створення відповідних умов для збільшення регулярної рухової активності кожного студента шляхом формування стійкої життєво важливої потреби / мотивації до зміцнення власного здоров'я, що повинно бути першочерговою щоденною справою, подібно основним гігієнічним звичкам і навичкам.

Наголосимо, що у період пандемії коронавірусу, коли багато студентів були змушені знаходитися у домашніх умовах і вести малорухливий спосіб життя, постало питання розширення діапазону фізичної активності, як одного із засобів покращення функціональних резервів організму у протистоянні такій важкій стресовій ситуації. Тому регулярна м'язова діяльність у форматі регламентованого виконання дозованих фізичних вправ у домашніх умовах під фаховим керівництвом викладачів кафедри фізичного виховання реально ставала дієвим немедикаментозним природним засобом зміцнення здоров'я студентів і залучення їх до регулярної рухової активності. При цьому, ефективність дистанційного викладання фізичного виховання залежить від двох рівнозначних чинників: ступеня сформованості мотиваційного потенціалу студента до вимог оволодіння програмним матеріалом навчальної дисципліни та педагогічної компетентності викладача.

Тому, нами була розроблена методика практичних занять фізичним вихованням студентів в умовах дистанційного та змішаного форматів організації навчального процесу, пов'язаного з пандемією COVID-19. Технологія викладання програмного матеріалу базувалася на принципах гуманізму і визнанні здоров'я однією з найбільших загальнолюдських цінностей, досягнення якого здійснюється власними зусиллями студента під контролем викладача та за умов створення атмосфери взаємоповаги й їхньої дружньої співпраці. Такий симбіоз сприяє отриманню важливих цільових результатів – покращення і зміцнення здоров'я та здатності студента швидко й успішно адаптуватися до самостійної діяльності у реаліях карантину і соціально-економічних викликів.

Головними завданнями навчального процесу фізичного виховання студентів в умовах карантинних обмежень було оптимальне збільшення рухової активності, підвищення рівня функціональних можливостей, позитивна динаміка розвитку фізичних якостей та позбавлення їх від шкідливих звичок, як об'єктивних показників стану здоров'я, що у сукупності характеризує ступінь зусиль студента в опануванні вимог навчальної дисципліни.

Апробована нами персоналізована методика занять фізичними вправами включала обов'язкове оцінювання власних антропометричних і функціо-

нальних показників, передбачених вимогами навчальної програми, а також визначення факторів ризику, що можуть бути усунені / модифіковані шляхом залучення студента до здорового способу життя. Це дозволяло досягати комплексного профілактичного та оздоровчого впливу на діяльність основних систем життєзабезпечення і загальний психофізичний стан студента.

Практична реалізація нашої методики передбачає оволодіння студентами знаннями, вміннями і навичками, що у сукупності визначають рівень практичних компетенцій та об'єктивно відображають ступінь засвоєння студентом програмних вимог: теоретичних знань щодо інформаційно-мотиваційного обґрунтування корисності занять фізичною культурою і спортом як природними засобами зміцнення і покращення здоров'я; вміння визначати рівень антропометричних і функціональних показників та наявність факторів ризику для здоров'я; оволодіння методикою розвитку рухових якостей та їхнє оцінювання; накопичення обсягу практичних навичок і власного досвіду оволодіння технологією виконання фізичних вправ.

Відомо, що студенти у своїй більшості розуміють користь для свого здоров'я систематичних занять фізичними вправами, але не завжди мають бажання та умови ними активно займатися. Тому викладачі кафедр фізичного виховання мали практичну можливість, працюючи у дистанційному та змішаному режимах навчання, допомогти студентам зробити конкретні дії щодо підвищення особистого рівня рухової активності шляхом виконання індивідуально привабливих і фізіологічно адекватних фізичних вправ, регулярної дозованої ходьби та інших доступних форм занять при обов'язковому контролі цієї діяльності.

Для засвоєння вимог програмного матеріалу, нами були розроблені схеми використання викладачами мотиваційних стимулів і дій, спрямованих на свідоме дотримання кожним студентом засад ЗСЖ.

Зазначимо, що при цьому частково використовувалася загальноприйнята методика формування нематеріальної мотивації до самооздоровлення, з якої були виокремлені найбільш прийнятні для студентського контингенту мотивуючі стимули: індивідуальна цільова мотивація; мотивація участю та визнанням; самовдосконалення задля власної користі; перманентний характер дії мотивації.

За допомогою цього психолого-педагогічного контенту, були розроблені кейси інформаційно привабливих для студентської молоді ціннісно-мотиваційних орієнтацій, зміст яких передбачав формування потреби до ведення здоров'язбережувальної життєвої поведінки і фізичного самовдосконалення, як засобів зміцнення здоров'я, досягнення високої розумової та фізичної працездатності в умовах пандемії. При цьому студент міг зробити вибір пріоритетних, на його думку, життєвих стимулів, задоволення яких він вважав важливими щодо забезпечення власного життєвого добробуту.

На нашу думку, формуванням індивідуальної мотивації до покращення здоров'я студентів засобами фізичної культури і спорту повинна розпо-

натися кожна зустріч викладача у будь-якому форматі спілкування. Адже, свідоме обрання мотиваційних стимулів відіграватиме важливу роль у спонуканні студентів діяти у обраному напрямі покращення і зміцнення власного здоров'я в умовах карантинних заборон і обмежень.

Таким чином, формування у студентів здоров'язбережувальної поведінки без шкідливих звичок і схильностей, є надійним підґрунтям досягнення соціального і біологічного благополуччя, покращення якості власного життя й самореалізації у кар'єрному, громадському та особистому дискурсах, досягнення вершин у обраному форматі життєдіяльності.

З проведеного дослідження можна зробити такі висновки:

1. Регулярна регламентована рухова активність студентів у форматі обов'язкових навчальних занять під керівництвом викладача, а також їхня самостійна робота за індивідуальною програмою, повинні стати основними компонентами життєвої поведінки, спрямованої на покращення і зміцнення тілесного здоров'я, підвищення розумової та фізичної дієздатності;

2. Формування у студентів індивідуальної мотиваційної потреби до збільшення регулярної рухової активності засобами фізичної культури і спорту є ефективним напрямом фізичного самовдосконалення і стає імперативним викликом в умовах пандемії COVID-19;

3. Запропонована нами методика викладання навчальної дисципліни «Фізичне виховання» в умовах дистанційного та змішаного форматів навчання буде комплексним засобом покращення загального психофізичного стану студентів.

Подальший напрямом досліджень цієї проблеми повинен бути пошук ефективних форм організації та методики занять фізичними вправами задля покращення та зміцнення здоров'я студентів як пріоритетного завдання фізичного виховання у закладах вищої освіти України.

Список використаних літературних джерел

1. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р. № 1556-VII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/print1391950419561429> (дата звернення: 08.10.2020).
2. Концепція розвитку освіти України на період 2015–2025 років. URL: <http://old.mon.gov.ua/ua/prviddil/1312/1390288033/1414672797/> (дата звернення: 08.10.2020).
3. Національна стратегія з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року «Рухова активність – здоровий спосіб життя – здорова нація». URL: www.president.gov.ua/documents/422016-19772 (дата звернення: 08.10.2020).
4. Проект «Стратегії розвитку фізичного виховання та спорту серед студентської молоді на період до 2025 р.». http://sportmon.org/wp-content/uploads/2019/03/Strategiya-rozvitku-FV.-ta-Sportu-do-2025roku_compressed.pdf (дата звернення: 08.10.2020).
5. Зеленюк О., Чекмарьова В., Бикова Г., Портна І. Актуальні проблеми формування здоров'язбережувальної життєвої поведінки як складової гуманітарної освіти студентів. *Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова. Серія № 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури*

(*фізична культура і спорт*): збірник наукових праць. За ред. О. В. Тимошенка. К.: В-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. Вип. 4 (98). С. 73–76.

6. Щербина Юрій, Зеленюк Оксана. Чи потрібна у медичному виші навчальна дисципліна «Фізичне виховання». Проблеми формування здорового способу життя молоді: Матеріали VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченої 200-літтю розвитку плавання у Львові; Під заг. ред. Сіренко Р. Р. Львів: В-чий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2020. С. 68–69.

7. Щербина Ю. В., Зеленюк О. В. Фізичне виховання студентів-медиків в умовах дистанційного навчання. Шляхи розвитку науки в сучасних кризових умовах: тези доп. I міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 28–29 травня 2020 р. Дніпро, 2020. Т. 2. С. 574–575.

8. Вороний М. К. Поезії. Переклади. Критика. Публіцистика. К.: Наукова думка, 1996. 704 с.

References

1. Zakon Ukrainy «Pro vyshchu osvitu» vid 01.07.2014 r. № 1556-VII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/print1391950419561429> (last accessed: 08.10.2020) (In Ukrainian).

2. Kontseptsiiia rozvytku osvity Ukrainy na period 2015–2025 rokov. URL: <http://old.mon.gov.ua/prviddil/1312/1390288033/1414672797/> (last accessed: 08.10.2020) (In Ukrainian).

3. Natsionalna stratehiia z ozdorovchoi rukhovoï aktyvnosti v Ukraini na period do 2025 roku «Rukhova aktyvnist – zdorovyï sposib zhyttia – zdorova natsiia». URL: www.president.gov.ua/documents/422016-19772 (last accessed: 08.10.2020) (In Ukrainian).

4. Proekt «Stratehii rozvytku fizychnoho vykhovannia ta sportu sered studentskoï molodi na period do 2025 r.». http://sportmon.org/wp-content/uploads/2019/03/Strategiya-rozvitku-FV.-ta-Sportu-do-2025roku_compressed.pdf (last accessed: 08.10.2020) (In Ukrainian).

5. Zeleniuk O., Chekmarova V., Bykova H., Portna I. (2018). Aktualni problemy formuvannia zdoroviazberezhuvanoi zhyttievoi povedinky yak skladovoï humanitarnoï osvity studentiv. *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Serii № 15. Naukovo-pedahohichni problemy fizychnoi kultury (fizychna kultura i sport): zbirnyk naukovykh praci* / *scientific journal of the M. P. Drahomanov National Pedagogical University. Series № 15. Scientific and pedagogical problems of physical culture (physical culture and sports): a collection of scientific papers*. Za red. O. V. Tymoshenka. K.: V-vo NPU imeni M. P. Drahomanova, 4 (98), 73–76 (In Ukrainian).

6. Shcherbyna Yurii, Zeleniuk Oksana. (2020). Chy potrebna u medychnomu vyshii navchalna dystsyplina «Fizychno vykhovannia». Problemy formuvannia zdorovoho sposobu zhyttia molodi: Materialy VIII vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii, prysviachenoï 200-littiu rozvytku plavannia u Lvovi; Pid zah. red. Sirenko R.R. Lviv: V-chyi tsentr LNU imeni Ivana Franka, 68–69 (In Ukrainian).

7. Shcherbyna Yu. V., Zeleniuk O. V. (2020). Fizychno vykhovannia studentiv-medykiv v umovakh dystantsiinoho navchannia. Shliakhy rozvytku nauky v suchasnykh kryzovykh umovakh: tezy dop. I mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi internet-konferentsii, 28–29 travnia 2020 r. Dnipro, 2, 574–575 (In Ukrainian).

8. Voroniy M. K. (1996). Poesii. Pereklady. Krytyka. Publitsystyka. K.: Naukova dumka (In Ukrainian).

Стаття поступила в редакцію 15.10.2020 р.

Ліпський Віталій Володимирович, заступник директора департаменту – начальник управління молодіжної політики та спорту (Департамент розвитку адміністративних послуг, соціальної, молодіжної політики та спорту Рівненської обласної державної адміністрації, м. Рівне), lipitalya1903@ukr.net

РОЗВИТОК МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНОЇ БАЗИ ГАЛУЗІ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ У РІВНЕНСЬКІЙ ОБЛАСТІ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ – СКЛАДОВА ПОКРАЩЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ ТА УОСКОНАЛЕННЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Анотація. У статті обґрунтовано важливість створення сучасної матеріально-технічної бази галузі фізичної культури та спорту в умовах децентралізації в Україні для організації оздоровлення населення, покращення якості освіти та навчального процесу. Розкрито, що сучасна матеріально-технічна база відповідатиме потребам населення за місцем проживання і сприятиме роботі закладів середньої та вищої освіти. Показано, що спортивними комплексами організованими в місцях масового відпочинку, в тому числі в сільській місцевості, зможуть користуватися учні та студенти для виконання позакласних та позааудиторних завдань, а також особи з обмеженими фізичними можливостями.

Ключові слова: здоров'я населення, фізична культура, спорт, децентралізація, спортивна інфраструктура, фізична активність.

Lipskyi Vitalii Volodymyrovych, Deputy Director of the Department – Head of the Department of Youth Policy and Sports (Department of Development of Administrative Services, Social, Youth Policy and Sports of the Rivne Regional State Administration, Rivne), lipitalya1903@ukr.net

DEVELOPMENT OF MATERIAL AND TECHNICAL BASE OF THE FIELD OF PHYSICAL CULTURE AND SPORT IN THE RIVNE REGION IN THE CONDITIONS OF DECENTRALIZATION AS A COMPONENT OF IMPROVING THE QUALITY OF EDUCATION AND ECONOMY OF THE REGION

Abstract.

Introduction. The Constitution of Ukraine approves the right of every citizen to health care, and to increase personal physical culture. The Constitution also indicates that the state cares about the development of physical culture and sports. All this aims to meet the needs of every citizen of the country in creating the right conditions for physical culture and sports and, ultimately, its

comprehensive and harmonious development. A decentralization reform was a best way to complete a following task.

Purpose. *The purpose of our article is to substantiate the importance of decentralization reform in Ukraine for the development of material and technical base in the field of physical culture and sports in Rivne region.*

Methods. *A paper reveals a study of the legal framework for decentralization reform, which provided an impetus for the development of sports infrastructure and the importance of creating a modern sports base to promote physical activity among the population and improve their health.*

Results. *Thanks to the implemented decentralization reform, the city and united territorial communities in Rivne region received financial and organizational leverage, which allowed to significantly increase and qualitatively improve sports and sports infrastructure in the region, involving local deputies, NGOs, volunteers and young people. The result of this work should be to improve the health of the local population, reduce the number of young people prone to bad habits, increase the number of people engaged in physical activity and improve the performance of athletes in the national and international arenas.*

Originality. *As the decentralization question started recently, and continues currently, the importance of modern infrastructure of physical culture and sport has a crucial meaning at the moment and will only improve later on.*

Conclusion. *The creation and development of a modern sports base in the Rivne region will lead to increased sports promotion, improved economic and tourist situation in the region, reducing the outflow of population from Rivne region.*

Key words: *population health, physical culture, sports, decentralization, sports infrastructure, physical activity.*

Конституцією України затверджено право кожного громадянина на охорону здоров'я, підвищення особистої фізичної культури. Також у Конституції зазначено, що держава дбає про розвиток фізичної культури і спорту. Усе це має на меті задовольнити потреби кожного громадянина країни у створенні належних умов для занять фізичною культурою і спортом та, врешті-решт, його всебічний і гармонійний розвиток [1].

Однак, нинішній спосіб життя більшої частини населення України та стан галузі фізичної культури та спорту створюють загрозу та є суттєвим викликом для Української держави на сучасному стані її розвитку. Тому виникає потреба вирішення низки проблем, серед яких, зокрема, погіршення стану здоров'я населення. За останнє десятиліття суттєво прогресують хронічні хвороби серед українців, що призвело до збільшення на 44 відсотки порівняно з 2007 роком кількості осіб, віднесених за станом здоров'я до спеціальної медичної групи [2].

Україна займає 150 місце серед 223 країн світу та 122 місце серед членів ООН за показником середньої тривалості життя.

Результати всеукраїнського опитування свідчать, що на початку XXI століття достатній рівень оздоровчої рухової активності (не менше 4–5 занять на тиждень тривалістю одного заняття не менше 30 хвилин) мали лише 3 % населення віком від 16 до 74 років, середній рівень (2–3 заняття на тиждень) – 6 %, низький рівень (1–2 заняття на тиждень) – 33 % населення. Для більшої частини дорослого населення характерною є гіпокінезія. Серед дітей та молоді зростає популярність малорухомого способу проведення дозвілля. Також треба зазначити, що в цілому в Україні відсоток населення, яке систематично займається фізичною культурою і спортом становить близько 13,5 % [3, с. 172], а на Рівненщині – дещо вище, близько 18,5 %. Але це суттєво менше, ніж в провідних країнах світу, де цей показник досягає від 40 до 50 %.

Тривалий час в Рівному не будувалися сучасні спортивні споруди. У той час, як країни, які набули членства у Євросоюзі, маючи значні фінансові інвестиції, розбудовують спортивну інфраструктуру, в Україні така тенденція не спостерігається. Найвні спортивні споруди збудовані, в переважній більшості, у 70-х–80-х роках минулого століття і не відповідають сучасним вимогам як для спортивних, навчально-тренувальних, оздоровчих занять, так і для проведення обласних та всеукраїнських змагань з видів спорту.

Рівненщина щорічно делегує до складу збірних команд України з видів спорту найкращих спортсменів, які гідно репрезентують область та Україну на міжнародних змаганнях. У різні роки учасниками Олімпійських ігор були 28 представників Рівненщини, які гідно захищали честь Держави та нашого краю. Однак, умови, в яких тренуються спортсмени – незадовільні. Спортивні досягнення рівненських атлетів, зокрема, стали можливими не завдяки наявним спортивним спорудам, а всупереч дійсності.

Один з шляхів покращення ситуації з пропагандою рухової активності населення, зацікавленості займатися фізичною культурою та спортом та покращення результатів спортсменів області на всеукраїнських та міжнародних аренах є створення сучасної спортивної інфраструктури.

Питання вдосконалення та розвитку інфраструктури спорту та фізичної культури, а також її ролі в пропаганді здорового способу життя, організації відпочинку населення та залучення молоді до занять спортом стало об'єктом дослідження багатьох вітчизняних вчених різних галузей знань, у працях яких висвітлено теоретичні та практичні аспекти цієї проблеми, зокрема: Г. В. Атаманчука, В. А. Базенко, С. А. Вавренюка, О. М. Вацеби, І. Л. Гасюка, І. Ю. Круцевич та ін.

Метою нашої статті є обґрунтування важливості створення сучасної матеріально-технічної бази галузі фізичної культури та спорту в умовах децентралізації в Україні для організації оздоровлення населення, пропаганди здорового способу життя, покращення якості освіти та навчального процесу.

Відповідно до визначеної мети в статті реалізуються такі завдання:

- дослідження нормативно-правової бази реформи децентралізації, яка забезпечила поштовх у розбудові спортивної інфраструктури;
- розкриття важливості створення сучасної спортивної бази для пропаганди рухової активності населення та покращення його здоров'я, а також для якісного надання освітніх послуг у середніх, вищих закладах освіти та дитячо-юнацьких спортивних школах.

За роки незалежності в Україні напрацьована нормативно-правова база щодо розвитку фізичної культури та спорту. 24 грудня 1993 року прийнято Закон України «Про фізичну культуру і спорт», яким, зокрема, передбачено розбудову спортивної інфраструктури, у тому числі будівництва та модернізації спортивних споруд. Ці обов'язки з залученням коштів інвесторів, підприємств та бізнесу покладено на органи центральної та місцевої виконавчої влади, органи місцевого самоврядування [4; 5].

Але норми, прописані у цьому Законі та деяких підзаконних актах, не призвели до масового розвитку спортивної інфраструктури, будівництва нових стадіонів та палаців спорту, майданчиків чи тренажерних залів. Основною причиною цього є брак фінансування галузі фізичної культури та спорту, на яку з року в рік кошти виділялися за залишковим принципом. Пріоритети у будівництві належать школам, лікарням, дитячим садочкам, дорогам, іншим соціальним об'єктам, але не спортивним спорудам. Винятком стало проведення в Україні чемпіонату Європи з футболу 2012 року, коли у державі було побудовано або реконструйовано 6 стадіонів.

Значним поштовхом у створенні сучасних умов для занять фізичною культурою та спортом населення і професійних спортсменів, будівництва зручних майданчиків для фізичної активності людей стала реформа децентралізації в нашій державі.

Державна політика України у сфері місцевого самоврядування базується на інтересах населення територіальних громад і передбачає децентралізацію влади – тобто передачу значної частини повноважень, ресурсів та відповідальності від органів виконавчої влади органам місцевого самоврядування. Нормативно-правова база для зміни системи влади та її територіальної бази на всіх рівнях почала формуватися у 2014–2015 роках.

Після прийняття Закону України від 05.02.2015 № 156-VIII «Про засади державної регіональної політики» [6] та постанови Кабінету Міністрів України від 18.03.2015 № 196 «Про деякі питання державного фонду регіонального розвитку» [7] розпочався суттєвий поштовх у будівництві нових спортивних об'єктів як в Україні в цілому, так і в Рівненській області зокрема. Об'єднані територіальні громади, які вийшли на прямі фінансові стосунки з Міністерством фінансів України, отримали реальну можливість підготувати проекти будівництва спортивних об'єктів, передбачити у власному бюджеті 10 % від його вартості та отримати з державного фонду регіонального розвитку 90 % коштів на реалізацію проекту та спорудження необхідної спортивної споруди.

Крім того, важливу роль в будівництві та реконструкції спортивних споруд зіграло внесення змін до Бюджетного кодексу України, прийнятих Верховною Радою України 20.12.2016 р. за № 1789-VIII, якими передбачено, що на реалізацію інвестиційних програм і проєктів регіонального розвитку, що мають на меті розвиток спортивної інфраструктури державних і комунальних закладів освіти та охорони здоров'я, передбачається не менше 10 відсотків коштів державного фонду регіонального розвитку [8].

Саме завдяки таким рішенням у Рівненській області у 2017–2018 роках за кошти Державного фонду регіонального розвитку, коштів місцевих та обласного бюджетів розпочалося масове будівництво або реконструкція міні-футбольних та тренажерних майданчиків, спортивних залів, стадіонів та інших об'єктів. У ці два роки на Рівненщині було здано в експлуатацію 9 міні-футбольних полів, 8 спортивних залів загальноосвітніх шкіл, 8 вуличних спортивних майданчиків, 2 тренажерних зали та 6 тренажерних майданчиків.

В цей же час було розпочато та продовжувались роботи з будівництва 7 спортивних комплексів, 3 стадіонів, 24 міні-футбольних майданчиків, 5 футбольних полів, 5 спортивних залів у загальноосвітніх школах, 2 вуличних спортивних майданчиків, 2 тренажерних залів та 3 тренажерних майданчиків. Також на стадії проєктування знаходилися 10 спортивних вуличних майданчиків, 3 спортивних зали та 27 міні-футбольних полів.

Ще одним вагомим кроком у процесі розбудови спортивної інфраструктури у Рівненській області стало прийняття двох постанов Кабінету Міністрів України у 2019 році, якими затверджено Порядки та умови надання у 2019 році субвенцій з державного бюджету місцевим бюджетам на створення нових, будівельно-ремонтні роботи існуючих палаців спорту та завершення розпочатих у попередньому періоді робіт з будівництва/реконструкції палаців спорту та на будівництво нових, реконструкцію та капітальний ремонт існуючих спортивних п'ятдесятиметрових і двадцятип'ятиметрових басейнів [9; 10].

У серпні 2018 року у Рівному розпочалося будівництво універсального мультифункціонального спортивного комплексу на три тисячі глядачів кошторисною вартістю понад 310 мільйонів гривень. Саме отримання зазначеної субвенції дало можливість впродовж двох років здійснити значний об'єм робіт. Станом на 1 жовтня 2020 року будівельна готовність цієї споруди становить 65 %.

Крім того, у 2019–2020 роках шляхом кооперування коштів державного бюджету, коштів обласного і місцевих бюджетів об'єднаних територіальних громад (ОТГ), а також із залученням коштів державного Фонду регіонального розвитку, на території області завершено будівництво спортивного комплексу в місті Сарни, спортивного залу в селі Бродниця Зарічненського району, реконструкція трибун та бігових доріжок на стадіоні «Колос» в м. Костопіль,

спортивно-оздоровчого комплексу у м. Дубровиця, триває будівництво спортивного залу дитячо-юнацької спортивної школи в м. Здолбунів, стадіону «Авангард» у місті Рівне, фізкультурно-оздоровчого басейну на базі Костопільської ДЮСШ, реконструкція басейну ЗОШ I-III ст. № 7 в м. Дубно.

До позитивних аспектів, які створюють ці новозбудовані спортивні об'єкти слід віднести:

– поява нових сучасних майданчиків, тренажерних залів, футбольних та баскетбольних площадок, майданчиків для воркауту, які знаходяться у дворах будинків, парках та скверах в загальнодоступних місцях. Близькість та доступність цих споруд «притягує» до них дітей, молодь, дорослих та спонукає їх займатись фізичною культурою, спортом, змістовно та з користю проводити своє дозвілля.

– можливість для тренерів самостійно планувати навчально-тренувальний процес. Переважна більшість районних дитячо-юнацьких спортивних шкіл закладів здійснює свою роботу у приміщеннях, які вони орендують у загальноосвітніх та професійно-технічних навчальних закладах районів. Така ситуація не сприяє налагодженню якісного навчально-тренувального процесу, належній роботі тренерів з дітьми, які займаються у спортивних секціях, адже у орендованих залах для ДЮСШ надається час, вільний від навчання учнів шкіл та технікумів. В результаті навчально-тренувальні заняття проводяться тренерами у вечірній час або у вихідні дні.

Для проведення змагань серед вихованців ДЮСШ або змагань районного рівня також орендуються приміщення спортивних залів загальноосвітніх та професійно-технічних навчальних закладів. Ситуація з вільним часом для цих змагань знову повторюється.

Будівництво нових сучасних спорткомплексів у Сарнах, Дубровиці, Здолбунові, Дубно, Острозі та інших містах дозволить якісно організувати навчально-тренувальний процес у районних дитячо-юнацьких спортивних школах, збільшити кількість спортивних відділень цих шкіл, а, відповідно, і кількість дітей, які будуть займатися спортом. А новозбудовані спортивні зали та майданчики у загальноосвітніх закладах створюють кращі умови для якісної організації навчального процесу під час проведення уроків фізичного виховання та гурткової роботи у поза навчальний час.

Третьою важливою метою, яка буде реалізовуватися з використанням новозбудованих об'єктів фізичної культури та спорту, є якісна підготовка провідних спортсменів області до участі у чемпіонатах та кубках України, у інших всеукраїнських та міжнародних змаганнях.

Варто зазначити, що у різні роки учасниками Олімпійських ігор були 28 представників Рівненщини, які гідно захищали честь Держави та нашої області. Серед них Андрій Скварук, Вадим Слободенюк, Людмила Шолопак та Ольга Земляк (легка атлетика), Сергій Гончар (велоспорт шосе), Петро Коток (боротьба греко-римська), Олег Омельчук (стрільба кульова), Тетяна

Козаченко, Юрій Стецько, Ольга Полюк, Анастасія Новосад та Олена Юнчик (фрістайл), Леонід Камлочук та Петро Крук (веслування на байдарках і каное), Дмитро Назаренко, Анна Хлістунова та Катерина Дікіджі (плавання), Андрій Демчук та Анатолій Мушик (важка атлетика) та інші.

На 31-х літніх Олімпійських іграх у складі збірної команди України в м. Ріо-де-Жанейро (Федеративна республіка Бразилія) було сім вихованців спорту Рівненщини: Романчук Михайло (плавання), легкоатлети Земляк Ольга, Колесниченко Олена, Котовська Ольга, Прищепя Наталія, Станко Світлана, Омельчук Олег (стрільба кульова).

Отже, новозбудовані споруди дозволять спортсменам області проводити навчально-тренувальні збори в своїх містах, що сприятиме економії коштів на підготовку спортсменів, які витрачаються для направлення їх на підготовку у інші області та інші країни.

Ще одним важливим аспектом розбудови спортивної інфраструктури в області стане можливість проведення районних та обласних змагань у спортивних залах та на спортивних майданчиках, які відповідають сучасним вимогам, нормам гігієни і правил техніки безпеки. Потрібно визнати, що нині змагання часто проводяться у приміщеннях, де немає душових кабін, недостатньо роздягалень, майданчики не мають стандартних розмірів, обладнання, на якому проводяться змагання, фізично та морально застаріле. Це в свою чергу, не допомагає тренерам зацікавлювати дітей до занять спортом, до участі у змаганнях.

Тому, ситуація зміниться, коли діти прибуваючи на змагання, бачитимуть сучасні умови, створені у спортивних залах та роздягальнях. Позитивні емоції підштовхуватимуть дітей до продовження заняття спортом та будуть його найкращою пропагандою серед молоді.

Маючи сучасні спортивні об'єкти, область зможе відійти від усталеної практики, відповідно до якої фінали обласних змагань проводилися виключно в обласному центрі. Нині управлінням молоді та спорту Рівненської обласної державної адміністрації приймаються рішення про проведення обласних змагань у районних центрах. Це дозволяє спортсменам познайомитися з географією області, продемонструвати свою майстерність для більш широкого загалу спортсменів і глядачів та є найкращим способом пропагування видів спорту та рухової активності на теренах області.

Створення сучасних умов для розвитку дитячо-юнацького спорту сприяє якісній підготовці молодий спортсменів, які після закінчення загально-освітніх закладів виберуть для продовження своєї освіти українські університети фізичної культури та спорту.

Окремо слід виділити будівництво найбільших арен області – стадіону «Авангард» та універсального спортивного комплексу комунального закладу «Обласна спеціалізована дитячо-юнацька спортивна школа олімпійського резерву» Рівненської обласної ради на території Шпанівської сільської ради.

Реконструкцію стадіону «Авангард» розпочато у 2019 році, кошторисна вартість робіт складає понад 250 мільйонів гривень і усі роботи ведуться виключно за кошти міського бюджету. До реформи децентралізації про таке масштабне будівництво не можливо було навіть мріяти, адже ще декілька років тому бюджет міста Рівне був менше бюджету реконструкції стадіону. Саме після реформи децентралізації у бюджеті міста залишається більша частина податків і він зріс у десятки разів. Це дозволяє витратити кошти на розбудову власної спортивної інфраструктури.

Після здачі стадіону «Авангард» у експлуатацію він буде вмщати понад 13 тисяч глядачів, матиме 8 бігових доріжок із сучасним покриттям, футбольне поле з підігрівом та автополивом, легкоатлетичний манеж, зал важкої атлетики, тренажерний зал, усі необхідні простори та зони для журналістів, офіційних осіб та вболівальників.

Це дозволить проводити на цій спортивній арені всеукраїнські та міжнародні змагання з футболу та легкої атлетики, а також відточувати майстерність вихованцям дитячо-юнацьких спортивних шкіл області та провідним спортсменам школи вищої спортивної майстерності для участі у всеукраїнських та міжнародних змаганнях. Також на стадіоні будуть мати можливість займатися фізичною культурою та спортом спортсмени-аматори, групи здоров'я, учні шкіл та студенти.

Будівництво універсального спортивного залу спортивного комплексу комунального закладу «Обласна спеціалізована дитячо-юнацька спортивна школа олімпійського резерву» Рівненської обласної ради також не відбулося б, якби не реформа децентралізації. Введення в експлуатацію цього спортивного закладу вирішить багато проблем та стане «магнітом» Рівненщини для багатьох видів спорту, вболівальників та туристів. Наявність такого спортивного комплексу дозволить проводити змагання всеукраїнського та міжнародного рівнів, навчально-тренувальні збори збірних команд України з ігрових та силових видів спорту, концерти та різноманітні виставки.

У цьому залі будуть проводити свої ігри провідні клуби області: баскетбольний клуб «Рівне», волейбольний клуб «Регіна», гандбольний клуб «Рівне», футзальний клуб «Кардинал-Рівне». Також arena стане місцем проведення традиційних для Рівного всеукраїнських та міжнародних турнірів, таких як «Кубок Дружби» на призи С. Ліщука серед юнацьких баскетбольних команд, «Кубок Полісся» з гандболу, «Західний п'єдестал» з тхеквондо, «Золота осінь» з художньої гімнастики, «Різдвяний бал» зі спортивних танців та інших.

Водночас це розвантажить спортивний зал дитячо-юнацької спортивної школи № 4 м. Рівне, де нині проводяться всі змагання, та дозволить якісно налагодити навчально-тренувальний процес у цьому закладі. Нова споруда створить комфортні умови для глядачів, які відвідуватимуть спортивні змагання, та дозволить збільшити їх кількість.

Узагальнюючи результати проведеного дослідження потрібно зробити висновок, що впродовж 2016–2020 років, завдяки реалізації реформи децентралізації, міста та об'єднані територіальні громади Рівненщини отримали фінансові та організаційні важелі, які дозволили суттєво розширити і покращити фізкультурну та спортивну інфраструктуру області. Результати цієї роботи сприятимуть оздоровленню населення, покращенню якості освіти та навчального процесу в дитячо-юнацьких і загальноосвітніх школах та закладах вищої освіти, підвищенню результатів спортсменів області на всеукраїнських та міжнародних аренах.

Подальші дослідження цієї тематики потрібно проводити щодо можливості використання новоствореної спортивної інфраструктури для проведення спеціалізованих занять студентів закладів вищої освіти та організації на її базі спортивних груп для оздоровлення населення.

Список використаних літературних джерел

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 22.09.2020).
2. Про схвалення Концепції Державної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на період до 2020 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 09.12.2015 р. № 1320-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/248719473> (дата звернення: 30.09.2020).
3. Базенко В. А. Механізми підтримки розвитку фізичної культури та спорту в умовах децентралізації. *Молодий вчений*. 2017. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2017_1_43 (дата звернення: 22.09.2020).
4. Про фізичну культури і спорт: Закон України від 24.12.1993 р. №3808-XII (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3808-12#Text> (дата звернення: 24.09.2020).
5. Про Національну доктрину розвитку фізичної культури і спорту: Указ Президента України від 28.09.2004 р. № 1148/2004. URL: <https://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1148/2004> (дата звернення: 30.09.2020).
6. Про засади державної регіональної політики: Закон України від 05.02.2015 р. № 156-VIII (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text> (дата звернення: 26.09.2020).
7. Про деякі питання державного фонду регіонального розвитку: Постанова Кабінету Міністрів України від 18.03.2015 р. № 196 (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/196-2015-%D0%BF#n65> (дата звернення: 02.10.2020).
8. Про внесення змін до Бюджетного кодексу : Закон України від 20.12.2016 р. № 1789-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (дата звернення: 02.10.2020).
9. Про затвердження Порядку та умов надання у 2019 році субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на створення нових, будівельно-ремонтні роботи існуючих палаців спорту та завершення розпочатих у попередньому періоді робіт з будівництва/реконструкції палаців спорту: Постанова Кабінету Міністрів України від 27.03.2019 р. № 268 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/268-2019-%D0%BF#n8> (дата звернення: 08.10.2020).

10. Про затвердження Порядку та умов надання у 2019 році субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на будівництво нових, реконструкцію та капітальний ремонт існуючих спортивних п'ятдесятиметрових і двадцятип'ятиметрових басейнів: Постанова Кабінету Міністрів України від 27.03. 2019 р. № 297. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/297-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення: 08.10.2020).

References

1. Konstytutsia Ukrainy (*Law of Ukraine*). (1993). Vid 28.06.1996 r. № 254k / 96-VR. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (Last accessed: 22.09.2020) (In Ukrainian).
2. Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy. (2015). «Pro skhvalennia kontseptsii Derzhavnoi tsilovoi sotsialnoi prohramy rozvytku fizychnoi kultury ta sportu na period do 2020 rocu» vid 09.12.2015 №1320-r. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/248719473> (Last accessed: 30.09.2020) (In Ukrainian).
3. Bazenko V. A. (2017). Mechanizmy pidtrymky rozvytku fizychnoi kultury ta sportu v umovakh detsentralizatsii. *Molodyi vchenyi (Young scientist)*, 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2017_1_43 (Last accessed: 22.09.2020) (In Ukrainian).
4. Zakon Ukrainy (*Law of Ukraine*). (1993). «Pro fizychnu kulturu i sport» vid 24.12.1993 № 3808-XII (Zi zminamy). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3808-12#Text> (Last accessed: 24.09.2020) (In Ukrainian).
5. Ukaz Prezydenta Ukrainy. (2004). «Pro Natsionalnu doktrynu rozvytku fizychnoi kultury ta sportu» vid 28.09.2004 № 1148/2004. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1148/2004> (Last accessed: 30.09.2020) (In Ukrainian).
6. Zakon Ukrainy (*Law of Ukraine*). (1993). «Pro zasady derzhavnoi rehionalnoi polityky» vid 05.02.2015 № 156-VIII (Zi zminamy). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text> (Last accessed: 26.09.2020) (In Ukrainian).
7. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy. (2015). «Pro deiaki pytannia derzhavnoho fondu rehionalnoho rozvytku» vid 18.03.2015 № 196 (Zi zminamy). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/196-2015-%D0%BF#n65post.KMU> (Last accessed: 02.10.2020) (In Ukrainian).
8. Zakon Ukrainy (*Law of Ukraine*). (2016). «Pro vnesennia zmin do Budzhetnoho kodeksu» vid 20.12.2016 891789-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (Last accessed: 02.10.2020) (In Ukrainian).
9. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy. (2019). «Pro zatverdzhennia Poriadku ta umov nadannia u 2019 rotsi subventsii z derzhavnoho budzhetu mistsevym budzhetam na stvorennia novykh, budivelno-remontni roboty isnuuiuchykh palatsiv sportu ta zavershennia rozpochatykh u poperdnomu periodi robot z budivnytstva/rekonstruktsii palatsiv sportu» vid 27.03.2019 № 268. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/268-2019-%D0%BF#n8> (Last accessed: 08.10.2020) (In Ukrainian).
10. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy. (2019). «Pro zatverdzhennia Poriadku ta umov nadannia u 2019 rotsi subventsii z derzhavnoho budzhetu mistsevym budzhetam na budivnytstvo novykh, rekonstruktsiui ta kapitalnyi remont isnuuiuchykh sportyvnykh piatdesiatymetrovykh i dvadtsiatymetrovykh baseyniv» vid 27.03.2019 № 297. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/297-2019-%D0%BF#Text> (Last accessed: 08.10.2020) (In Ukrainian).

Стаття поступила в редакцію 20.10.2020 р.

Наукове видання

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ
ГУМАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ
В ШКОЛІ ТА ВНЗ

Збірник наукових праць

ВИПУСК 2 (24)

Редакційно-видавничий центр
Міжнародного економіко-гуманітарного університету
імені академіка Степана Дем'янчука.
33027, м. Рівне, вул. академіка Степана Дем'янчука, 4

Наклад: 100 примірників

Підписано до друку 28.12.2020 р. Формат 60x84.

Друк офсетний. Гарнітура Times New Roman.

Ум. друк. арк. 6,91